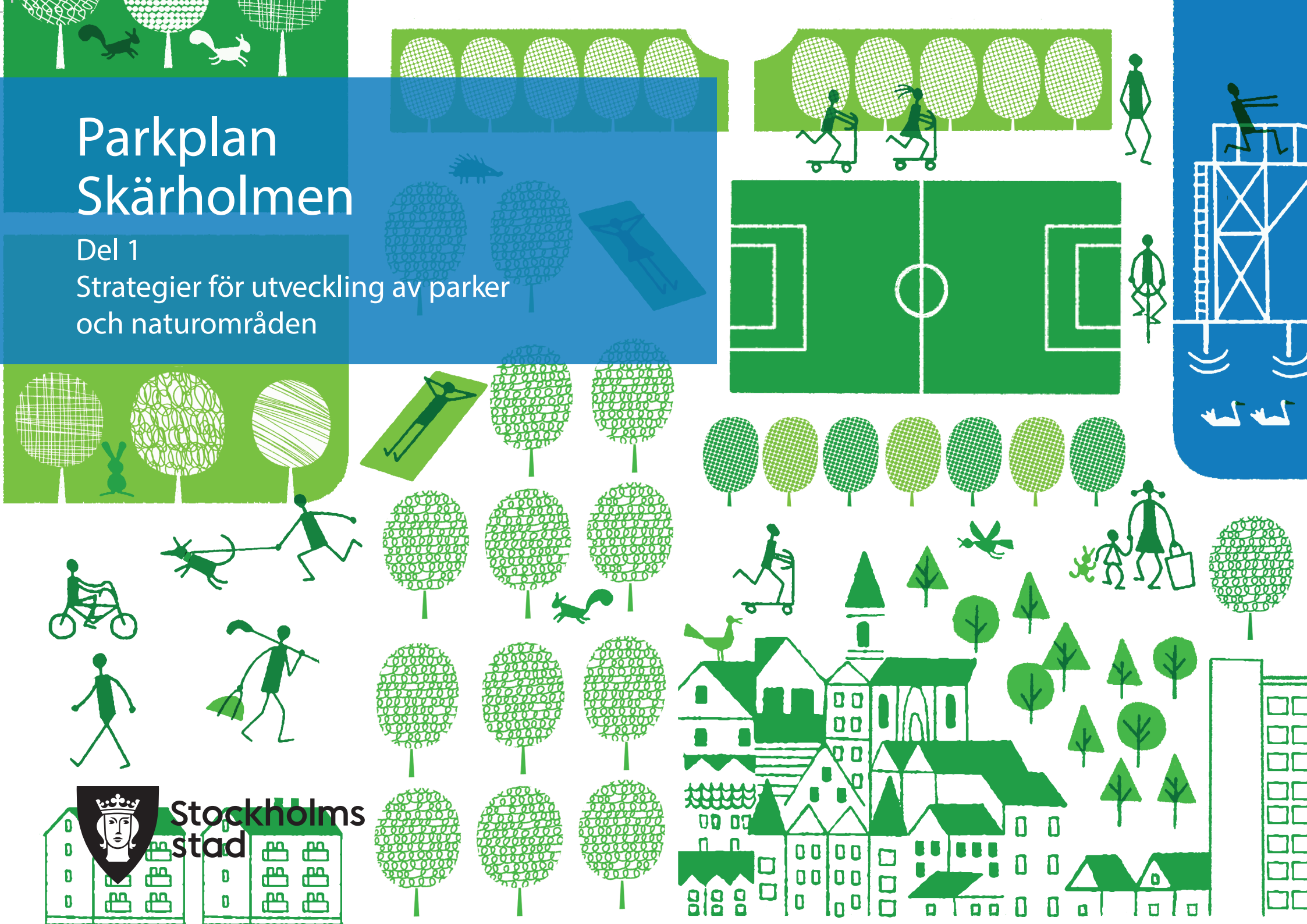

Parkplan Skärholmen

Del 1

Strategier för utveckling av parker
och naturområden

Uppdrag

Denna rapport är framtagen av Skärholmens stadsdelsförvaltning och Trafikkontoret vid Stockholms stad. Arbetet har genomförts från maj 2016 till maj 2017.

Projektgrupp:

Jean-Louis Dessalles, landskapsarkitekt och projektledare, Trafikkontoret

Sara Heppling Trygg, avdelningschef stadsutveckling och medborgarservice, Skärholmens stadsdelsförvaltning

Anna Tiberg, parkingenjör, Skärholmens stadsdelsförvaltning

Love Örsan, parkingenjör, Skärholmens stadsdelsförvaltning

Konsult:

Helena Djurstedt, ansvarig landskapsarkitekt, Tyréns AB

Emma Falk, handläggande landskapsarkitekt, Tyréns AB

Parkplan Skärholmen antogs i stadsdelsnämnden i xxxxx 2017.

**Stockholms
stad**

Skärholmens
stadsdelsförvaltning

Förord

Parken i den växande staden

I takt med att staden växer och att fler människor bor allt tätare ökar användningen och betydelsen av stadens offentliga rum. I Skärholmens stadsdelsområde har planering påbörjats för en ny expansiv period. Det planerade bostadsbyggandet innebär att befolkningen i området kommer växa ordentligt.

Den nya trafikleden Förbifart Stockholm beräknas öppna för trafik år 2026. Skärholmens geografiska läge kommer med den nya sträckningen för E4 väster om Stockholm att innebära nya möjligheter och förenklade kommunikationer med regionen i västra Stockholm.

Ny bebyggelse kommer att bidra till förändringar i området. Ett pågående planarbete i projektet Fokus Skärholmen föreslår bland annat ny bebyggelse längs Vårbergsvägen. Delvis kommer förtätningar med ny bebyggelse att ske mellan befintliga bostadsområden men det kommer även att ske inne i befintliga bostadsområden. Det är genom en samverkan mellan grönstruktur, ny bebyggelse och infrastruktur som Skärholmen blir hållbart och attraktivt på lång sikt.

De offentliga rummen består av torg, parker, naturområden och skogar av olika karaktär och storlek. Parkerna och naturen innehåller höga sociala och rekreativa värden och de är invånarnas gröna vardagsrum där de tillbringar en stor del av sin fritid.

För att Skärholmens offentliga rum ska kunna användas av alla är det viktigt att det finns en mångfald av funktioner, upplevelser och sociala värden. I takt med att Skärholmen växer måste park- och naturmarken utvecklas genom att bli mer flexibel och fungera på flera olika sätt under olika tider på dygnet och året.

Stadens parker, natur och vatten bildar tillsammans värdefulla ekologiska samband som bidrar med livsviktiga ekosystemtjänster som att ge oss bland annat rent vatten, bullerdämpning och en reglerad temperatur. För att leverera ekosystemtjänster och bidra till en hållbar stadsutveckling bör de ekologiska sambanden värnas, kopplas ihop och utvecklas. Parkerna och naturen är även viktiga för att mildra klimatförändringar som ökad nederbörd och högre temperatur. Det krävs fortsatt god planering för att grönstrukturen ska kunna klara klimatförändringarna.

Den ökade användningen av park- och naturmarken ställer även högre krav på drift och underhåll. När staden förtätas blir parkerna allt viktigare. Skärholmens framtida invånare och besökare ska uppleva ett varierande och sammanhängande stadsdelsområde med urbana och gröna kvaliteter som är inbjudande och attraktiva att bo och leva i.

Innehållsförteckning

Bakgrund	7		
Inledning	10		
Sammanfattning av strategier	11		
Skärholmens gröna karaktär	13	Skärholmens ekologiska infrastruktur	55
Landskapets form	13	Det ekologiska värdet i staden	56
Kulturhistoriska strukturer	15	Kartläggning av ekologiska nätverk	58
Miljonprogrammets stadsbyggnadsprinciper	18	Träd i offentliga miljöer	63
Efter miljonprogrammet	21	Strategier för Skärholmens ekologiska infrastruktur	65
Strategier för Skärholmens gröna karaktär	24	Skötsel av Skärholmens park- och naturmark	67
Boende och besökare	26	Drift	68
Skärholmens gröna vardagsrum	26	Underhåll	68
Parker för alla	28	Lekplatssäkerhet	69
Trygghet	29	Skötsel av naturmark	69
Tillgänglighet	29	Trädvård	69
Lekplatser för alla	29	Ansvar för skötseln	69
Skolor och förskolor	31	Ianspråktagen mark	70
Park- och naturtillgång	32	Hjälpmedel i skötselarbetet	70
Grönska i staden	32	Strategier för skötsel av Skärholmens park- och naturmark	72
Åtkomst till naturen	33	Referenser	73
Gröna stråk och tunnlar	36		
Parkkaraktärer	42		
Parkernas sociala kvaliteter	44		
Strategier för Skärholmens gröna vardagsrum	53		

Bakgrund

Parkplan Skärholmen omfattar den parkmark som Stockholms stad äger och förvaltar inom stadsdelsområdet. Den senaste parkplanen för Skärholmen togs fram år 2007. Parkplanen ska uppdateras med ett intervall om cirka 10 år.

Syftet med parkplanen är att:

- Vara underlag för stadens fysiska planering.
- Kartlägga behov av skötsel- och investeringsåtgärder för att bevara och utveckla park- och naturmarkens karaktärer och värden.
- Vara underlag för investering i det årliga budgetarbetet.
- Vara underlag för drift och underhåll av park- och naturmark.

Strategiska dokument

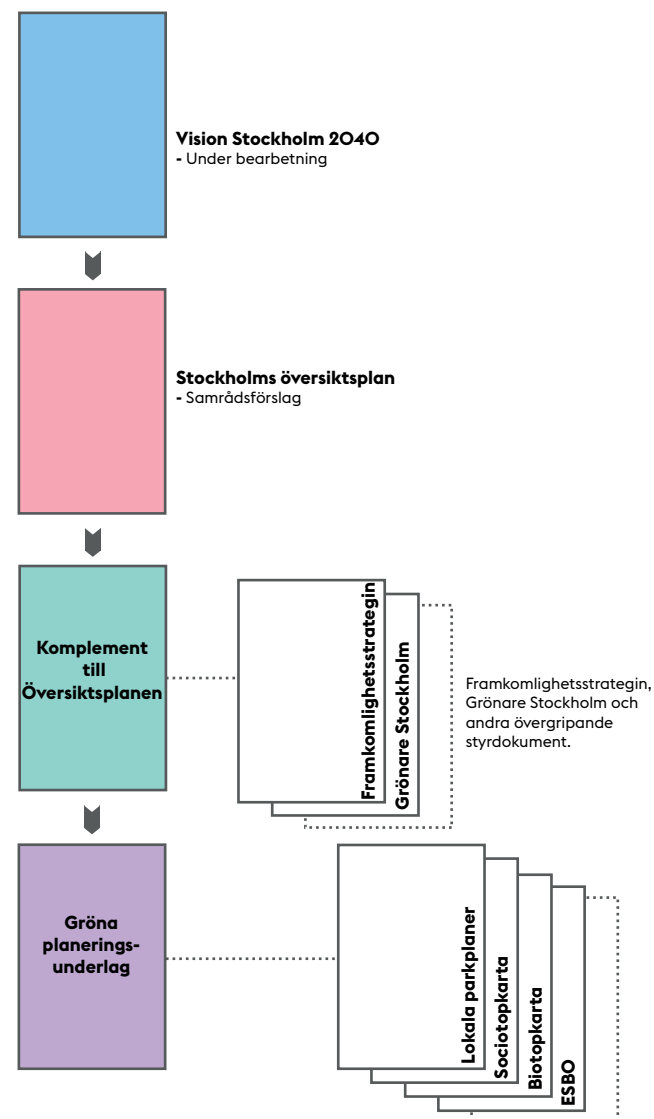
Viktiga underlag för Parkplanen är Stockholm stads översiktsplan Vision 2040 med tillägget Grönare Stockholm samt Park Stockholm och Sociotopkartan. Översiktsplanen är under bearbetning och kommer att förtydligas beträffande stadens grönstruktur.

Stockholms översiktsplan - Vision 2040, Ett stockholm för alla utgör ett viktigt strategiskt dokument för staden. De mål som är tydligast för bebyggelseutvecklingen är att fortsätta stärka centrala Stockholm, satsa på attraktiva tyngdpunkter utanför centrala Stockholm, koppla samman stadens delar och främja en levande stadsmiljö i hela staden.

Ett grönare Stockholm är ett tillägg till översiktsplanen som innehåller mål, strategier och vägledning för planering, utveckling och skötsel av park och natur. Strategierna kompletterar översiktsplanens fyra stadsbyggnadsstrategier och preciserar planeringsinriktningar som beskrivs i översiktsplanens fokusområden: "Idrott, rekreation och attraktiva grönområden". Dokumentet Ett grönare Stockholm är vidare ett paraplydokument för andra styrdokument och planeringsunderlag inom det gröna området, såsom Park Stockholm och stadsdelsområdenas lokala parkplaner.

Stockholms parkprogram, Park Stockholm, som är under bearbetning, blir ett praktiskt verktyg i arbetet med parker och natur i stadens olika processer. Park Stockholm innehåller generella mål, program, råd och riktlinjer för stadens park- och naturmark.

Sociotopkartan och **Sociotophandboken** från 2003 beskriver och analyserar upplevelsevärden inom gröna friytor i Stockholms stad. En uppdatering av Sociotopkartan har gjorts 2014.

Stadens styrdokument och planeringsunderlag

Översiktskarta Stockholms stad

Översiktskarta Skärholmens stadsdelsområde

Stadsdelarna som tillsammans utgör Skärholmens stadsdelsområde är Bredäng, Sättra, Skärholmen och Vårberg. Längs med Mälaren sträcker sig Sätterskogens naturreservat.

Inledning

Stockholms stad är idag geografiskt indelat i 14 stadsdelsförvaltningar. Varje sådant område består av flera stadsdelar. Stadsdelsförvaltningarna ansvarar för en viss del av den kommunala servicen till de som bor i området. De styrs av en politisk nämnd som bestämmer hur pengar ska fördelas för att tillgodose lokala behov. Stadsdelsförvaltningen ansvarar för skötsel av de offentliga parkerna och gröna ytor på gator och torg.

Skärholmens stadsdelsområde som ligger i Stockholms sydvästra hörn omfattar stadsdelarna Bredäng, Sättra, Skärholmen och Vårberg som ligger längs med den röda tunnelbanelinjen (linje 13) mot Norsborg. I Skärholmens stadsdelsområde bor det 2015 cirka 36 000 personer.

I Skärholmen finns många fantastiska parker och väl bevarad natur. Parkerna är till för alla och det pågår ständigt förbättringar och tillägg. Flera större parksatsningar har gjorts i området under de senaste åren.

Puckelbollplanen med aktivitetspark i Västerholmsparken, den lekfulla bollplanen med busiga krumelurer, är ett spännande inslag för barn och unga.

Flamingoparken med vattenlek på Skärholmsterrassen. Med fantasi och färg har parken blivit en helt ny målpunkt varma sommardagar.

Ekholmsparken på höjden vid Bergbanan. Högst uppe på höjden finns denna lilla pärla som på ett hänsynsfullt sätt smyger in leken mellan träden.

Skärholmen har också en prunkande oas i Perenniparken. Här finns blomsterprakt året runt.

Sätraskogens naturreservat är ett ungefär 200 hektar stort naturområde med en 5 km lång naturlig strandpromenad. Naturen i reservatet innehåller öppna ängar, ekbackar och gammal granskog. Terrängen är kuperad och sluttar ibland brant ner mot Mälarens vatten. Naturupplevelserna är många och skiftande. Här finns allt från mäktig utsikt uppe på höga bergstoppar med fornborgar till den stora artrikedomen på de gamla hävdade slåtterängarna.

Vattnet är en stor resurs i Skärholmen. Från bebyggelsen har man nära till Mälaren och någon av badplatserna. Sandstranden och folklivet vid Sättrastrandsbadet och Mälärhöjdsbadet är träffpunkter för hela familjen. Klippbaden lockar till spontana dopp och vid bryggorna i Sättra varv kan man följa båtlivet. På flera platser har nya dammar anlagts för att ta hand om dagvatten. Sättraåns unika bäckravin leder ut i Mälaren. Här finns en hög biologisk mångfald.

I Stockholms stads översiktliga planering är Skärholmen utpekad som stadsutvecklingsområde och ett av tre fokusområden. Ett delmål på vägen mot vision 2040 är planering för 4000 bostäder inom de kommande åren. Det kommer att stärka stadsdelarnas utbud av bostäder, skolor, förskolor, arbetsplatser, mötesplatser och grönområden.

Sammanfattning av strategier

1

Skärholmens gröna karaktär

Stadsdelsområdets karaktärsdrag och gröna kulturvärden ska förvaltas. Åtgärder som vidtas ska syfta till att värna och utveckla områdets kvaliteter och värdefulla kulturmiljöer.

De gröna karaktärsdragen ska användas som utgångspunkt vid förnyelser av parkerna.

Förädla och förstärka sambanden i den gröna strukturen, både i området, mellan stadsdelarna och till större naturområden.

Gröna mötesplatser ska utvecklas och skapas.

Mötet med vattnet och med Sätterskogens naturreservat ska utvecklas.

2

Skärholmens gröna vardagsrum

Stadsdelsområdets parker ska bidra till ett rikt och hälsosamt stadsliv och möta den växande befolkningens behov. Tillgången till gröna mötesplatser och samband ska vara god.

Utveckla parker med höga upplevelsevärden och plats för alla.

Allmänhetens engagemang ska tillvaratas.

Park- och naturmarken ska förbättras genom ökat samutnyttjande och samarbete.

3

Skärholmens ekologiska infrastruktur

I stadsdelsområdet ska ett rikt växt- och djurliv värnas och en hållbar grönstruktur vidareutvecklas för att bidra till stadens klimatanpassning och mångfald av ekosystemtjänster.

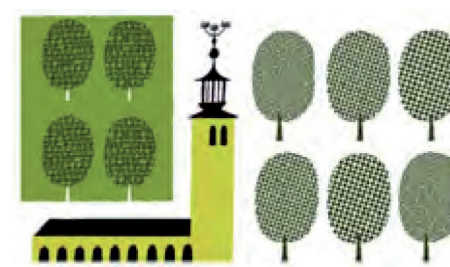
Gröna samband ska förstärkas genom utökad samverkan.

Parkernas grönska och vatten ska användas för klimatanpassning.

4

Skötsel av Skärholmens park- och naturmark

Stadsdelsområdets parker och naturområden ska skötas så att de kan möta en växande befolkning. Skötseln ska syfta till att skapa tåligare parker som klarar ett ökat slitage.

Hållbara och tåliga parker ska utvecklas.

Parkskötseln ska utvecklas för att stärka den biologiska mångfalden.

Nya metoder och processer ska kontinuerligt utvecklas för en parkskötsel som är effektiv och med hög kvalitet.

SKHLM

Skärholmens gröna karaktär

Den gröna karaktären i Skärholmen är till stor del områdets stadsbild och identitet. Hur de gröna rummen ser ut och fungerar idag är ett resultat av det ursprungliga naturlandskapets form tillsammans med människans lager av kulturella strukturer, och de stadsbyggnadsprinciper som har påverkat relationen mellan bebyggelse och grönska.

Landskapets form

Stockholmslandskapet är tydligt präglad av sitt geografiska läge i skärningspunkten mellan Mälaren och Östersjön. Starka landskapselement som vattenytor, förkastningsbranter, åsar och dalstråk utgör grunden för stadens struktur och är en väsentlig del av Stockholms landskapsbild och dess skönhet.

Topografin och landskapets karaktäristiska landformer berättar om stadens och platserns historia och bör bevaras och synliggöras. Även i mindre parker och grönområden kan små landformer urskiljas som bland annat klipphällar, flyttblock, bäckar, dammar, vikar, strandlinjer m.m.

De tydliga förkastningsbranterna är ett av Stockholmsområdets viktigaste landskapsdrag. I söderort är sprickdalslandskapet extra tydligt med långa åsar och dalstråk. Landskapet karakteriseras av bergsryggar med hållmarker, sluttningar med moränjordar och dalgångar med finkornigt jordmaterial.

Sprickdalar och dalstråk

Skärholmsområdet ligger i en geologisk skärningspunkt, där olika sprickdalar möts och bildar dalgångar i olika riktningar.

De branta förkastningarna kan tydligt ses i mötet med vattnet längs Mälaren. Vid Skärholmsdalen och dalstaket längst i söder som idag är Västerholmsparken ligger landskapet lågt och här finns också sankare partier. I lågpunkterna i Sätredalen har Sätträån format intressanta raviner.

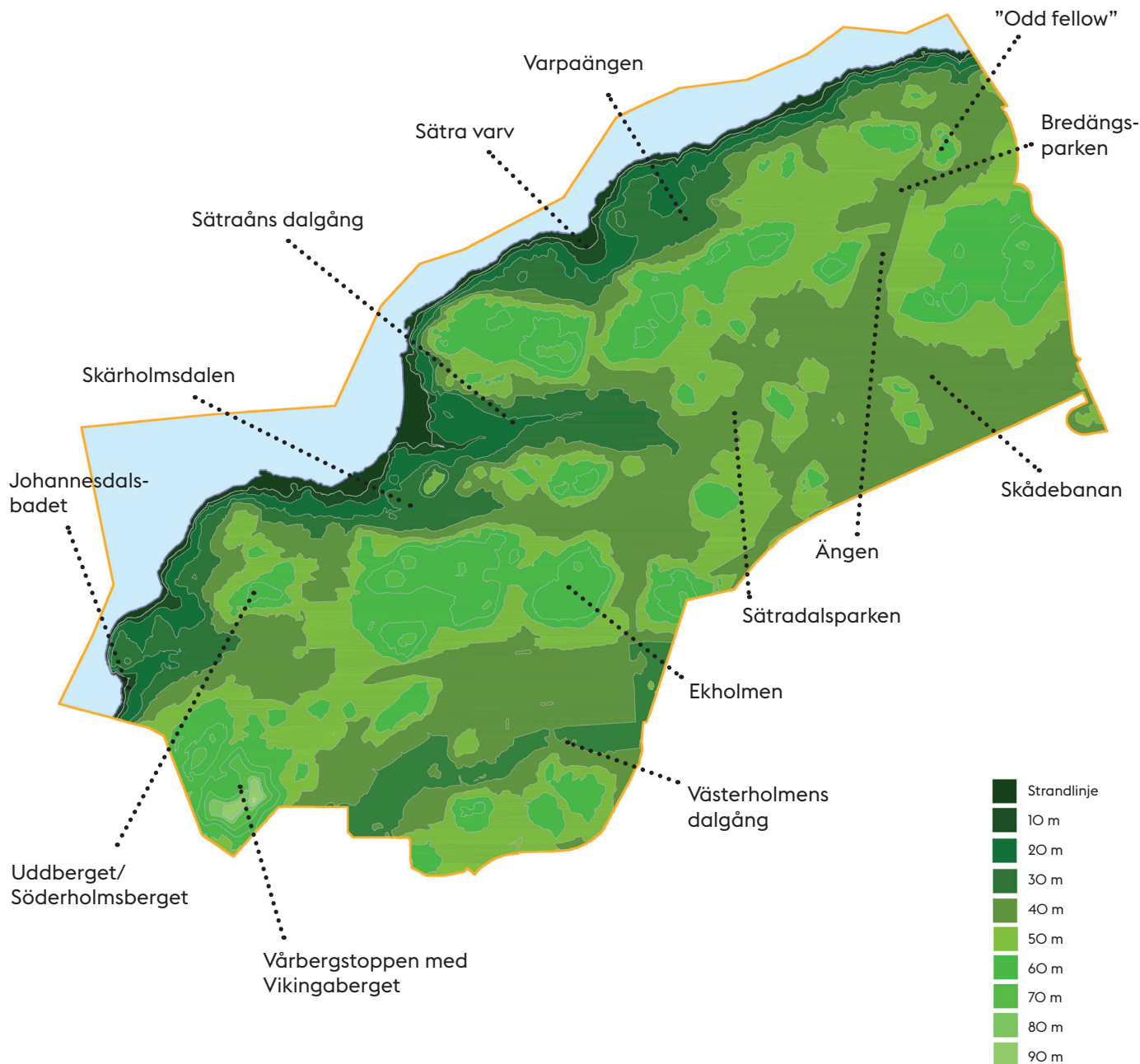
Dalgångarna, som Skärholmsdalen, är fyllda av lera eller finsediment. De flacka dalgångarna utgör stora landskapsrum som är viktiga för förståelsen av det ursprungliga landskapet. De större plana gräsytor som finns här har en lång kontinuerlig historia som uppodlad åkermark.

Längs Mälarens strand finns värdefulla naturliga sand-, morän- och klippstränder. I södra delarna av området ligger en liten myr med torv. Berggrunden består främst av gnejs.

Vid planeringen av stadsdelarna i Skärholmsområdet sparades det stora naturområdet mellan bebyggelsen och Mälaren. Detta är idag Sätreskogens naturreservat som är ett viktigt rekreationsområde för hela Skärholmen, och utgör en del i en av Stockholms gröna kilar.

Förkastningsbrant vid Johannesdalsbadet

Branter

Stora delar av området är kuperat med branta bergssidor i väster ner mot Mälarens vatten.

Efter att inlandsisen smält bort för cirka 10 000 år sedan, stack bergen först upp som skärgårdsöar. Under den fortlöpande landhöjningen har havsvikarna sedan grundats upp allt mer och landmassan har därmed utökats. Högst upp på berget är jordtäcket tunt eller bortsvallat, då hela området befunnit sig under högsta kustlinjen, och berget ligger i dagen.

En av dessa tidiga skärgårdsöar är Vikingaberget i södra Skärholmen, som är Stockholms högsta naturliga punkt. Andra av Skärholmens naturformationer som reser sig ovanför Mälaren är Uddberget och bergstoppen vid Bredängsparken.

Branterna utgörs av vegetationsklädda bergssluttningar som bevarats eftersom de inte varit lämpliga att bebygga. Idag utgör de starka landskapselement med stor betydelse för stadens landskapsrum och horisontlinjer.

Under de senaste tvåhundra åren har Stockholm förändrats genom att vissa partier av höjderna schaktats bort och sänkor och mindre sjöar har fyllts igen. Detta har skett även i Skärholmen som till stor del har bebyggelse på höjder. Stångholmen och Ekholmen är exempel på naturliga höjder där toppen skalades av och bebyggdes under 1960-talet.

Kulturhistoriska strukturer

Områdets kulturhistoriska värden har gamla rötter. Människor har bott i Stockholmstrakten sedan för omkring 10 000 år sedan när inlandsisen började dra sig tillbaka. Idag kan man hitta spår efter dessa människor som visar hur de bodde och levde. I Skärholmen har man gjort arkeologiska fynd från stenålderns slut vid omkring 2000 f.Kr. Skärholmsdalen var på stenålderna en stor havsvik som besöktes av fiskare och jägare.

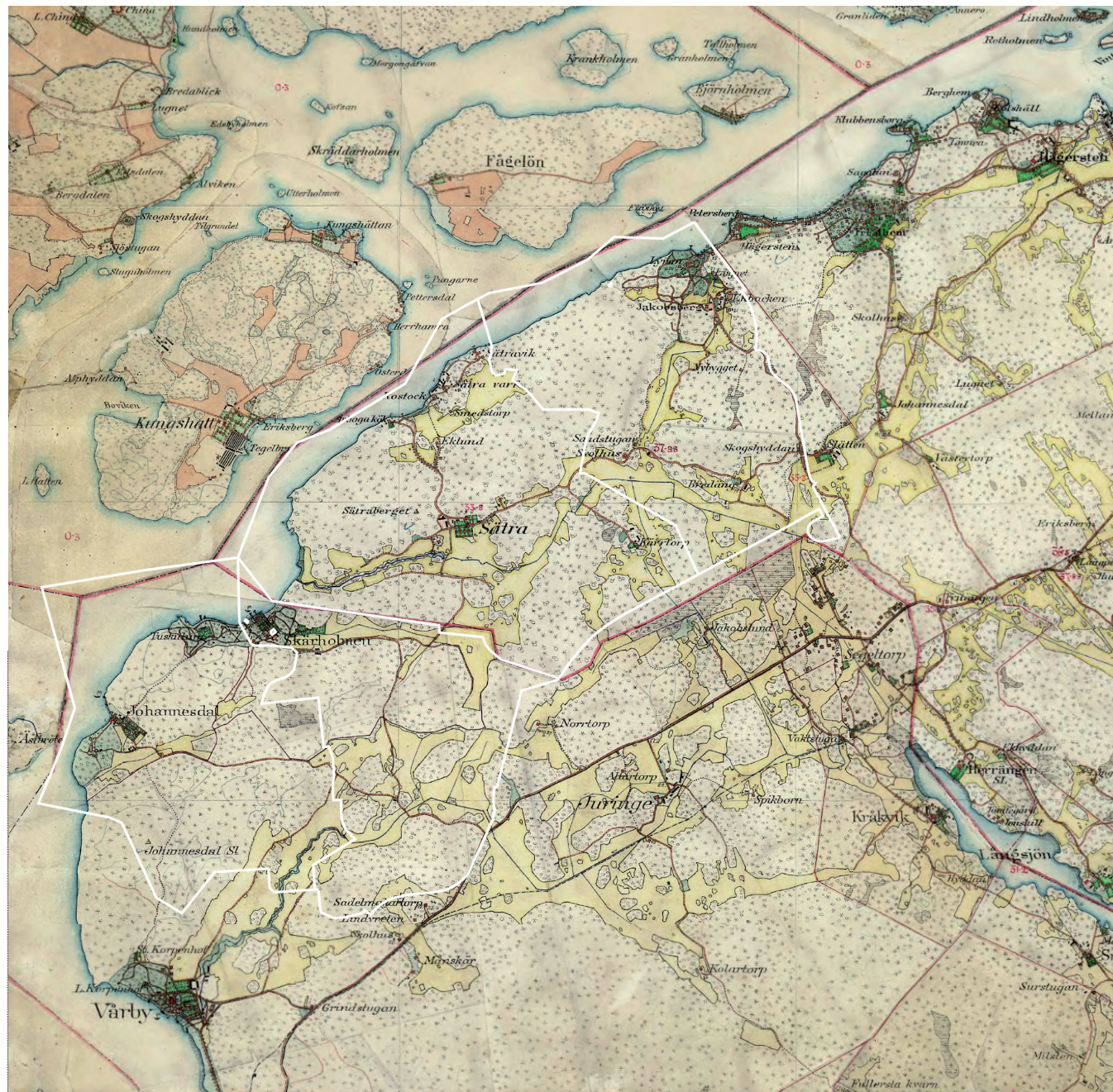
Av de fornlämningar som kan ses idag är de flesta gravar från järnåldern med det finns även spår från vikingatiden. Mälaren var i äldre tider en betydande farled och under vikingatiden ingick stranden i ett försvarssystem med vårdkasar.

De marina lämningarna som finns här påminner om en historia som inte bara har betydelse för Skärholmsområdet, utan är viktig för förståelsen av hur hela Stockholm har utvecklats.

Från områdets senare historia finns spår kvar från äldre gårdar och torp, liksom från ångbåtsepokens sommarnöjen längs Mälarens stränder.

Hela området var landsbygd fram till 1960-talet. Dalgångarna var uppodlade åkrar och på höjderna fanns skog och hagmarker. Landskapet hade knappast några vägar och bebyggelsen var knuten till de äldre gårdarna.

Av de gamla gårdarna finns Jakobsbergs gård, Sättra gård, Skärholmens gård och Johannesdals gård bevarade. På gränsen till Mälarhöjden ligger Slättens gård, som i början av 1700-talet hette Wreten. Fram till 1960-talet var det ett aktivt jordbruk på denna gård.

Häradskarta över Skärholmen 1901-1906. Bild: Lantmäteriet

Kulturhistoriska byggnader i Skärholmen

Förutom gårdarna finns det även andra äldre byggnader som representerar områdets historia. Under ångbåtsperioden uppfördes flera sommarvillor längs stränderna, varav några fortfarande finns kvar, och i Sättra syns den moderna perioden tydligt i vattentornet från 1966, som ligger högt och synligt på en kulle.

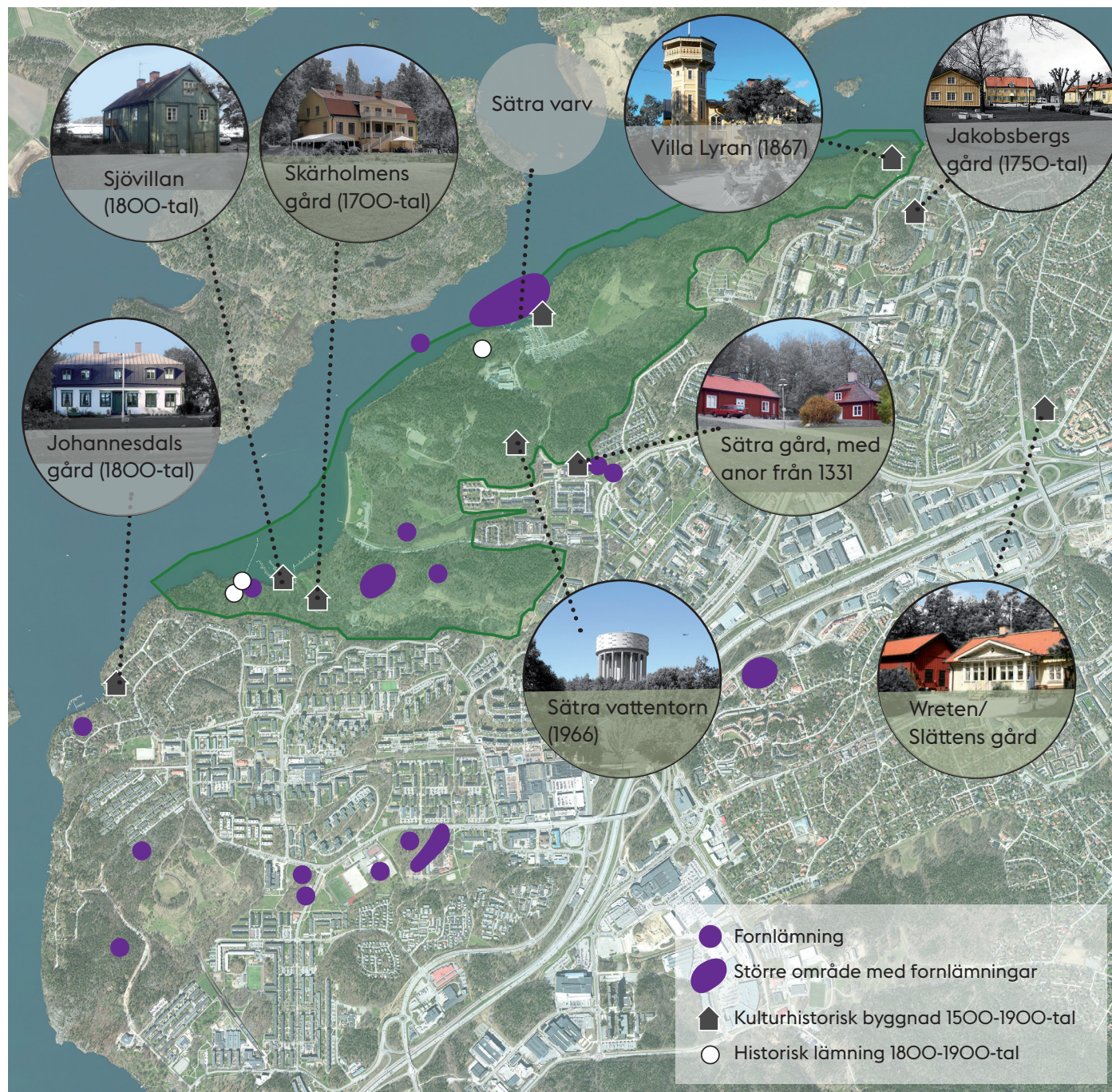
Jakobsbergs gård var ursprungligen ett torp under Sättra gård med anor från början av 1600-talet. Den nuvarande herrgårdsliknande byggnaden tillkom under 1750-talet, då gården blivit sommarnöje för välbeställda stockholmare.

Villa Lyran är en sommarvilla uppförd 1867 med utsikt över Mälaren vid det som då kallades Leopolds lyra. Enligt sägnen har det fått sitt namn efter en lyra i trä, som var en hyllning till Carl Michael Bellman.

I närheten av Wreten låg torpet Bredäng som fick ge namn åt stadsdelen. Bredäng nämndes så tidigt som på mitten av 1600-talet under namnet Bredinge. Torpet brann ner i början av 1960-talet och det som finns kvar idag är en stenmur.

Sättra gård är ett tidigare säteri. Gården är en av Stockholms äldsta gårdar och känd sedan 1300-talet. Den har även gett namn åt stadsdelen. De båda bevarade byggnaderna härrör troligtvis från 1700-talet.

Sättra varv var runt sekelskiftet 1900 ett fartygs- och reparationsvarv för "större och mindre segelfartyg och pråmar". Av den ursprungliga bebyggelsen finns flera av arbetarbostäderna kvar på höjden, medan det enbart återstår fundamentrester efter varvsbyggnaderna vid stranden.

Skärholmens gård är en herrgård som ligger där Skärholmens dalgång öppnar sig mot Mälaren. Gården var ursprungligen ett torp under Vårby gård men byggdes under mitten av 1700-talet om till sommarnöje för välbeställda Stockholmare. Torpet omnämns första gången 1627, då som Skierholmen, senare Skärholmen. Skär- kan vara ett dialektord, "sten och berghällar som sticker upp ur marken", och efterledet innehåller holm eller holme.

Johannesdals gård var ett sommarnöje som uppfördes kring år 1800. Innan dess fanns här torpet Bleket och på kartor från 1700-talet redovisas på platsen ett tegelbruk. Söder om gården anlades en stor fruktträdgård och man bedrev jordbruk.

Förvandling

Området längs med Mälarens strand var länge en landsbygd. Odling och ängsslåtter bedrevs i dalgångarna och djuren betade i skogarna. Denna tusenåriga markanvändning hade skapat ett kulturlandskap som var i princip oförändrat fram till mitten av 1900-talet.

Skärholmen förändrades dramatiskt under den modernistiska perioden, då i princip hela landskapsstrukturen ändrades på mindre än tio år. Området fick en ny stadsbyggnadsform som har bevarats i stort sett intakt sedan 50 år. Detta är ett modernt kulturhistoriskt lager som har ett stort kulturhistoriskt värde.

Flygfoto över Skärholmen från någon gång mellan 1955 och 1962. Den enda sammanhängande bebyggelse som syns i området är de fritidshus som ligger utspridda runt Johannesdals gård. Bredäng i norra delen av stadsdelsområdet började bebyggas år 1962, och runt år 1970 hade hela området ner till Vårberg bebyggts. Bild: Eniro

Miljonprogrammets stadsbyggnads- principer

År 1941 hade staden beslutat om att bygga tunnelbana för att knyta ihop ytterstadsdelarna med innerstaden. Tunnelbanan var en förutsättning för att kunna bygga stora bostadsområden längre ut från stadens centrum. "Generalplan 1952" var den programskrift som låg till grund för Stockholms ytterstadsutbyggnad, där förorterna byggdes ut på tunnelbanelinjerna som pärlor på ett pärlband.

I mitten av 1960-talet fattade riksdagen beslut om att en miljon lägenheter skulle byggas i Sverige på tio år för att få bukt med den envisa bostadsbristen.

I Stockholm hade den uppskruvade exploateringen redan startat i sydväst. Stadsdelen Skärholmen började planeras runt 1960, och tre år senare sattes spaden i marken. Först ut var Bredäng 1962 och därefter Skärholmen.

Effektivitet och rationalitet

Skärholmens stadsdelar Bredäng, Sättra, Skärholmen och Vårberg är alla byggda under en och samma tid. Det var en period som präglades av modernistiska ideal. De trånga, slutna stadskärnorna skulle ersättas med en öppen bebyggelse som tillät luft och ljus att släppas in.

Stadsbyggandet förändrades och blev mer och mer industrialiserat. När bostadsbristen ökade blev byggnaderna allt större och högre, i takt med att Stockholms byggbara mark blev alltmer ianspråktagen.

En princip som var vägledande för stadsplaneringen under Skärholmens tillblivelse var därför effektivitet

Utsikt över dalgången i Bredäng. När området byggdes sparades den centrala dalgången som idag kallas Ängen.

och rationalitet. Mark som tidigare inte hade varit lämplig för småhusbebyggelse hade börjat bebyggas redan under 40- och 50-talet, men i takt med att tekniken utvecklades kunde även de mycket branta backarna och dalgångarna längs Mälaren fyllas med flerbilshus.

Nya metoder med prefabricerade byggelement kortade, effektiviserade och industrialiserade byggandet avsevärt, och användes ofta i byggandet av större husområden under den här tiden.

Hus i landskap

Den princip som hade kännetecknat den tidigare funktionalistiska perioden, att bygga hus i park, utvecklades nu till att snarare bygga hus i landskap.

Huskropparna som byggdes orienterades inte längre för att bilda en omsluten gård, utan lades

parallellt i samma riktning. Terrängens former med åsar och dalar underströks.

Trafikseparering

Den växande biltrafiken satte allt större präge på stadsplaneringen. Tunnelbaneförstäderna präglades av den strängt genomdrivna SCAFT-planen, en plan för trafikseparering, vars mål var att skilja bil- och gångtrafik åt. Vid bostäderna anlades bilfria gångvägar, gångtunnlar, gångbroar, breda gator och stora parkeringsplatser.

Parkstråken och natur- och friluftsområdena utvecklades och kompletterades med större anläggningar för rekreation, samvaro och evenemang. Bostadsgårdarna var stora och innehöll stora fält av öppna gräsytor. Bilen hade sitt genombrott och gaturummen fick därmed en tydligare trafikseparering mellan bilister, cyklister och fotgängare.

Grannskapsenheter

Bredäng, Sättra, Skärholmen och Vårberg är alla tydliga exempel på de bostadsområden som byggdes under 60-talet. De är tunnelbaneförstäder som planerades för god tillgång till bra bostäder, offentlig service, skolor, lek, idrottsplatser och grönska. De byggdes till största delen ut med flerbamiljshus som placerades kring centrumbildningar vid t-banestationerna.

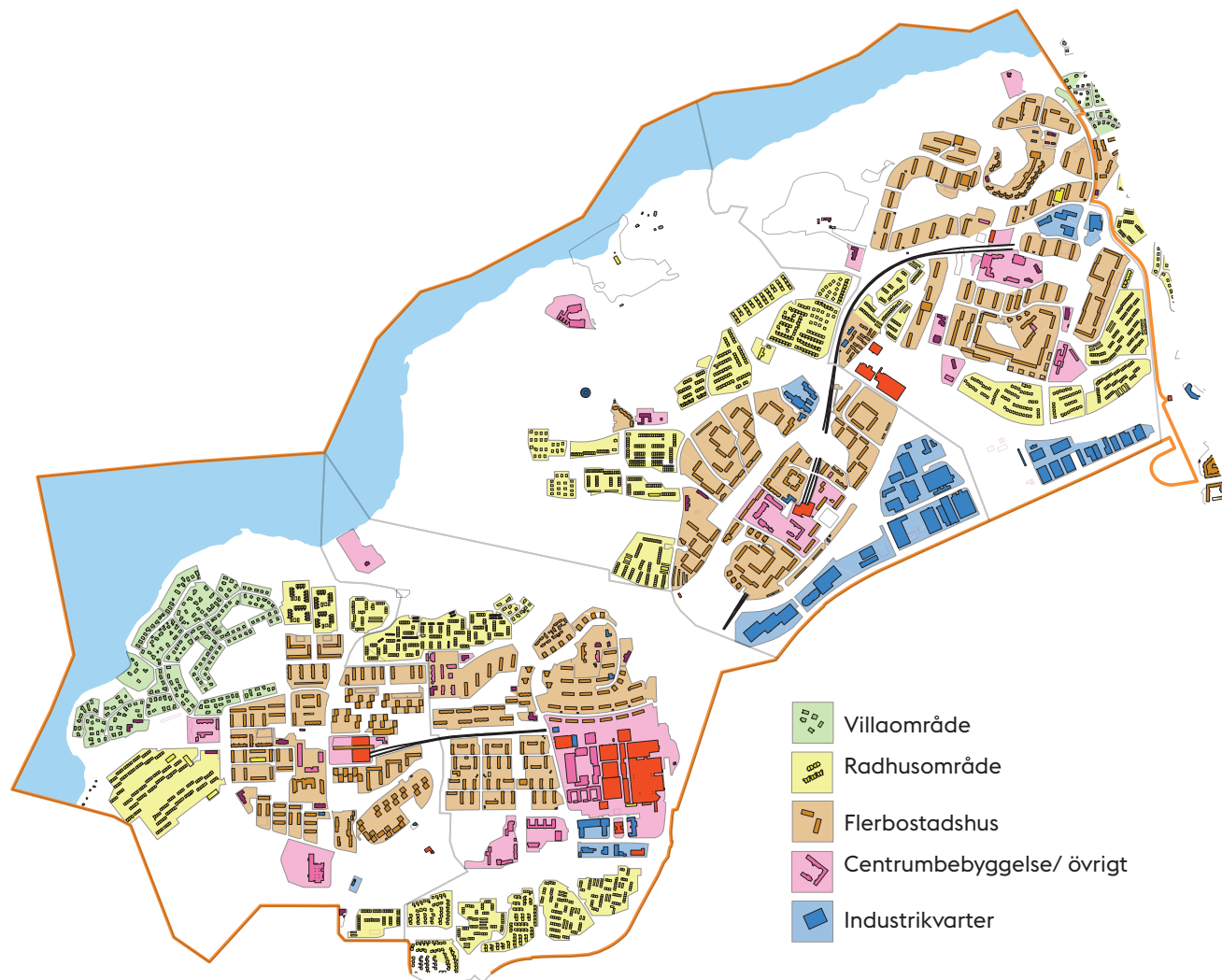
Stora centrumanläggningar skulle försörja de boende med all tänkbar service, både samhällelig, kommersiell och andlig. Det moderna centralt planerades med utgångspunkten att den skulle kunna användas kvällar och helger, för kurser, dans och föreningsmöten. Här placerades rekreationsanläggningar, biograf, arbetsplatser, kyrka och skolor.

I Skärholmen utgjorde stadsdelen Skärholmen ett större centrum som kompletterade de lite mindre centrumanläggningarna i de närliggande stadsdelarna. I den stora centrumanläggningen hade de boende ett rikt utbud av butiker för handel med sällanköpsvaror.

Kapade naturtoppar och artificiella höjder

Terrängen plansprängdes och växtligheten togs bort. Nya planteringar anlades efteråt då byggnaderna färdigställdes. Det var skillnad mot byggandet av förorter under exempelvis 1950-talet då man sökte bevara befintlig vegetation så långt som möjligt.

Av de stora mängder fyllnadsmassor som blev över vid byggnationen av stadsdelen och tunnelbanan, initierade stadsträdgårdsmästaren Holger Blom att massorna skulle användas för att bygga upp artificiella höjder. Dessa höjder, eller toppar som de kom att kallas, skulle få en konstnärlig utformning. Vårbergstoppen är en sådan artificiell höjd.

Bebyggelsen i Skärholmen består av flera olika hustyper. Här finns både villakvarter och radhusområden, liksom stora områden med flerbostadshus, placerade i anslutning till centrumen. Kartan visar fördelningen av byggnader som det ser ut idag, vilket nästan helt överensstämmer med den strukturen på bebyggelsen som färdigställdes med de sista etapperna i Vårberg runt år 1973.

Under 1960- talet ökade kraven på att bygga effektivare och tätare. Fokus som tidigare legat på att anpassa bebyggelsen till terrängen flyttades till att anpassa terrängen till byggplatsen. Närmiljön kring den nya bebyggelsen var utsatt för hårt slitage under byggskedet. Marken på de nya bostadsgårdarna packades hårt med sprängsten. Den nya vegetationen som planterades fick ofta mycket dåliga förutsättningar med små planteringsytor och kompakta terrasser.

De miljöer som skapades under 1960- och 70-talet präglas fortfarande av de modernistiska idealen om hus i landskap. Under modernismen sparades landskapsformer i form av dalstråk och bergshöjder, dels på grund av de svårare byggförhållandena som rådde där, men framförallt eftersom det fanns en stadsbyggnadsideologisk idé om att detta var bra.

Skärholmens stadsdelar

När Bredäng började byggas 1962 var det den första av fyra stadsdelar som skulle komma att fylla de kuperade områdena i Stockholms sydvästra hörn. Under tio år fylldes bergstopparna och backarna med flerbostadshus och radhus som skulle hjälpa till att lösa den akuta bostadsbristen. Alla stadsdelarna byggdes enligt den för tiden gängse modellen om trafikseparering och grannskapsenheter.

Bredäng

I de centrala delarna dominerar intrycken av de höga lamellhusen. De är parallellt placerade och ger bra solbestrålning av gårdarna varav varannan gård är grön med lekplats och varannan är angöring och parkering. Gårdarna är kopplade till de centrala parkstråken, som binder ihop

stadsdelens olika områden och har en stor social funktion.

I söder, i sluttningen ned mot Skärholmsvägen, finns radhusbebyggelse. Den kuperade terrängen styrde placeringen av byggnader och vägar. Man har, med undantag av de högsta höjderna som bevarats som relativt isolerade naturmarker, byggt på höjdryggarna och bevarat de lägre liggande sedimenten. Dessa utgjorde tidigare åkermark och man har på detta sätt förstärkt landskapets former och bevarat många av de ekdominerade brynzonerna.

Sätra

Generalplan för Sätra upprättades 1962. Byggandet av området påbörjades 1964 och efter fyra år var hela området uppfört. Sätra är idag ett intressant exempel på övergången mellan 1950-talets småskaliga bebyggelse till 1960-talets mer rationaliserande miljonprogramsideal.

I Sätra finns en mer småskalig byggnation i 3 och 4 våningar längs parker och vid kringbyggda gårdar. Höga lamellhus finns endast vid centrum.

Mot den bevarade naturmarken i norr och väster finns kvarter med småhus.

Skärholmen

Bild från ca 1968 över trapporna som leder upp till Skärholmsterrassen. Bild: Sune Sundahl, Arkitekturmuseet

Generalplanen för Skärholmen fastställdes 1963 och sammanlagt åtta stadsplaner utarbetades.

Skärholmen planerades som ett stadsdelscentrum för de kringliggande stadsdelsområdena.

Området planerades för att skapa en stadsdel för den bilburne stadsbon med garage och parkeringsplatser i anslutning till bostäderna. Området trafikseparerades med planskilda gång- och cykelvägar för att skapa en barnvänlig miljö.

Vid samtliga bostadsområden, både de högre hyreshusområdena och vid de lägre enfamiljshusen, fanns bilfria innegårdar och säckgator med vändplaner. Vid planeringen styrde områdets topografi placeringen av vägar och hus. Högre hus placerades på höjderna och lägre hus samt centrumanläggningen placerades i dalgången.

Vid den stora centrumanläggningen byggdes butiker och kontor, bostadshus, hotell, tunnelbana och kyrkor. Den bilburne stadsbon satte även standard för centrumanläggningen, som fick norra Europas största parkeringsgarage i fyra plan med plats för 4000 bilar. Behovet av parkeringsplatser uppfyllades aldrig och nu är 25% av platserna borttagna.

Vårberg

När byggnadsarbetena påbörjades i Vårberg 1965 fanns redan Johannesdal sportstugeområde, på de bergiga partierna ned mot Mälaren. Detta kom att efter hand omvandlas till villabebyggelse.

Annorlunda markfördelning med större inslag av privata byggare än i de andra områdena medverkade till en mer varierad stadsbild.

Trafikseparering och "grannskapsenheter" var ledstjärnor för detta område, som fick en koncentrerad kärna utan större sammanhängande parkområden.

Vårbergs centrumanläggning skiljer sig från de andra områdenas centra utseendemässigt, då det har tydliga modernistiska drag. Innehållsmässigt planerades dock detta centrum likt de andra med bland annat tunnelbana, skola och kyrka. Kring centrumanläggningen placerades flerfamiljshus och utanför dessa fanns områden med radhus. Vårberg var i princip färdigbyggt 1970.

Kritiken mot Skärholmen

När Skärholmen invigdes av prins Bertil 1968 kom det snabbt kritik mot stadsprojektet. Från att först ha handlat om att det var för mycket fokus på kommersialism och handel, kom kritiken mot stadsdelen därefter alltmer att handla om att de nybyggda miljöerna var torftiga. Mellan de höga husen tappades den mänskliga skalan bort, sades det, och människan reducerades till enbart konsument och bilist.

Många år av rivningar i centrum hade fått Stockholmarna att tröttna på det modernistiska projektet, och Skärholmen fick på många sätt representera hur fel det hade gått.

Samtidigt som mycket av den kritik som fanns i media blev till sanningar om Skärholmen i det allmänna medvetandet, var det inte en bild som de boende i området kände igen sig i. Närheten till natur och bad, liksom möjligheten att enkelt ta sig till skola, lekplatser och affärer är kvaliteter som fortfarande är påtagliga i området.

Efter miljonprogrammet

Den högkonjunktur som möjliggjort det ambitiösa fastighetsuppförandet i Stockholm fick ett drastiskt slut i och med oljekrisen 1973.

Efter det har Stockholm främst vuxit på två olika sätt. Dels i samband med att mark frigjorts när

Flygbild över Sättra när byggarbetena hade kommit igång i oktober 1964. Bild: Stockholmskällan

verksamheter lagts ner som i Hammarby Sjästad, eller att vägar och kraftledningar lagts i tunnel och dels via förtätningar inom redan utbyggda områden.

I Skärholmen hände inte så mycket bebyggelsemässigt. Mellan åren 2004 och 2008 genomfördes en stor omdaning av Skärholmens centrumanläggning, med målet att göra det till en av de största centrumanläggningarna i Norden.

Fokus skärholmen: Nästa stora utbyggnadsfas

Stadsdelarna Bredäng, Sättra, Skärholmen och Vårberg har i stort varit oförändrade sedan de byggdes. På några få platser har nya byggnader tillkommit. Stadens befolkning fortsätter att växa och det finns återigen ett stort behov av att bygga nya bostäder.

I Skärholmen planeras för en ny större utbyggnadsperiod och i den nya översiktsplanen är Skärholmen identifierat som ett stadsutvecklingsområde som kan förtätas. Området kan kompletteras med nya bostäder, verksamheter, service, skolor och idrottsytor. Samtidigt som stadsmiljön berikas med bättre parker och nya offentliga platser.

Stadsutvecklingen kommer att medföra en betydande ökning av människor som bor i området vilket innebär en mycket stor förändring för stadsdelen, och inte minst för trycket på de allmänna grönytorna.

Projektet Fokus Skärholmen som lanserades under 2015 är ett stadsbyggnadsprojekt som omfattar stadsdelarna Bredäng, Sättra, Skärholmen och Vårberg. Med planerna för nybebyggelse av bostäder kommer en ny era av stadsbyggande att förändra och påverka stadsbilden.

Parkidealet i ytterstaden

I samband med Stockholms expansiva utveckling under efterkrigstiden upplevde stockholmsparkerna sin storhetstid.

Holger Blom var stadens stadsträdgårdsmästare under åren 1938-1971. År 1941 presenterade han ett parkprogram som starkt kom att prägla både stadsbyggandet och den fortsatta utbyggnaden av stadens parker och grönområden. Under Bloms tid som stadsträdgårdsmästare utvecklades en ny parkstil med målarlandskapet som inspirationskälla, den så kallade Stockholmsstilen.

Parkmarken utformades efter principen att den befintliga naturen i största möjliga mån skulle bevaras. Den tillgängliggjordes med gångvägar

och platser för rekreation och förädlades genom plantering av passande vegetation.

Äldre natur- och kulturminnen bevarades och infogades i parkerna och omfattande program för offentlig konst genomfördes. Centrumtorgen möblerades och förskönades med blomsterarrangemang och skulpturer. Höjdskillnader löstes ofta med granittrappor.

Sammanhängande nät av parker och stråk

De nya stadsdelarna kom att byggas ut med ett system av sammanhängande nätverk av parker, grönområden och gröna stråk genom och mellan stadsdelarna. Viktigt var att skapa goda förbindelser mellan bostad, skola och centrum.

Mellan bostadsgårdarna sparades naturmarken

och i det karaktäristiska sprickdalslandskapets dalstråk lades större parkstråk med utrymme för mer ytkrävande lekar, motion och stora idrottsanläggningar. Stråken kopplades till större friluftsområden utanför stadsbygden och än idag är detta system en grön stomme i ytterstaden där de gröna sambanden och samspelet mellan landskap, bebyggelse och vegetation är mycket karaktäristiskt.

Parken som offentligt rum

Fokus i parkplaneringen låg på parkerna som stadens offentliga rum för samvaro, lek, motion och rekreation. I parkerna skulle det även erbjudas kulturupplevelser för alla. Parkteatern som bildades 1942 tog ut kulturen till Stockholms fria vardagsrum.

Det genomgående nätet av trafikseparerade parkvägar som finns i Skärholmen är typiskt för de stadsbyggnadsideal som rådde under miljonprogrammet. Här kan barn nå skolan utan att behöva korsa vägar, och stadsdelsinvånaren får en dos vardagsnatur när den gör ett ärende till centrum eller ska till tunnelbanan.

Under den här tiden lanserades också parkleken. Parkleken – den bemannade lekplatsen – blev en av parkförvaltningens paradprodukter, en pedagogisk institution för lek och social fostran. Verksamheten växte fram till mitten på 1980-talet för att senare trappas ned. Många parklekar stängdes helt och vissa verksamheter övertogs av föreningar.

Den gula blomman är en symbol för Stockholms bemannade parklekar. Det finns ungefär 50 bemannade parklekar i hela kommunen, varav 4 i Skärholmen.

Grön karaktär, Vårberg

Områden med natur mellan husen sparades, här dominerar smala parkstråk för kommunikation. Naturmark finns bevarad på några otillgängliga och obbyggbara höjder.

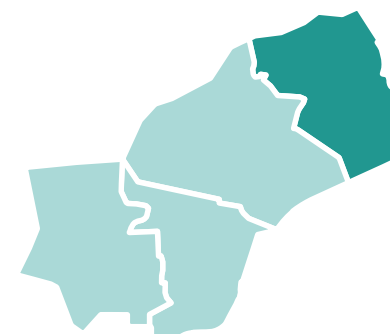
Grön karaktär, Skärholmen

Parkmarken i de centrala delarna utgörs av smala kommunikationsstråk. Parker för vistelse finns främst kring den lägre bebyggelsen i söder där även inslaget av naturmark ökar. Här finns även Perennparken som utgör en populär finpark.

Grön karaktär, Sättra

Rakt igenom Sättra i nordöstlig-sydvästlig riktning finns ett centralt parkstråk i en dalgång. Till detta finns branta och otillgängliga naturmarkspartier sparade, vilket sammantaget förstärker det gröna intrycket. Från den centrala Sättradalsparken finns ett stråk kopplat åt nordväst genom villa- och radhusbebyggelsen mot Sättrastrandsbadet. Kontaktytan med naturreservatet är lång och det finns flera parkvägar som leder mot naturområdet från centrum.

Grön karaktär, Bredäng

Bredäng upplevs som en grön stadsdel även om bostadsbebyggelsen är hög och ligger relativt tätt. Parkmarken, i form av anlagda parker och sparad naturmark, har på ett medvetet sätt från början ingått i planarbetet. Bredängsparken är centralt placerad och fungerar som en ryggrad som byggnaderna är grupperade kring.

Strategier för Skärholmens gröna karaktär

Områdets karaktärsdrag och gröna kulturvärden ska förvaltas. Åtgärder som vidtas ska syfta till att värna och utveckla områdets kvaliteter och värdefulla kulturmiljöer.

De gröna karaktärsdragen som utgångspunkt vid förnyelse av parkerna

Skärholmens parker ska ha ett betydelsefullt innehåll och en utformning som bygger på identitet, karaktär och svarar mot samtidens behov.

Att ta till vara på det som utmärker Skärholmens stadsbild och värna Stockholms rika parktradition är en given utgångspunkt.

Anvisningar för skötsel och vård av parkernas kulturhistoriska värden ska utvecklas.

Vid etablering av verksamheter i direkt anslutning till parkerna ska en analys av möjlig påverkan på parkmiljön, utblickar, kontakten med omgivningarna och dylikt alltid göras.

I Skärholmens naturområden ska utsiktsplatser och utblickar värnas och stärkas. Topografin ska understrykas och de vegetationsklädda bergsbranterna ska bevaras och utvecklas.

Skyltning och informationen om parkernas historia ska förbättras och förnyas i samband med upprustningar.

Utveckling av gröna stråk och mötesplatser

Sambanden mellan Skärholmens parker och naturområden ska stärkas genom att kopplingarna förbättras, barriärer minskas och nätet av trädplanterade gator görs mer finmaskigt.

Strategiskt viktiga parkytor ska identifieras och utvecklas. Västerholmsparken och Vårbergstoppen utvecklas till en modern stadspark.

Det ska vara lätt och lockande att gå eller cykla mellan områdets mötesplatser. Strategiskt viktiga stråk ska utvecklas och tydliggöras för att öka trivselen och stärka upplevelsen av grönska.

Det finns en medvetet bevarad grönstruktur mellan stadsdelarna. I samband med nyexploatering är det därför viktigt att belysa konsekvenserna om grönstrukturen förändras.

Vid större exploateringsprojekt är det viktigt att verka för att nya parker skapas eller att angränsande parker utvecklas så att de integreras i samverkan med bebyggelsen.

Utveckling av mötet mellan land och vatten

Skärholmens strandpromenad längs Mälaren ska utvecklas genom att flera målpunkter skapas och promenadens tillgänglighet och attraktivitet förbättras.

De större anlagda badplatserna Sättrastrandsbadet och Mälarhöjdsbadet ska bibehållas och utvecklas så att de följer behoven med en ökad befolkning.

Johannesdalsbadet ska utvecklas för att bli en målpunkt för fler, och för att klara ett högre besöksstryck.

Skärholmens gröna vardagsrum

Park- och naturmarken är ett grönt vardagsrum. Här tillbringar stadens invånare stor del av sin fritid. Tillgången till, och utformningen av vardagsrummen har stor betydelse för invånarnas vardagsliv, livskvalitet och hälsa. För att stadsdelsområdets park- och naturmark ska kunna användas av alla är det viktigt att det finns en mångfald av funktioner, upplevelser och sociala värden.

Boende och besökare

Behovet av nya bostäder i Stockholm är stort, och kommunen planerar för en ökning av bostadsbyggandet i hela staden.

Den totala folkmängden i Skärholmens stadsdelsområde var 2015 ungefär 35 900 personer. Med projektet Fokus Skärholmen är ambitionen att minst 4 000 nya bostäder ska byggas inom stadsdelsområdet de närmaste 25 åren. Det medför cirka 20 000 personer ytterligare i området, vilket jämfört med dagens invånarantal innebär en ökning med 55%.

Folkmängden och åldersstrukturen förändras i takt med att befolkningen flyttar in eller ut från området eller genom att personer dör eller barn föds.

Med en stor befolkningsökning är det sannolikt att andelen yngre kommer att öka mera än andelen äldre. Fler barn och unga innebär ökade krav på ytterligare och större lekplatser och aktivitetsytor. Ett ökat antal invånare ökar även behovet av skötsel och underhåll av de parkytor som finns. Ytor och utrustning används mer och slits snabbare.

I Skärholmens stadsdelsområde byggdes i princip allt under en tioårsperiod. Det ställer höga krav på planering av underhåll för parker och offentliga platser. En normalcykel för underhåll gör även att allt behöver åtgärdas med renoveringar och förnyelser under samma period.

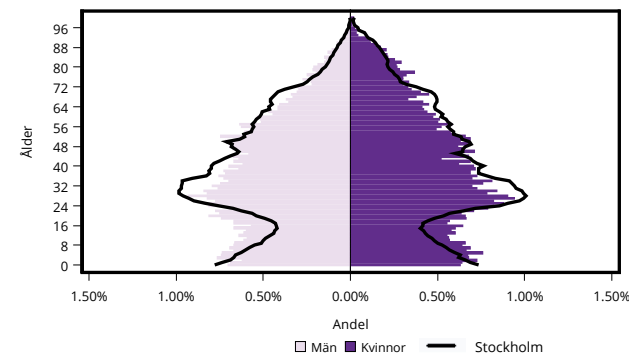
Att staden växer är ett kvitto på att Stockholm är en attraktiv stad i en innovativ och stark region med goda möjligheter för både näringsliv och invånare. Att staden växer innebär också förändringar och förbättringar för alla stockholmare som redan bor här.

Stadsbyggnadsforskning visar ett tydligt samband mellan antal boende och utökad service och verksamheter. Fler bostäder ger mer service, som till exempel flera nya restauranger, butiker och grundskolor.

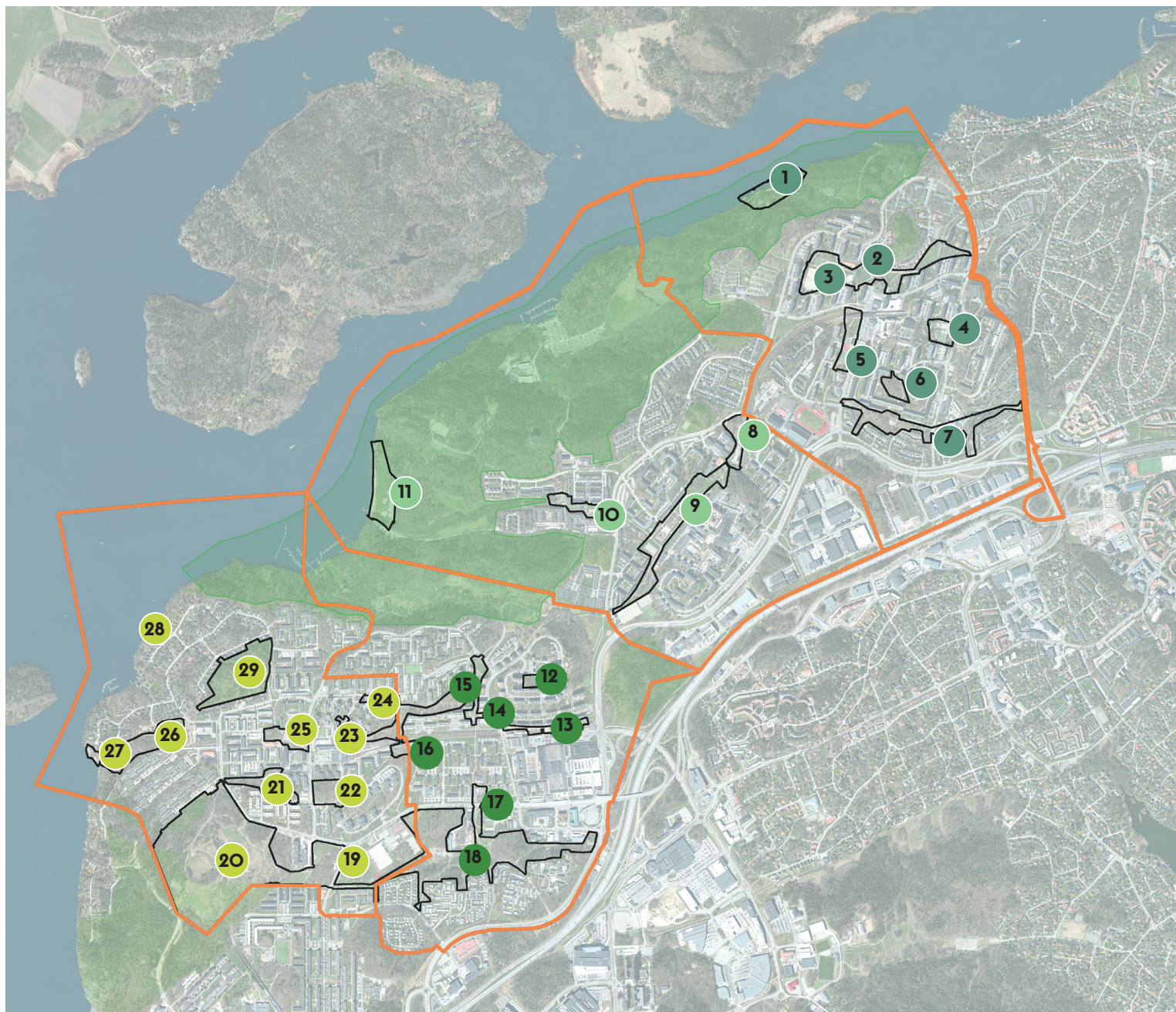
Folkmängd den 31 december 2015

	Antal				Procent	
	2006	2015	2020	2025	2015	2025
0 år	406	462	513	526	1,3%	1,3%
1-5 år	2 110	2 465	2 460	2 588	6,9%	6,6%
6-15 år	4 290	4 519	4 887	4 905	12,6%	12,5%
16-19 år	1 819	1 792	1 831	2 011	5,0%	5,1%
20-24 år	2 213	2 719	2 622	2 735	7,6%	7,0%
25-64 år	15 885	18 970	20 168	20 795	52,9%	53,1%
65-79 år	3 404	3 421	3 652	3 999	9,5%	10,2%
80-89 år	1 234	1 240	1 247	1 320	3,5%	3,4%
90- år	201	275	310	304	0,8%	0,8%
Män	15 419	17 859	18 779	19 552	49,8%	49,9%
Kvinnor	16 143	18 004	18 912	19 633	50,2%	50,1%
Samtliga	31 562	35 863	37 691	39 185	100,0%	100,0%

Folkmängd efter ålder den 31 december 2015

I figurerna syns hur många människor som bor i Skärholmen idag. I Stadens senaste beräkningar har den framtida siffran justerats uppåt. Källa: Statistik Stockholm.

Bredäng

1. Mälarhöjdsbadet
2. Bredängsparken
3. Trissan
4. Gröna stugans park/ Flygplansparken
5. Ängen
6. Tempelriddarorden
7. Skådebanan

Sätra

8. Kulans parklek
9. Sätredalsparken
10. Borgmästare Skyttes park
11. Sättrastrandsbadet

Skärholmen

12. Ekholmens parklek
13. Skärholmsterrassen
14. Branten
15. Lillholmsstråket
16. Idleken
17. Perennparken
18. Västerholmsparken

Vårberg

19. Vårbergs sjukhemspark
20. Landskapsparken vid Vårbergstoppen
21. Stråkparken
22. Vårberget
23. Vårbergstrappan
24. Stångholmsparken
25. Vårgårdens parklek
26. Johannesdalsparken
27. Johannesdalsbadet
28. Fiskarfjärdsstranden
29. Söderholmsberget/ Uddberget

Sätreskogens naturreservat som ligger längs Mälaren är inringat med grön linje.

Parker för alla

Park- och naturmarken har stor betydelse för människors vardagsliv, livskvalitet och hälsa. I Skärholmens finns parker och naturområden av olika karaktär, storlek och utformning. Allt från mindre fickparker till större natur- och friluftsområden. För Skärholmens boende och besökare ska parkerna och naturområdena vara inbjudande och tillåtande demokratiska rum. Stadens park- och naturmark är öppen för alla, året runt dygnet runt. Detta är någonting som är unikt för Stockholm i ett internationellt perspektiv.

Tack vare allemansrätten kan alla röra sig fritt i den svenska naturen. Med rättigheter följer också skyldigheter.

Huvudregeln i allemansrätten är:

Inte störa – inte förstöra

De gröna vardagsrummen har en värdefull roll som demokratiska mötesplatser för människor i alla åldrar, oavsett social eller kulturell bakgrund. Parkerna främjar jämställdheten och bidrar till folkhälsan. Behov och efterfrågan av innehåll varierar.

För att Skärholmens parker och naturområden ska kunna fungera som vardagsrum för alla invånare är det viktigt att de innehåller en mångfald av upplevelser och sociala värden. Parkerna bör därför erbjuda en variation mellan allt från rofyllda platser med blomprakt till utmanande lekplatser eller motionsspår.

Med en ökande befolkning som använder stadens offentliga rum som vardagsrum, har efterfrågan på evenemangsplatser och robusta platser för lek och aktiviteter ökat allt mer.

Basket i Vårgårdens parklek.

Trygghet

Tryggheten är en viktig förutsättning för alla stadens invånare och avgörande för hur människor i staden nyttjar parker och grönområden. Ett område kan ha många olika uttryck under dygnet, veckan eller året.

Viktiga platser och parkvägar ska vara överblickbara samtidigt som skymda passager bör undvikas i största möjliga mån. Målpunkter, evenemang och aktiviteter i stadens offentliga rum kan bidra med positiva effekter för upplevelsen av trygghet, då det drar till sig många människor och verksamheter. Även områdets skötsel är avgörande för den upplevda tryggheten. Parker och miljöer som är välvårdade och omhändertagna upplevs som tryggare.

Upplevelsen av trygghet varierar ofta över dygnet. Ett skogsparti som dagtid fungerar som

en välbesökt oas kan på natten upplevas mörk och obehaglig. God belysning i parker och längs frekvent använda stråk är viktigt. Parkerna är en av stadens mer variationsrikt belysta miljöer, där stor vikt bör läggas vid att åstadkomma samspel mellan ljus och skugga och därigenom skapa en bra ljusmiljö och rumslighet och en upplevelse av trygghet.

Staden arbetar kontinuerligt tillsammans med invånare och intresseorganisationer för att öka tryggheten för alla. I arbetet genomförs bland annat trygghetsvandringar där områden med behov av kompletteringsbelysning eller beskärning av träd och buskage identifieras. För att få en kontinuerlig och samordnad belysning i stråk och parker kan belysningsplaner upprättas.

Bredängsparken kvällstid

Tillgänglighet

En av stadens målsättningar är att vara en tillgänglig huvudstad. Trots målsättningen finns fortfarande brister och det finns även andra faktorer att ta hänsyn till, som trafiksäkerhet, drift och underhåll, estetik och ekonomi. Ibland kan tillgängligheten vara svår att förbättra, till exempel på gångvägar med branta lutningar som löper över naturligt bergig och brant terräng.

Andra tillgänglighetsförbättringar är enklare att åtgärda, som kontrastmarkeringar, räcken i trappor, komplettering av armstöd på befintliga parksoffor, utplacering av nya tillgängliga parksoffor, ny belysning eller nya markmaterial. Vad gäller markmaterial är asfalt, betongplattor och släta stenhällar mest lämpliga.

Vid varje insats som görs i parkmiljön är det viktigt att veta att det är i enlighet med stadens målsättning för tillgänglighet.

Lekplatser för alla

Barn med funktionsnedsättning har samma lekbehov som barn utan funktionsnedsättning. Enligt lagstiftning från år 2003 ska bristande tillgänglighet gällande lekplatsers utformning och utrustning åtgärdas. Åtgärderna kan innefatta att byta markmaterial, komplettera eller anpassa lekutrustning eller sänka kantstöd. De små förändringarna kan vara skillnaden mellan exkluderande och välkomnande. En tillgänglig och användbar miljö underlättar även för personer utan funktionsnedsättning, bland annat äldre och personer med barnvagn.

Tillgänglighetsanpassningen är kontextberoende, det vill säga att anpassningen måste ske utifrån

Plats för promenader med hunden i Vårbergs sjukhemspark

Rullstolsgunga i Kulans Parklek

Trafiksäkra stråk är av stor betydelse för att kunna röra sig mellan till exempel lekplats och förskola.

platsens förutsättningar, men det finns några aspekter som är särskilt viktiga att tänka på. Dessa kan sammanfattas i tre huvudområden: nåbarhet, orienterbarhet och utbud av lekutrustning.

Nåbarhet

Med nåbarhet menas förutsättningarna att ta sig till lekplatsen och att röra sig mellan lekutrustningen. Nåbarheten påverkas bland annat av markmaterial, fallskyddsunderlag, kanter, trappsteg och hur mycket marken lutar.

Orienterbarhet

Orienterbarhet betyder möjligheten att förstå hur lekplatsen är utformad. Orienterbarheten påverkas bland annat av hur utrustningen är placerad och hur rumsligheten och ledstråken är utformade.

Utbud av lekutrustning

Möjligheten för alla barn att leka påverkas av utbudet av tillgänglig lekutrustning. En sandlåda kan bland annat bli mer tillgänglig med en högre sarg som ger sitt- och lekmöjligheter eller ett bakkbord som är placerad i ytterkanten så att det kan nås med rullstol. Vid en cykelkarusell kan barn med synnedsättning cykla och barn med rörelsenedsättning åka med.

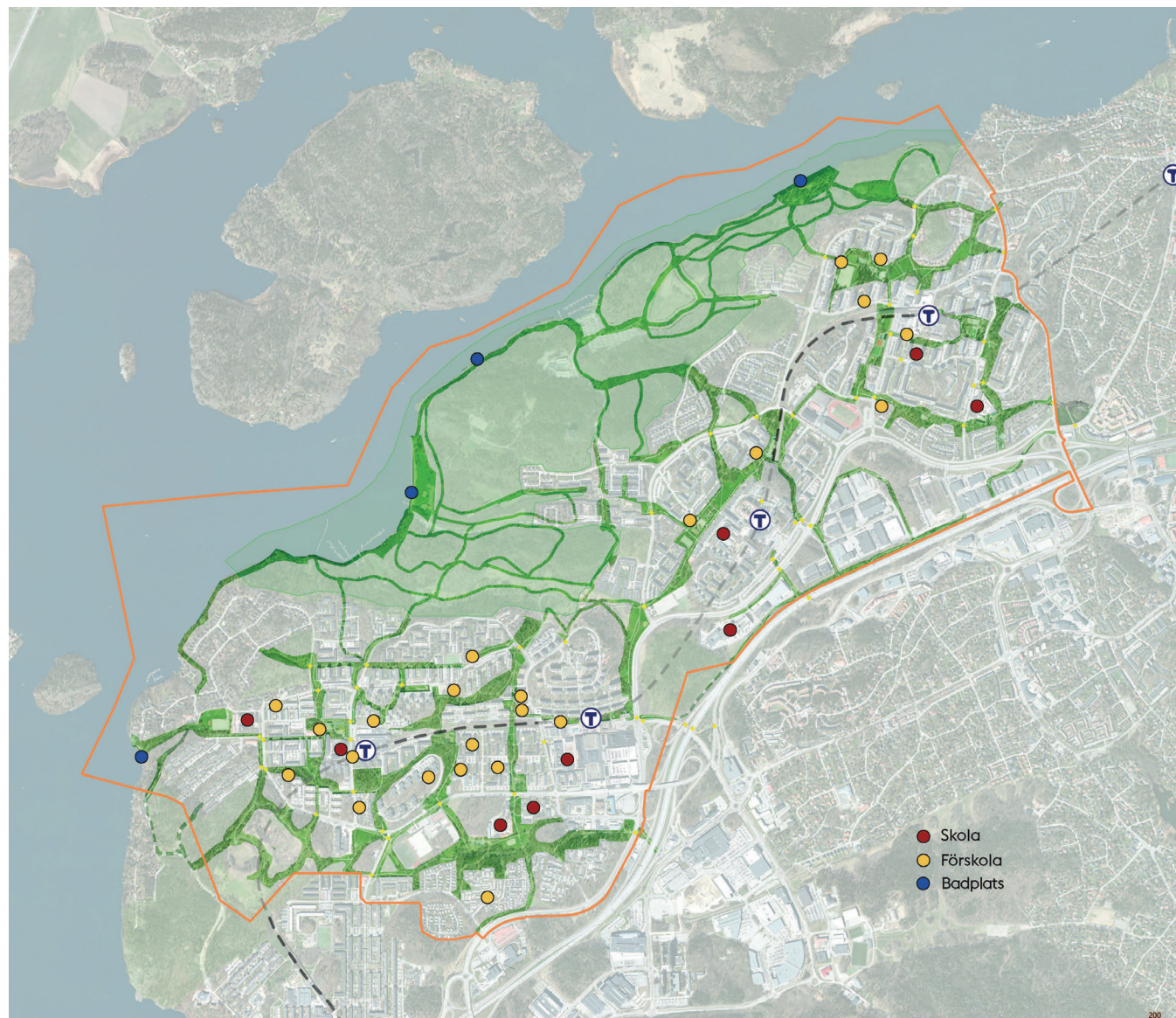
Kompisgungor och gungor med rygg- och armstöd är mer tillgängliga för barn med nedsatt rörelseförmåga. Rutschkanor är mer tillgängliga om de anläggs på en kulle. Intill bör det finnas en trappa med ramp, ledstång och rep där barn med nedsatt rörelseförmåga kan ta sig upp genom att gå, hasa eller krypa.

Skolor och förskolor

Många av parkerna i Skärholmen fungerar som viktiga resurser för intilliggande förskolor och skolor. Även om stadsdelsområdet har en stor areal grönyta är mycket av naturmarken koncentrerad till naturreservatet, och därför ganska långt ifrån både förskolor och bostäder. Sätterskogen och Skärholmsdalen är mycket viktiga utflyktsmål för barnverksamheter i Skärholmen, men för den dagliga verksamheten är det viktigt att barnen har tillgång till lektyor på nära håll.

Flera av kommunens parker fungerar som viktiga komplement till förskolegårdarna. Vid Branten ligger två förskolor i direkt anslutning till parken, liksom i både Trissan och Vårgårdens parklek. Även flera av skolorna i området ligger i direkt anslutning till parker. Det är positivt, då platserna befolkas och används. Samtidigt kan det innebära högre slitage, och är något som bör finnas med i planeringen av förvaltningen. Lika viktigt är det att det finns möjlighet att tillgodose ett allt högre behov av parkmark i en förtätad stadsdel.

Det trafikseparerade nätverket är en viktig tillgång eftersom det möjliggör för barn att röra sig själva mellan hemmet och skolan. Även förskolegrupper som ska ta sig mellan parker och förskolelokaler har stor glädje av grönstråken. I kartan till höger är förskolor, skolor och badplatser utmarkerade. Närheten till parkstråken är tydlig.

I kartan visas skolor och förskolor i området. Även badplatser är en viktig målpunkt, och ofta en plats som barn vill kunna ta sig till själva, på ett sätt som känns tryggt för deras föräldrar.

Park- och naturtillgång

Grönområden har stor betydelse för en stads klimat och för människors välbefinnande. Andelen offentlig grönyta per person är ett viktigt mått som anger besöksstrycket på stadsdelsområdets park- och naturmark. Andelen visar även vilket slitage som kan förväntas och hur skötseln kan planeras.

Grönska i staden

I ytterstaden är tillgången på grönytor i regel stor, jämfört med i innerstaden där tillgången generellt är lägre. Ytterstadsområden med en liten andel offentlig grön yta är oftast småhusområden.

I en tät blandad stadsbygd bör 15-20% av landytan vara offentlig friyta. I flera av stadens nya stadsutvecklings-områden ligger andelen under 15%.

Stadens målsättning är att hålla en god parkstandard genom att parkmarken ska vara tillräckligt stor för att fylla invånarnas rekretionsbehov och klara besöksstrycket.

Mindre andel grönyta per person innebär bland annat att parkerna behöver rustas upp oftare

Stadens målsättning:

Stockholm ska hålla en god parkstandard. Det innebär att mängden parkmark måste vara stor nog för att tillgodose invånarnas rekretationsbehov och klara det höga besöksstrycket.

och att skötselinsatserna blir större. Det höga besöksstrycket på parkernas gräsytor innebär ibland att de slits sönder, och kan i dessa fall komma att ersättas med konstgräs, gummiastfalt eller utformas till torg.

Grönstrukturen består av två delar, den offentliga och den privata. Den offentliga strukturen utgörs av offentliga parker och naturområden medan den privata strukturen utgörs av resterande grönytor som kan vara privata tomter och gårdar eller ingår i ett verksamhetsområde. Tillsammans bildar dessa en övegripande struktur och ett nätverk av gröna stråk. Stråken varierar i storlek och utformning och består av allt ifrån bredare parkstråk med målpunkter till smalare parkstråk som mest nyttjas till förflyttning mellan platser.

Allmänt tillgängliga friytor i Skärholmen

Skärholmen har en total yta om drygt 1000 ha. Landarealen är 750 ha. I Sociotopkartan från 2008 beräknas andelen friyta i området vara cirka 591 ha.

Med friyta menas obebyggt mark- och vattenområde, som inte används för transport- eller terminaländamål. År 2008 var andelen friyta per person 188 kvadratmeter.

Av den totala ytan är ca 320 ha (43%) allmänt tillgänglig park- och naturmark. Där ingår Sätterskogens naturreservat längs Mälarens strand som är cirka 250 ha stort. Andelen allmänt tillgänglig grönyta i stadsdelsområdet är 2015 cirka 90 kvadratmeter per person.

I kartan på nästa sida redovisas samtliga av stadsdelsområdets allmänt tillgängliga grönytor. Delar av dessa är dock svåra att använda på grund av faktorer som buller eller terräng.

De större naturområden som finns är Sätterskogens naturreservat och Vårbergstoppen.

Blåbärsris som växer i den bostadsnära naturen vid Uddberget i Vårberg

Mycket av de mindre ytorna med natur är uppe på branta bergknallar och i sluttningar. En betydande del av områdets grönytor består av gröna stråk. Dessa sammanbinder grönområden och utgör viktiga ekologiska korridorer, samtidigt som de stärker de rekreativa kopplingarna mellan olika områden och stadsdelar. I Skärholmen återfinns man det rika och välförgrenade nätet av parkvägar i dessa gröna stråk.

För att skapa en sammanhållen och fungerande grönstruktur med tydliga samband är det viktigt att förstå hur de gröna stråken förstärks och sammankopplas.

Förändringar

När ny bebyggelse planeras i anslutning till gröna stråk är det viktigt att ta reda på vilka konsekvenserna blir. Både för hur de sociala och rekreativa mönstren påverkas, liksom de ekologiska.

Med en ökande befolkning i Skärholmen, och mot bakgrund av de områden som planeras för ny bebyggelse finns antaganden om i vilka parker besöksstrycket kommer att stiga. Det är i första hand Västerholmsparken och Vårbergstoppen i södra delen av området men även Bredängsparken, Sätredalsparken och Skärholmsdalen antas få ett högre besöksstryck.

Åtkomst till naturen

Att människor kan röra sig genom naturen till vardags har stor betydelse för den allmänna hälsan, och det finns flera olika vinster i att underlätta befolkningens tillgång till kommunens grönområden.

Översikt av allmänt tillgängliga grönytor i Skärholmen. En stor andel av områdets gröna yta består av Sätreskogens naturreservat som är en stor tillgång. För att så många som möjligt av områdets invånare ska kunna utnyttja skogen som rekreativt grönområde kan den mentala tillgängligheten och förståelsen för naturområdet behöva förbättras.

För att en plats ska användas bör man planera utifrån förmågan att förflytta sig. De kvaliteter som efterfrågas av de yngsta och de äldsta medborgarna är därför de som bör finnas närmast bostaden. Ett avstånd på ca 200 meter innebär sex till sju minuters promenad, vilket är en viktig övre gräns för vardagsrekreation. Större avstånd till parker och grönområden har visat på kraftigt minskad användning.

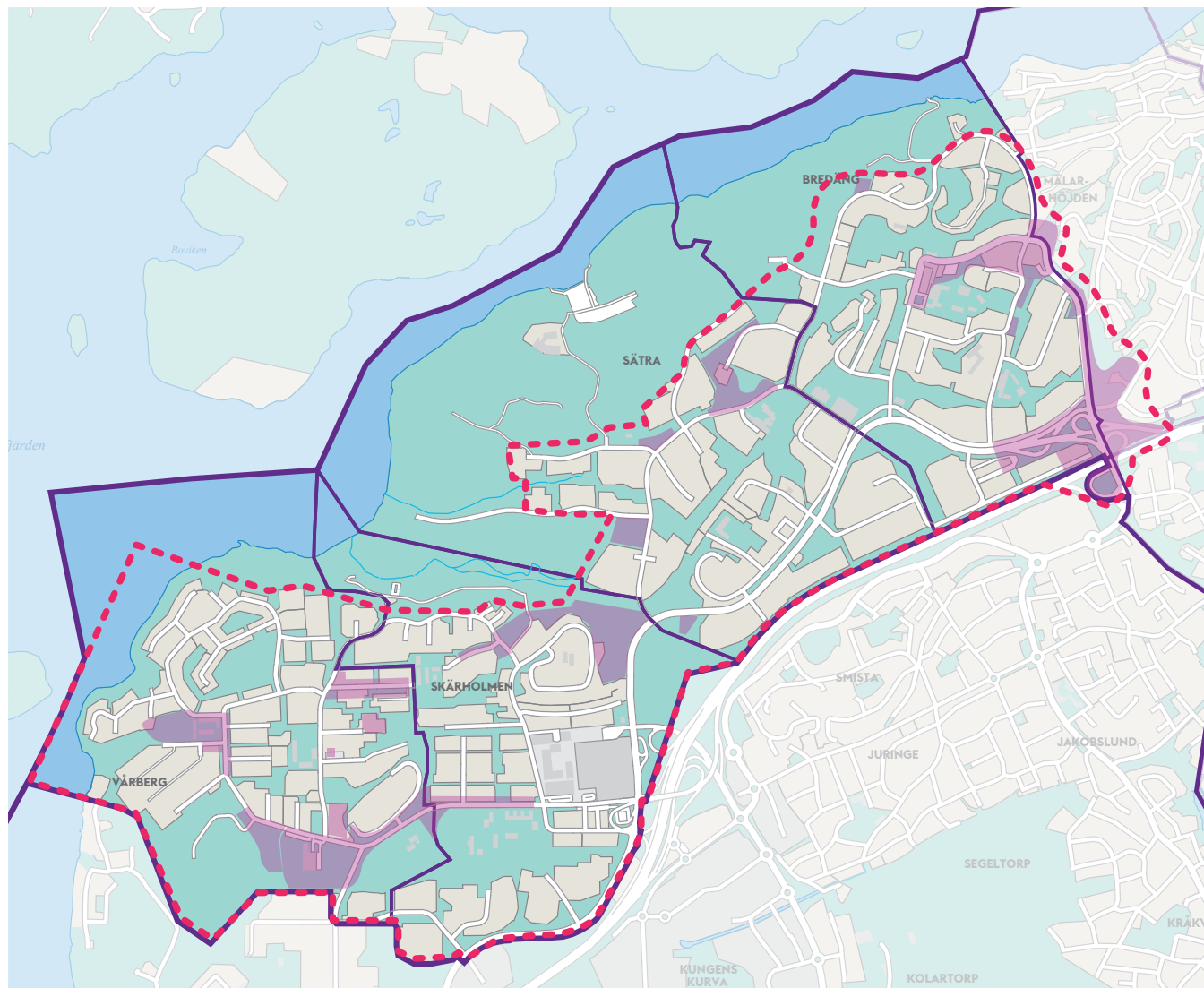
Fysisk tillgänglighet

Tillgänglighetsproblem som kan vara svåra att åtgärda är exempelvis branta lutningar på gångvägar och i naturmark på bergknallar med brant terräng. Vid förädling och utveckling av områden med branta höjdskillnader är det viktigt att inkludera tillgängligheten som en faktor. Det är dock av stor vikt att den offentliga grönstrukturen består av både natur, bergkullar och flacka öppna dalstråk där den fysiska tillgängligheten inte behöver vara svår att hantera.

Förståelse

Förståelsen för hur man kan röra sig i och mellan de olika natur- och parkytorna i området är viktigt för att grönstrukturens viktiga rekreativa värden ska kunna utnyttjas till fullo. Det är även viktigt att ha en medvetenhet kring pedagogikens betydelse för alla barns förståelse för naturen.

När gångnätet till stora delar är separerat från gatunätet kan orienterbarheten minska. Det finns ett väl utbyggt system med vägvisning med skyltar i området, men det krävs ändå en viss lokalkännedom för att kunna orientera sig.

Kartan visar den planerade bebyggelsen i Skärholmen för datumet 20170330. Lila färg är pågående planer. Röd streckad linje avgränsar projektet Fokus Skärholmen geografiskt.

Buller

Buller som begrepp förekommer allt oftare inom den fysiska planeringen. Parker och naturområden som inte är bullerstörda är värdefulla tillgångar.

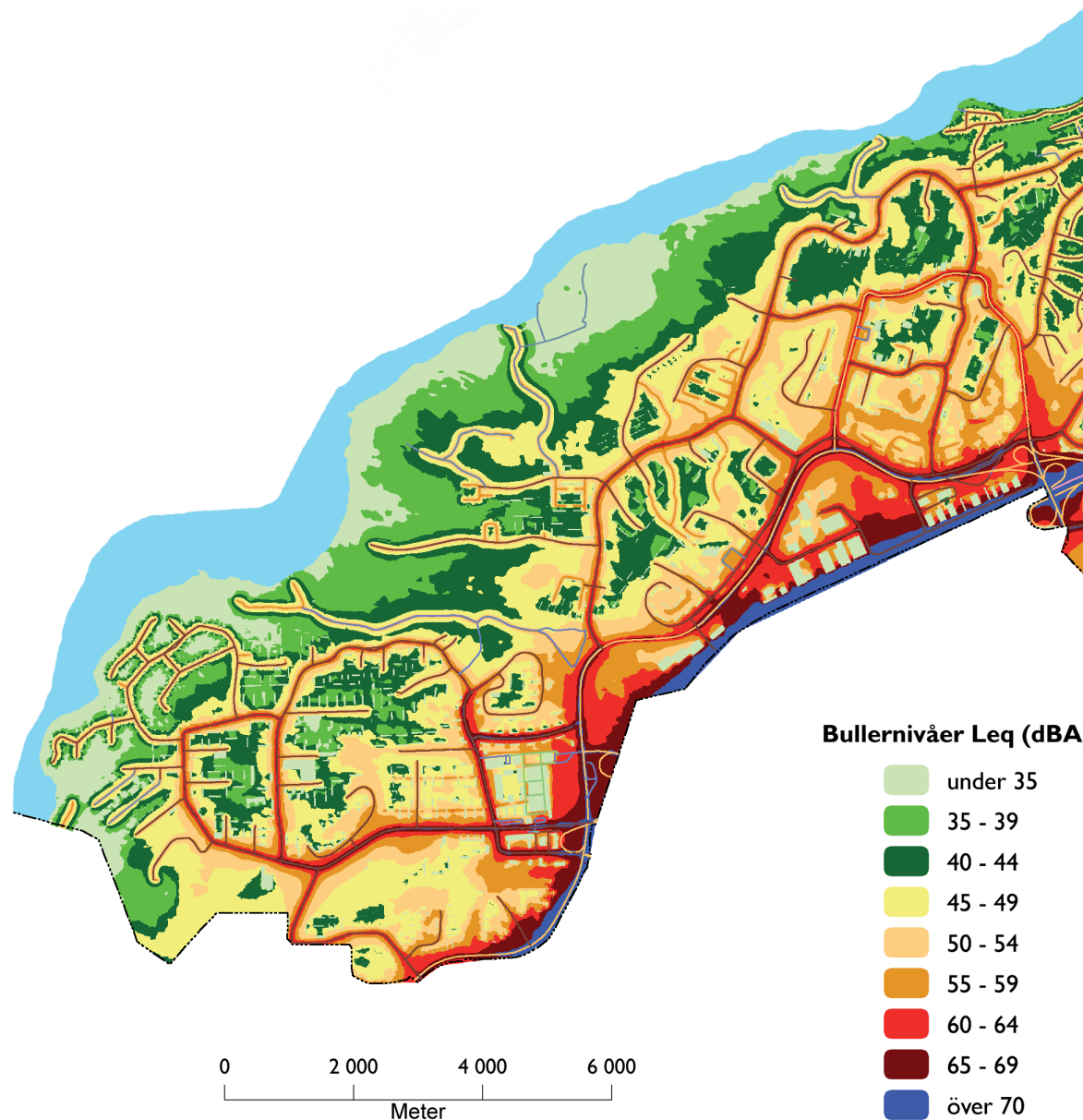
Gränsen för en god ljudkvalitet inom centralt belägna områden är satt till 55 dBA. Stadens bullerkällor är oftast kopplade till olika trafikslag.

Bullret har en negativ inverkan på intilliggande naturområden och upplevelsen av dem. Flera av dessa områden är kuperade och fungerar som visuella och bullermässiga barriärer mellan vägarna och bostäderna.

Flera av de värdefulla gröna stråken i Skärholmen är påverkade av buller. Några av de större bergknallarna som ligger nära E4 och Skärholmsvägen har så höga bullernivåer att rekreativvärde i princip saknas.

Med bullerstörningen minskar områdenas potential att bidra till en sammanhängande grön infrastruktur. Dessutom speglar bullernivåerna var motortrafiken går, vilket i sin tur är avgörande för hur man kan röra sig inom området.

I Sätterskogen finns det en Guide till tystnaden med två promenadslingor och sju utpekade platser. Det går att finna riktigt tysta platser även om stadens ljud nästan alltid finns närvarande i bakgrunden. Vindriktning, väder och årstid påverkar hur tysta platserna är. Naturens egna ljud är en del av den rofyllda upplevelsen.

Gröna stråk och tunnlar

Ett av Skärholmens utmärkande parkmässiga kvaliteter är nätverket av gröna trafikseparerade parkstråk. Genom hela området finns långa sammanhängande gröna parkvägar som sammanbinder parker och målpunkter.

I analyskartan till höger är de starkaste och mest värdefulla gröna stråken redovisade och markerade. De flesta parkvägar i området är generöst tilltagna med breda tunnlar som ger god överblick. Stråken har hög tillgänglighet, trots de betydande nivåskillnaderna i området.

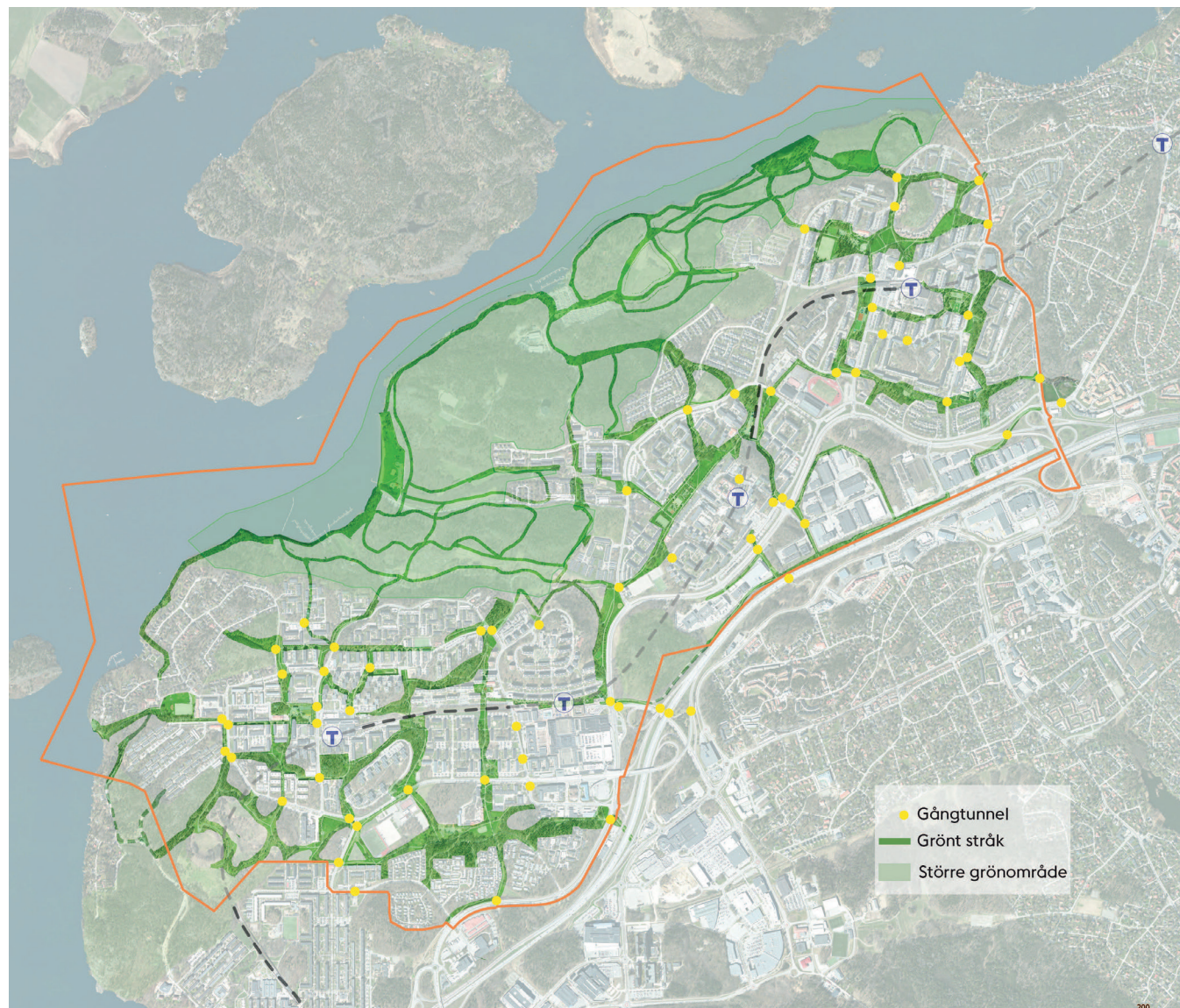
Varje område har promenadslingsor som kan uppmärksammas ännu tydligare genom att det läggs extra omsorg om detaljer, skyltning och målpunkter.

Trafiksäkra stråk

Möjligheten att nå naturen enkelt och trafiksäkert är allra viktigast för de befolkningsgrupper som inte själva har möjlighet att ta sig långa avstånd med bil. För att tillgängliggöra naturen för barn och unga har tydliga och säkra cykelvägar betydelse.

I Skärholmen genomfördes en konsekvent trafikplanering. I hela stadsdelsområdet kan man röra sig på trafikseparerade parkvägar längs de gröna stråken.

Den stora mängden planskilda korsningar kan innebära vinster i trafiksäkerhet eftersom oskyddade trafikanter och bilister inte kommer i konflikt. Att röra sig genom parkmiljöerna är dock inte alltid det mest effektiva sättet att ta sig fram snabbt, och arbetet med att utveckla gena cykelvägar för pendeltrafik är viktigt.

Skärholmens gröna nätverk

Trygghet

Trafiksepareringen i stadsdelsområdet medför att nästan alla parkvägar går i tunnlar under de trafikerade gatorna. Tunnlar upplevs ofta som otrygga och obehagliga, särskilt kvällstid. Med en medvetenhet om vilka aspekter av parkståken som upplevs som otrygga kan dessa minimeras.

Tunnlar med skymda hörn kan göra att det är svårt att se vad som finns längre bort, vilket kan bidra till en känsla av otrygghet. I Skärholmen har parkvägnätet oftast en luftig utformning med gångvägar som passerar rakt igenom tunnlnarna utan att kröka av och bilda mörka hörn.

De breda parkvägarna och tunnlnarna medför att det återkommande förekommer biltrafik på parkvägarna i Skärholmen. Detta kan minska känslan av trygghet i parkvägsnätet.

En annan viktig aspekt som påverkar tryggheten på planskilda parkstråk är belysningen. Det är viktigt att ha en god belysning som bidrar till en större trygghet kvällstid. Belysningen längs parkvägar och i tunnlar ska vara god utan att blända. Det är även viktigt att belysningen på sidorna om tunneln är god. Om området närmast utanför tunneln också är upplyst är det lättare för de passerande att även upptäcka om någon finns strax utanför tunneln.

Parkstråken ligger ofta avskilda från vägar och bebyggelse, vilket gör att den som rör sig där kan känna sig avskild från andra människor. Känslan av att ha andra människor i närheten innebär en större trygghet. Samtidigt är det viktigt att notera att bebyggelse längs parkstråken inte i sig självt löser problemet med att promenaden känns utsatt nattetid.

När det byggs bredvid parkvägar riskerar parkvägen att bli en passage bakom bebyggelsen,

eftersom byggnaderna har sina entréer mot gatan på andra sidan huset. Baksidan får ofta hysa parkeringsplatser och förrådsbyggnader som snarare förstärker antalet otrygga platser. Parkrummen blir även trängre och de kvaliteter som finns där dagstid försvinner.

Funktioner som till exempel affärer i bottenvåningarna är positiva inslag för att befolka gaturummet, men även dessa är stängda nattetid. På centrala platser med många människor som passerar kan mindre lokaler med verksamheter berika stadslivet.

Det är viktigt att bebyggelse i anslutning till offentliga parkvägar och parker är öppna och väl belysta för att inte skapa en baksida mot passerande. Om bebyggelsen saknar samspel med parkstråket kan det innebära en otrygghet och

känsla för den gående av att bli iakttagen, utan att själv se.

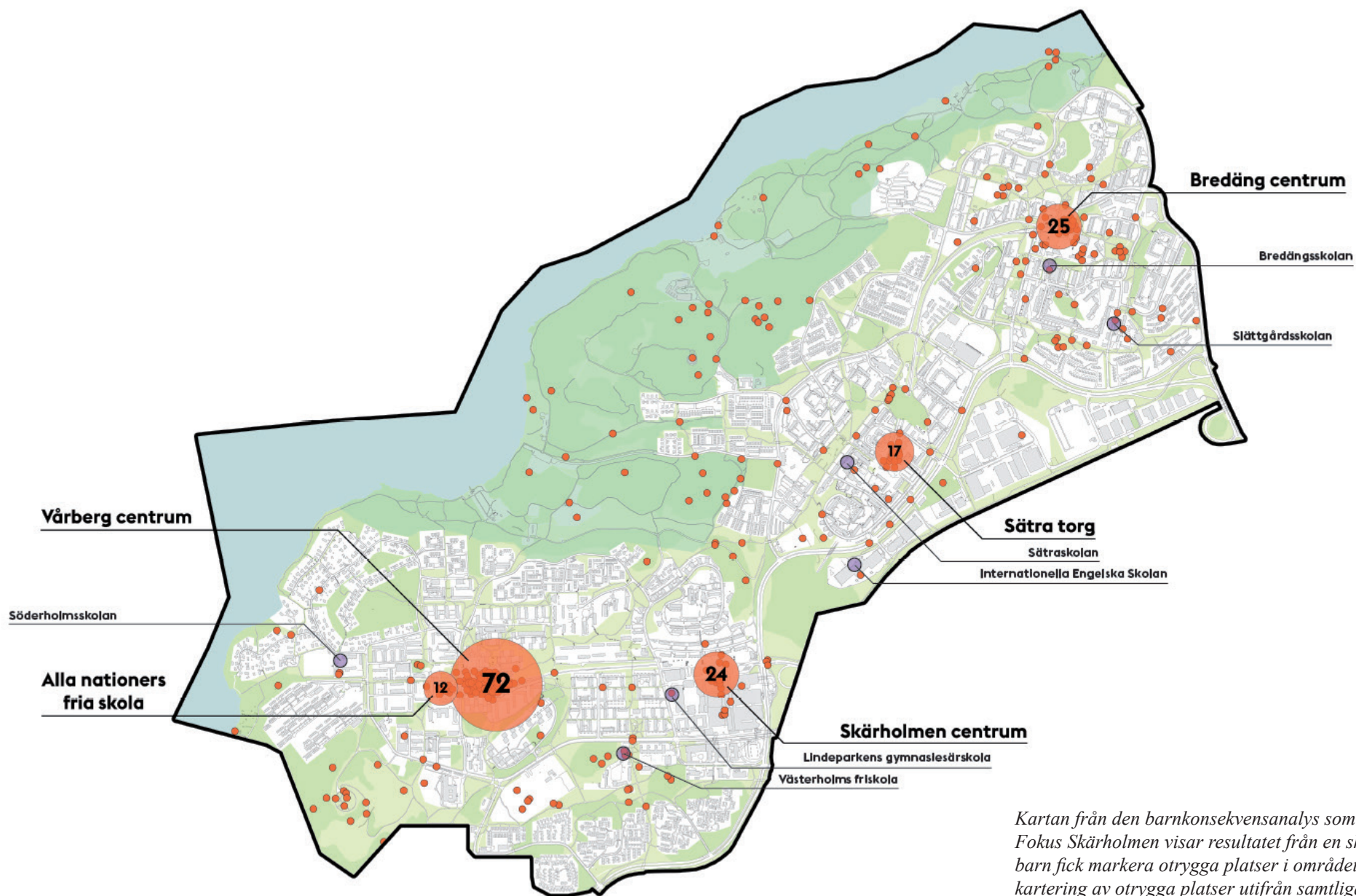
Pågående trygghetsarbete

Inom projektet Fokus Skärholmen har en Integrerad barnkonsekvensanalys (BKA) genomförts för stadsdelsområdet Skärholmen (se karta på nästa sida). Syftet har varit att kartlägga barnens perspektiv på utemiljön genom dialoger i skolor och förskolor. Barnen har fått beskriva befintliga och potentiella värden och funktioner, samt behov och brister i områdena. Målet är att resultatet ska bidra till att skapa bra närmiljöer för barn i alla åldrar inom Skärholmens stadsdelsområde.

Barnkonsekvensanalysen kan samtidigt fungera som relevant underlag vid planering och arbete med trygghetsfrågor i parkmiljöerna.

Planskilda stråk gör att det går att röra sig mellan olika målpunkter utan att behöva korsa bilvägar.

Kartan från den barnkonsekvensanalys som har gjorts inom Fokus Skärholmen visar resultatet från en skoldialog där barn fick markera otrygga platser i området. Bilden visar kartering av otrygga platser utifrån samtliga deltagande skolbarn. Större cirklar med siffra visar kluster. Siffran anger antal klustermärken som placerats på den specifika platsen. Varje liten röd prick symboliserar en synpunkt.

Strategier vid parkvägar och tunnlar

Planskilda korsningar kan vara en tillgång i parknätet och bör behållas där så är lämpligt. När förändringar görs så att tunnlar tas bort bör insatserna planeras på ett sådant sätt att gång- och cykelvägen även i fortsättningen är gen och attraktiv.

I parker rör sig såväl gående som cyklister. Som gående rör man sig långsamt och stannar ibland, barn rör sig omväxlande både på och vid sidan av parkvägarna. För att undvika konflikter mellan gående och cyklister i Skärholmens parker behöver framkomligheten för cyklister förbättras.

För att främja hälsan och stimulera till vardagsmotion kan kvaliteten på områdets promenadslingor i parkmiljö förbättras. Slingorna kan skyltas mellan intressanta målpunkter och ges extra omsorg i detaljer. De snabba cyklisterna bör ges ett bättre alternativ med nya cykelbanor i gatumiljö.

För att bibehålla parkstråkens sammanhang bör borttagna planskildheter utformas med eftertanke.

- Ny bebyggelse bör placeras med distans till tunnlar, så att det kan ordnas tillgängliga parkvägar och mjuka slänter som leder upp från parkstråket till gatunivån.
- Nya byggnader bör ha bottenvåningar med lägenheter mot parkvägar. Slutna fasader med garage eller förråd ger otrygga gångstråk.
- Om en trafikseparerad parkväg bryts av ska det finnas tydliga hänvisningar och en självklar och tydlig fortsättning på parkvägen efter bebyggelsen.
- Nya cykelbanor bör anläggas längs gatorna i stadsdelsområdet i samband med kommande exploateringar.

Gångstråk som är omgärdade med murar eller branta bergväggar kan kännas otrygga, då det finns få alternativa vägar att ta för att till exempel undvika mötande som upplevs som obehagliga. Det är viktigt vid planeringen att tänka på att det inte bildas höga stödmurar i anslutning till gångpassager.

Länkar och entréer

Stora naturområden är viktiga både för rekreation och ekologi. Att det finns tydliga entréer och kopplingar för att nå reservatet är viktigt både för naturreservatets grannar som har skogen som sitt närmaste grönområde, liksom för besökare som kommer långt bortifrån.

Natur- och parkstråken i Skärholmen har på flera sätt en viktig funktion. Tydliga entréer liksom trygghetsskapande belysning kan underlätta för invånarna att röra sig i natur och parker under större delar av dygnet och året. I Skärholmen har ett arbete påbörjats med att tydligare signalera naturreservatet genom gestaltning av utvalda viktiga entrétytor (se karta över naturreservatet i del 2).

I kartan till höger visas de viktigaste vägarna in i reservatet från det gröna nätverket av parkstråk. De smala röda pilarna visar på platser där naturliga kopplingar saknas eller behöver ses över och stärkas. Vid (1) går parkvägen genom ett mörkare skogsparti, vilket gör kopplingen otrygg. Vid (2) finns en skogsstig som håller en låg standard i förhållande till hur pass viktig denna nordsydliga koppling är. Vid strandpromenaden i Vårberg (3) visas var kopplingen med vattnet bryts där Johannedals gård ligger.

För att binda ihop strandpromenaden kan tydligare skyltning eller nya träbryggor anläggas längs de otillgängliga stränderna. Träbryggor används ofta i Stockholm för att utveckla strandpromenader.

Det finns gröna stråk med sammanhängande vegetation som obrutet går genom hela stadsdelsområdet från Mälarhöjden till Vårby Gård. Kontakten med park- och naturområden utanför stadsdelsområdets gränser är viktiga, för att det ger större valmöjligheter för invånarna och kan utjämna

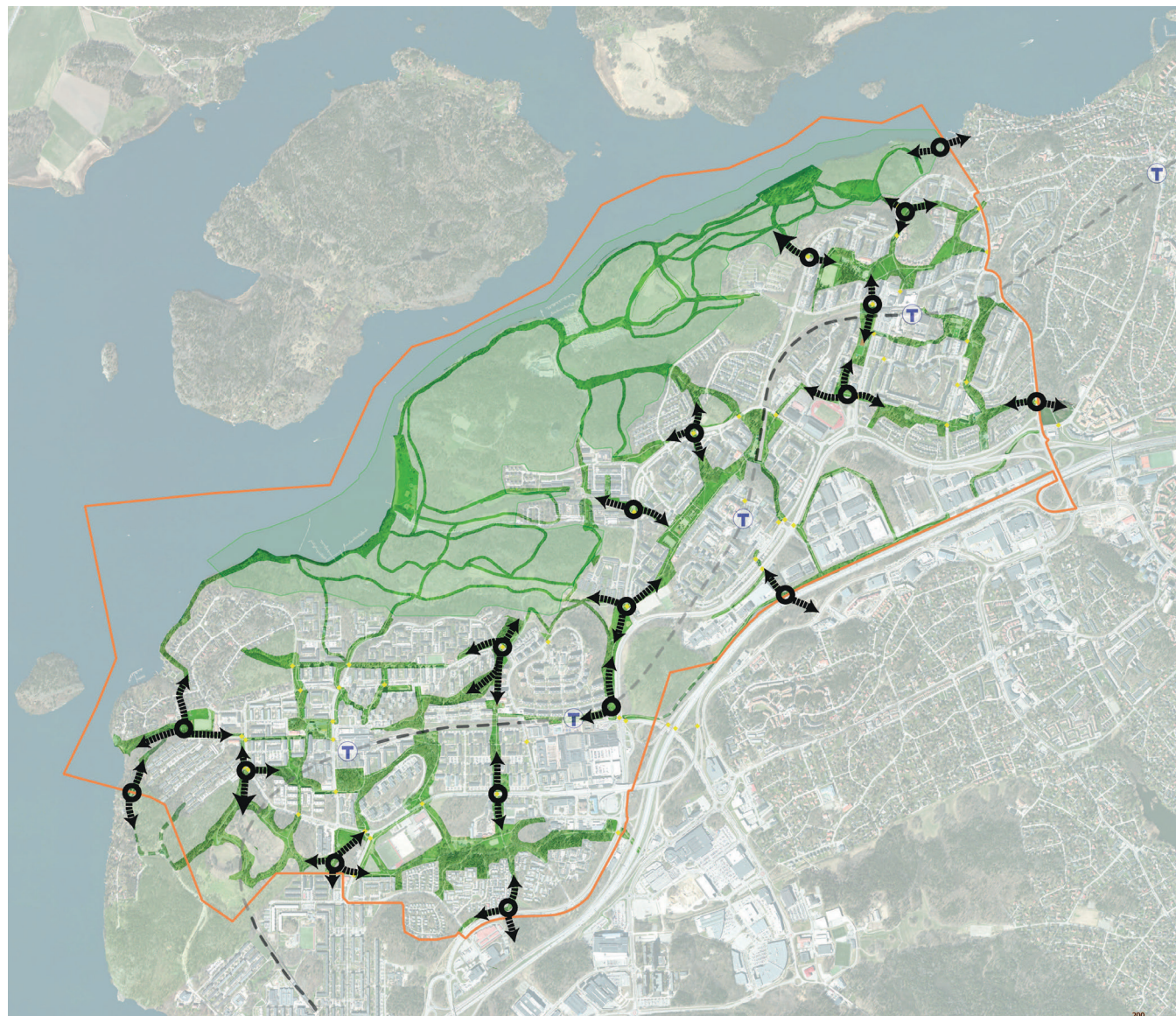
Analyskarta över strandpromenaden och entréer till naturreservatet. Röd pil visar var det skulle behövas en tydligare entré till reservatet och Vårbergstoppen.

skillnader i parktillgång. Olika förvaltning kan dock göra att det uppstår brister i övergången mellan områden.

I Huddinge pågår arbete med att utveckla strandområdet strax söder om Vårbergstoppen, vilket kan komma att förstärka de värden som finns längs de gröna stråken även i Skärholmen.

Noder och bryggor

Där gröna stråk korsar varandra bildas på vissa ställen viktiga noder. Dessa noder är bryggor mellan olika parker och systemet av gröna stråk. Sådana noder är viktiga att beakta vid stadsutveckling i området.

Viktiga noder i det gröna nätverket där parker och gröna stråk korsar varandra.

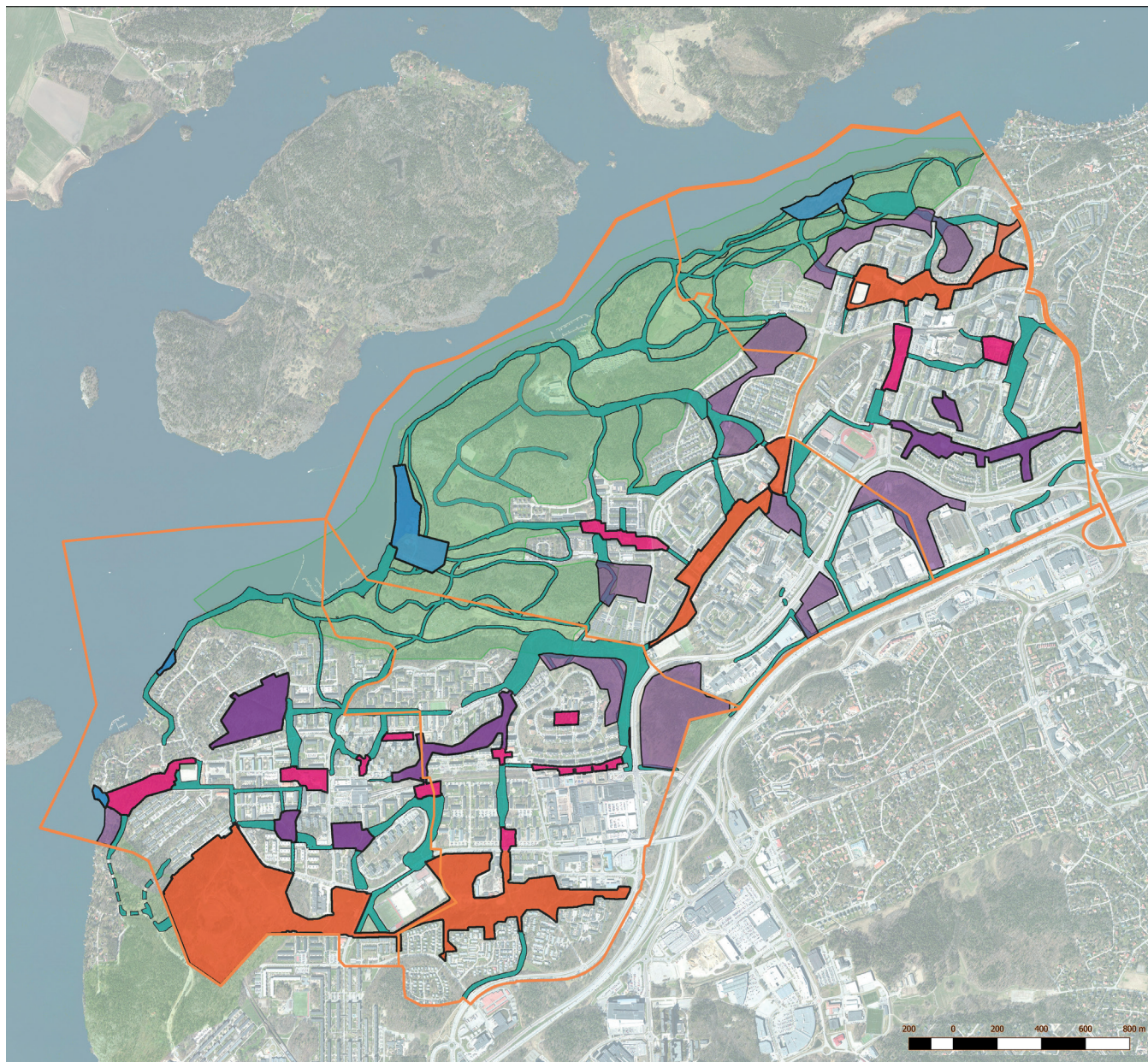
Parkkaraktärer

Parkkaraktär och innehåll

Grönytorna i områdena varierar i storlek och parkkaraktär. Vilken karaktär en park har är avgörande för hur den upplevs, används och tas i anspråk.

Karaktären är viktig att identifiera och beskriva för att veta hur respektive park kan värnas och utvecklas. Parkkaraktären beskriver parkens gestaltning, typ av innehåll och ger en indikation på förutsättningarna för skötseln. Karaktären ska användas som målbild vid programskrivningar och vid upprättande av skötselplaner.

Här beskrivs översiktligt de typer av parker och gröna platser som finns inom stadsdelsområdet. I Parkplanens del 2 beskrivs alla parker mer ingående.

Översikt av parkkaraktärer

Stadsdelspark

Större kultiverade grönytor med en funktion som målpunkt och mötesplats. Flera av stadens stadsdelsparker är av äldre karaktär och har formats efter rådande ideal. Parken ska ha höga vistelsekvaliteter som lek, folkliv, picknick, och gärna blomsterprakt.

Kvarterspark

Bostadsnära grönytor för möten, lek och samvaro i kvarteret. Kvartersparkerna begränsas i storlek och antal funktioner som en följd av att de är insprängda i bebyggelsen. Lekfunktionen är av stor betydelse i kvartersparken, då det är en funktion som behövs nära bostaden. Exempel på vistelsekvaliteter i kvartersparkerna är lek och som grön oas där det går att sitta i ro i grön omgivning.

Badplats

Naturliga eller anlagda grönytor vid stränder. I området finns inslag av gångvägar, sittplatser och bryggor. Parkerna är ofta välbesökta med höga vistelsekvaliteter som utblick, picknick och att sitta i solen.

Bostadsnära natur/ naturmark

Dessa områden innefattar ofta både skogsmark och rester av äldre ängs- och hagmarksmiljöer. Här finns både höga natur- och kulturvärden såsom fornlämningar och huvuddelen av områdets äldsta träd.

Bostadsnära natur

Bostadsnära natur som markerats med mörkare lila i kartan består av parker och grönytor som utgörs av naturmark med inslag av anlagda delar i form av gångvägar och sittplatser. Den bostadsnära naturen kan ha stora rekreativa

värden på kvartersnivå. I Skärholmen är detta ofta större bergknallar eller naturmark med mycket brant terräng. Exempel på vistelsekvaliteter i den bostadsnära naturen är naturlek, utblick och skogskänsla.

Naturmark

Områden som är utpekade som naturmark i kartan har till stor del samma kvaliteter som den bostadsnära naturen men har inte samma nivå av anlagda inslag som de områden som har markerats som bostadsnära natur. De är inte lika integrerade i den rekreative parkstrukturen, men har potential att utvecklas i den riktningen. Detta gör dem mycket viktiga i Skärholmen när området förtätas, och behovet av bostadsnära rekreationsytor ökar.

Park- och naturstråk

Långa sammanhängande parkstråk av grönytor. Stråken binder samman olika parker och naturmarker med olika karaktär och funktion. Parkstråken är en central del i den övergripande grönstrukturen och ett karaktärsskapande inslag i stadsdelsområdet. I parkstråken förflyttar man sig mellan olika målpunkter. Det finns inslag av sittplatser men i övrigt inte så mycket aktiviteter. Exempel på vistelsekvaliteter är grön oas, promenad, ro, skogskänsla.

Vistelsekvaliteter

Med vistelsekvalitet menas de olika värden som är utmärkande för en plats, och som är viktiga för att beskriva dess funktioner och även vilken upplevelse besökaren kan få här. En park kan erbjuda flera olika upplevelser.

Kvantitativa rekommendationer:

Inom 200 meter: Kvartersparker 0.5- 5 ha

Inom 500 meter: Stadsdelsparker 5- 50 ha

Inom 1000 meter: Friluftsområden >50 ha

Badplatser kan ha höga värden även vintertid. Här med utsikt över Fiskarfjärden.

Parkernas sociala kvaliteter

I Stockholm stads parkprogram från 2006 listas sociala värden och kvaliteter hos park- och naturmarken som bedöms vara värdefulla för människors vardagsliv.

Vilka parkkvaliteter människor uppskattar varierar beroende på individen. Stadens invånare behöver ro och avkoppling, men också mötesplatser och aktivitetsytor.

Olika människor har även olika möjligheter att förflytta sig och ta sig mellan stadens parker och naturområden. De upplevelsevärden som efterfrågas av de yngsta och de äldsta invånarna är därför de som bör finnas närmast bostaden.

Bara några meter in i skogsdungen vid Vårbergs sjukhemspark bildar träden som en grön grotta som skärmar av aktiviteten utanför.

Stadens parkriktlinjer:

Inom 200 meter:

Grön oas, lek/ naturlek, promenad, ro

Inom 500 meter:

Blomprakt, bollspel/ bollek, parklek, picknick/ sitta i solen, pulkaåkning

Inom 1000 meter:

Bad, djurhållning, odling, löpträning, skogskänsla, skridskoåkning, vild natur

Analys vistelsekvaliteter

Vilken upplevelse som en person får av en park skiljer sig åt mellan individer, men det finns vissa företeelser som har stor betydelse för vilken karaktär en plats har. I Stockholms parkprogram beskrivs ett tjugotal vistelsekvaliteter som är vanligt förekommande i Stockholm. Genom att beskriva parkerna i stadsdelsområdet utifrån denna begränsade lista blir det enklare att se vilka värden som förekommer i ett område, och vilka värden som kan behöva utvecklas.

I Parkplan Skärholmen presenteras dessa vistelsekvaliteter fördelade i olika teman. Målet med en tematisk redovisningen är att ge en tydligare vägledning till viktiga målpunkter. Teman som visas är Lek, Utflykt, Grönska och Motion & idrott.

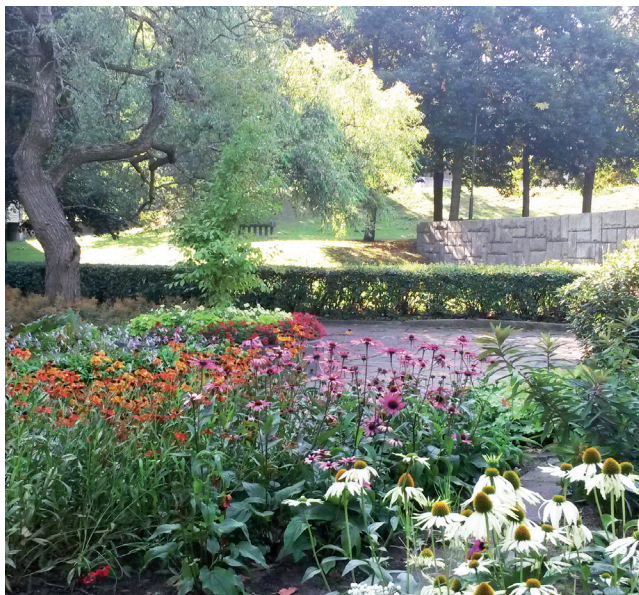
I parkplanens andra del finns en fördjupad beskrivning av varje park, och en översikt på vilka vistelsevärden som finns på platsen.

För varje tema presenteras kort de vistelsekvaliteter som visas, baserat på beskrivningen i Park Stockholm. För de värden som är kopplade till lek har en fördjupning gjorts i förhållande till parkprogrammet. Detta eftersom barns lek kan ta sig många uttryck och ofta är starkt beroende av vilka förutsättningar som ges på platsen.

Ytterligare kvaliteter som är vanliga i Skärholmens park- och naturområden är upplevelsevärdena Vild natur, Skogskänsla, Promenad och Landform. Dessa egenskaper är till stor del kopplade till Sätterskogen och det värdefulla sammanhängande nätet av parkstråk, och redovisas därför inte i analyskartorna. Begreppen beskrivs utförligare på sid. 46.

Tema utflykt: Upplevelsevärden är bad, evenemang, utsikt, folkliv och picknick.

Tema grönska: Upplevelsevärden är blomsterprakt, grön oas, odling och ro.

Tema lek: Upplevelsevärden är naturlek, vinterlek, vattenlek, lekplats och parklekar.

Tema Motion & idrott: Upplevelsevärden är bollsport, motionsträning, spontanidrott och vintersport.

Bredäng

1. Bredängsparken
2. Trissan
3. Ängen
4. Odd Fellow
5. Tempelriddarorden
6. Gröna stugans park
7. Skådebanan

Sätra

8. Kulans parklek
9. Sättradalsparken
10. Borgmästare Skyttes park

Sätra naturreservat

11. Ångbåtsbryggan
12. Mälarhöjdsbadet och Bredängen
13. Varpaängen
14. Sättrastrandsbadet
15. Skärholmsdalen

Skärholmen

16. Skärholmsterrassen
17. Ekholmens parklek
18. Lillholmsstråket
19. Branten
20. Idleken
21. Västerholmsparken
22. Perenniparken

Vårberg

23. Vårbergs sjukhemspark
24. Landskapsparken vid Vårbergstoppen
25. Stråkparken
26. Vårberget
27. Vårbergstrappan
28. Stångholmsparken
29. Vårgårdens parklek
30. Fruktlunden
31. Johannesdalsbadet
32. Fiskarfjärdsstranden
33. Söderholmsberget /Uddberget
34. Skärholmsberget

Analyskartorna visar fördelningen av vistelsevärdena i området, uppdelat på olika kartor för respektive tema.

Alla parker redovisas förenklat med en cirkulär yta, där stora parker har fått en större yta och mindre parker en något mindre yta. De utpekade vistelsekvaliteterna redovisas med en färg, fördelade på den plats där de återfinns. För parker som innehåller flera värden samlas alla värdefärger på samma yta.

Vistelsekvaliteter utflykt

Miljöer som lockar besökare både de som har nära men även de som har längre. Det är ofta väl kända platser och många människor som besöker dessa platser.

Picknick

Samvaro i mindre sällskap, ofta i samband med solbad. Solbelysta gräsytor, strandparker eller öppna hagar på minst 1 ha eller med 100 m strand. Här kan finnas iordningsställd grillplats.

Utsikt

Överblick över landskapet samt känslan av rymd från höjder, kajer eller stränder. Utsikt är en värdefull rekreativ tillgång som ger bättre förståelse för landskapet. Utsiktsplatser är populära målpunkter. Även kontakt med större vattenyta på minst 10 ha. Exempelvis från ständer eller kajer.

Bad

Med bad avses utomhusbad eller allmänna strandbad. Kraven för ett strandbad är att det ska finnas en större strand, 50 m lång, eller klippor som angränsar till rent vatten fritt från båttrafik. Ibland finns badbryggor och hopptorn.

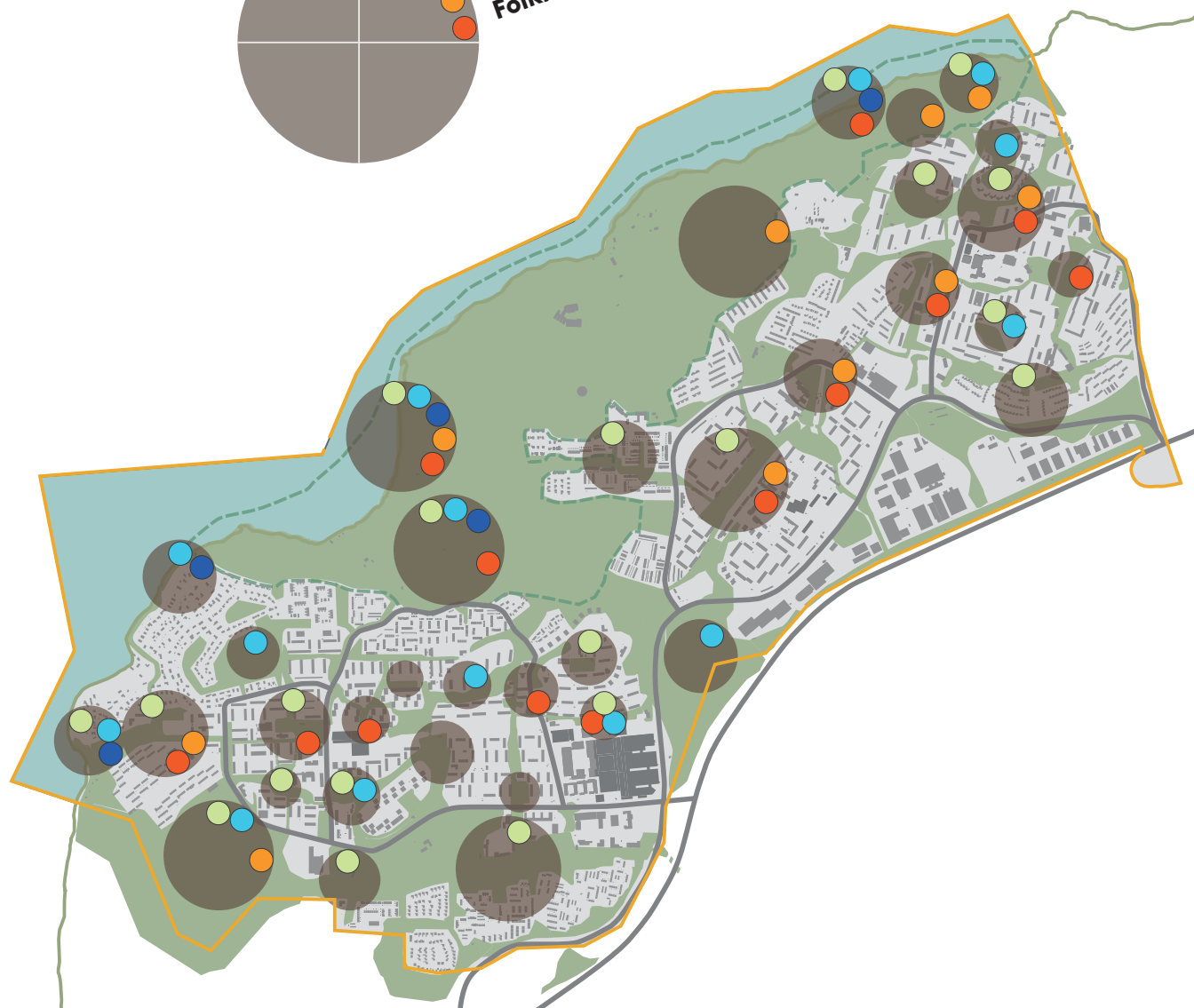
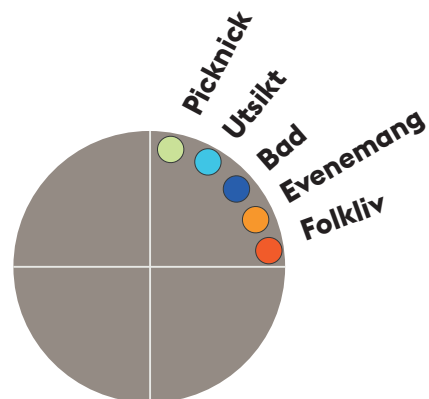
Evenemang

Plats för evenemang som teater, musik, motion eller festivaler. Samlingsplatser för Valborgsmässofirande och loppisar. Minst 1 ha stora gräsplaner eller torg med god kollektivtrafik och slitagetålighet. För att arrangera ett evenemang på en offentlig plats behöver man ansöka om polistillstånd. Mer information och blanketter finns på stadens hemsida.

Folkliv

Många människor och myllrande folkliv som uppstår i attraktiva parker och stråk. Mötesplatser och knutpunkter där folk passerar och kan stanna till kan ge detta värde, och när det finns en målpunkt, i form av t.e.x. torghandel, ett café eller en kiosk med uteservering.

Vistelsekvaliteter lek

Alla miljöer där barns möjlighet till lek finns. På kvartersplatser med lekplats kan det finnas lekutrustning såsom klätterställning, gungor, lektugor eller sandlådor. Det är viktigt att säkerheten och kvaliteten på lekmiljön är hög.

Bollek

Plana ytor med plats för spontan fotboll eller annan lek som sker på trafiksäkra öppna ytor. Dessa ytor är viktiga då de möjliggör för barn att röra sig fritt och springa över stora ytor där de kan få upp farten ordentligt.

Naturlek

Mindre naturområden och platser med träd och lummig grönska. För barn kan detta uppfattas som en stor skog fylld med äventyrslekar.

Vinterlek

Möjligheten att åka pulka. Minst 50 m lång och 10 m bred backe med en lutning på minst 1:2. Trafiksäker yta utan hinder eller korsande gångvägar. Mindre isbanor för skridskolek finns ibland på spolade grusplaner.

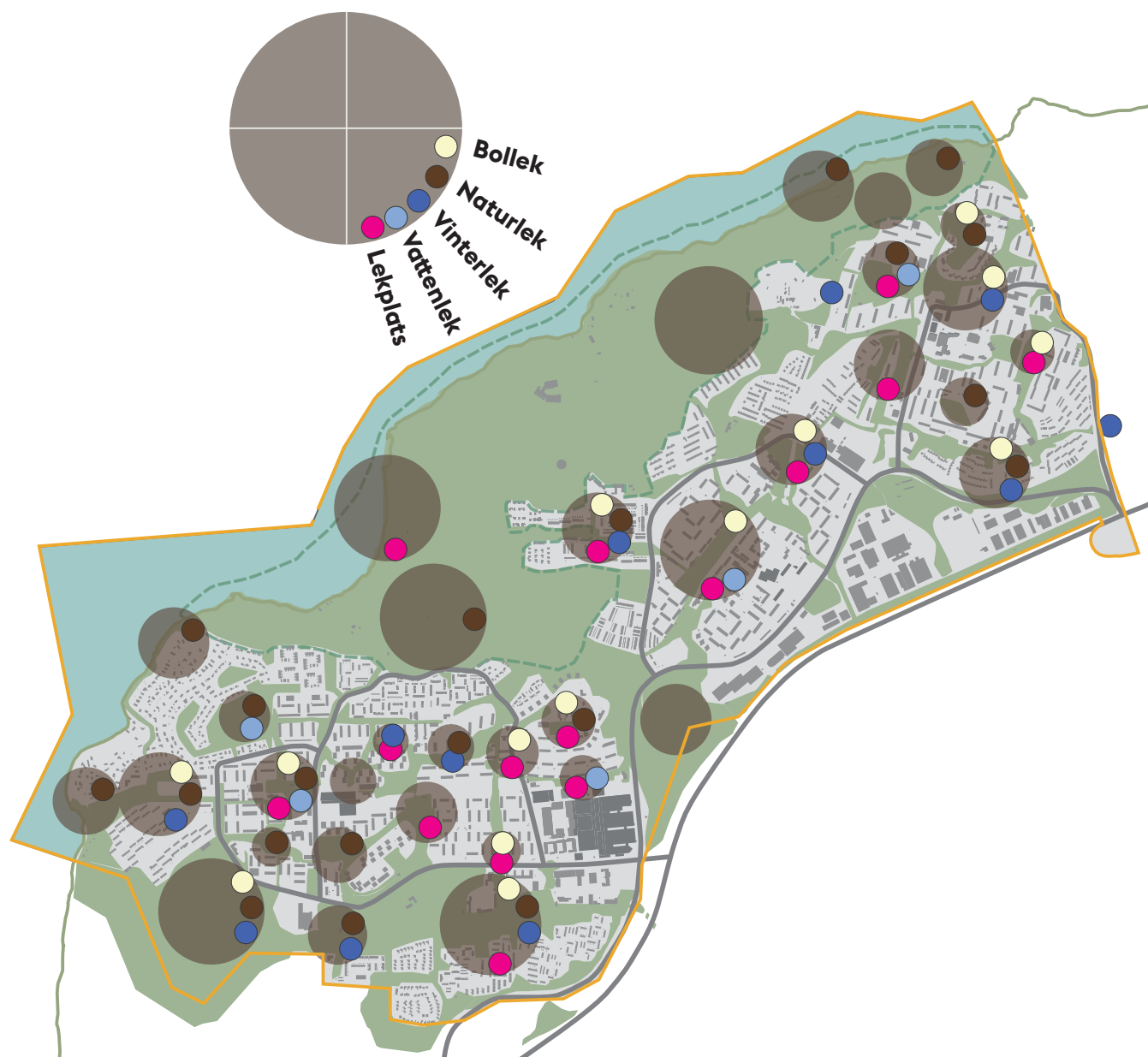
Vattenlek

Vattenkastare och dusch som kan användas av barn för att leka i och svalka sig under sommarmånaderna. Möjligheten att åka skridskor. Plan isbelagd mark eller fruset vattenområde med minst en storlek på 0.2 ha eller en längd på 500 m

Lekplats och parklekplatser

En iordningställd plats för barns möjlighet till fysisk och kreativ lek. På lekplatserna kan det finnas rutschkanor, gungor, gungbrädor, klätterställningar och plats för spel eller idrott. Det kan också finnas plats för lek med sand och vatten. Platsen kan vara en stor parklek med anställd personal eller en mindre kvarterslekplats med ett fåtal lekfunktioner. Området ska vara trafiksäkert, tryggt och minst 0.5 ha stort.

Vistelsekvaliteter motion och idrott

För de idrottsintresserade finns både platser för individuella aktiviteter och för lagidrott.

Spontanidrott

Sportplan som möjliggör andra sportaktiviteter än bollspel. Utrustning eller nät för basket, tennis, beachvolley, skateboard, varpa. Även andra aktiviteter som utegym.

Bollsport

Inom staden finns en mängd platser som möjliggör bollspel. För ytor med bollspel finns en plan yta samt fotbollsmål. Minst 25 x 40 m stor rektangulär yta av grus, gräs eller konstgräs. Bokningsbara bollplaner har inte tagits med.

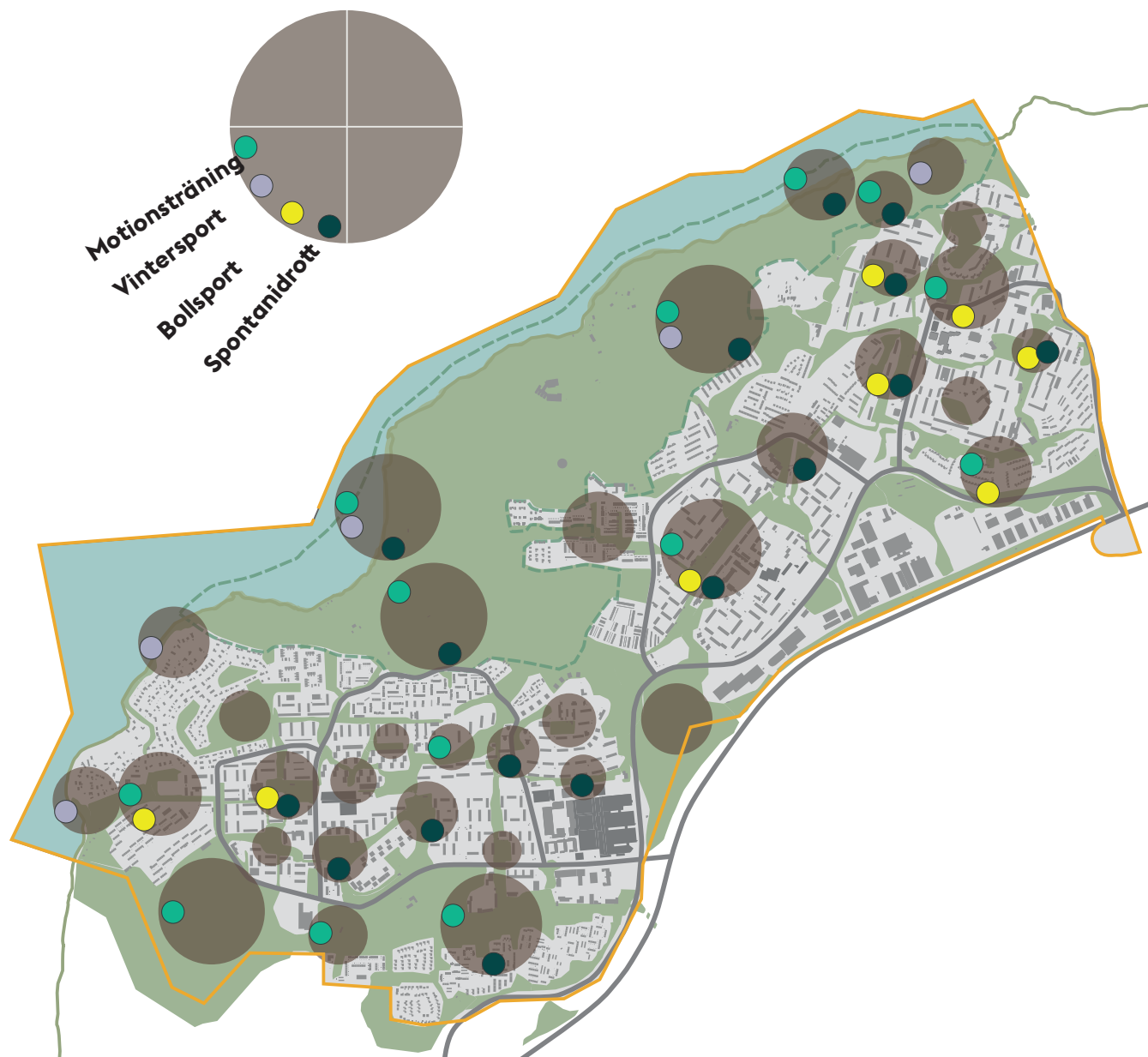
Vintersport

Möjlighet att åka skidor eller längfärdsskridskor inom en yta på minst 5 ha, som exempelvis natur- och friluftsområden eller på sjöar.

Motionsträning

Förekomst av ett iordningställt och belyst motionsspår. Minst 1 m breda motionsspår med mjukt underlag och en längd på minst 1 km genom kuperad terräng. Flera parker kan ha en för liten yta för att jogga på, men flera parker tillsammans kan komplettera varandra och bilda sammanhängande stråk för motionsträning.

Vistelsekvaliteter grönska

Dessa miljöer är platser med mycket kvalitativ och varierande grönska.

Odling

Möjlighet att odla i koloniträdgårdar eller fruktträdgårdar. Under de senaste åren har intresset för odling ökat i popularitet. Koloniträdgårdar erbjuder möjlighet till egen odling för privatpersoner.

Ro

Möjligheten till avkoppling och upplevelse av avskildhet och tystnad. Större parker eller avskärmade rum med tystnad och avskildhet. Max 50 dB i bullernivå.

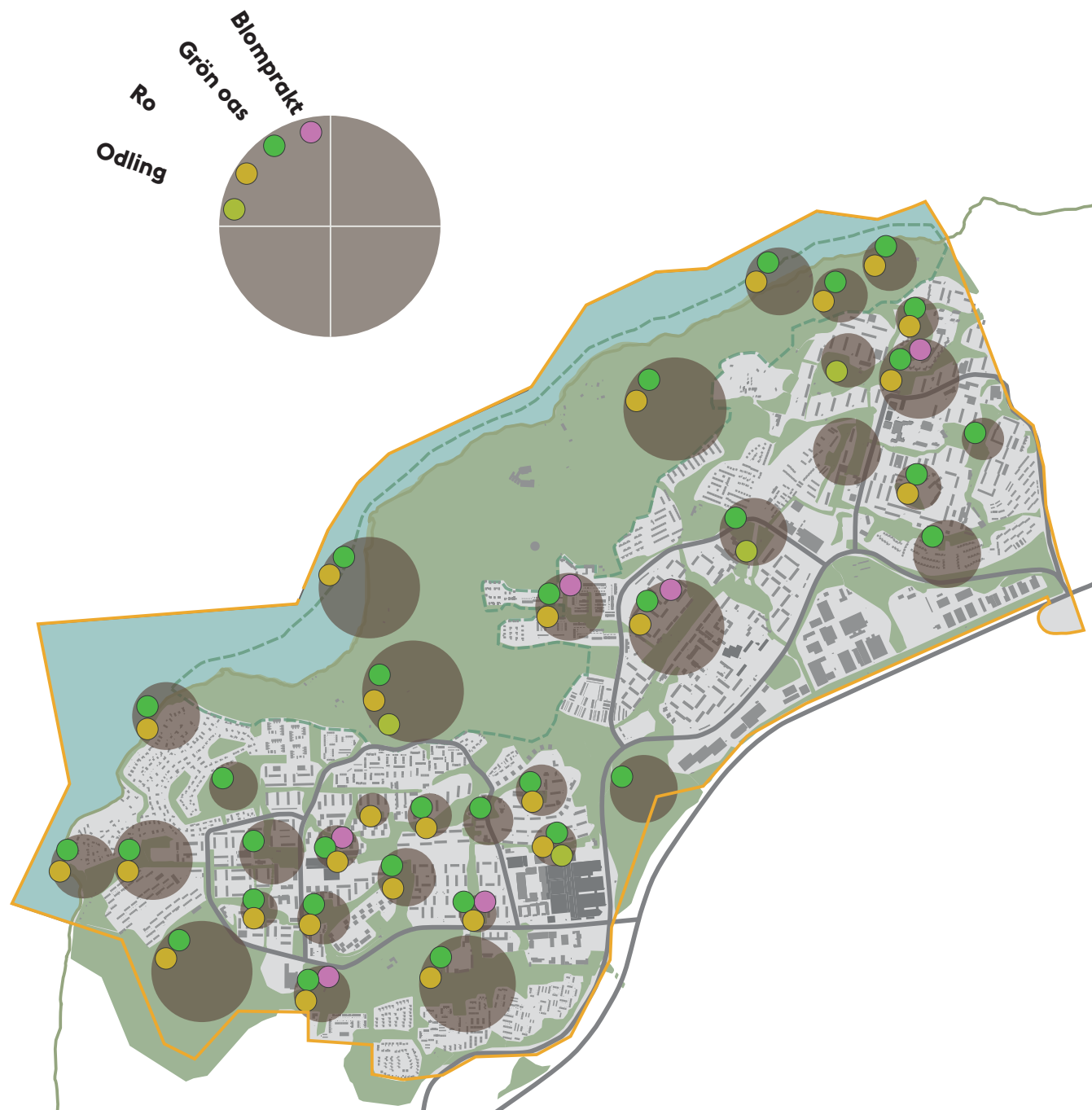
Grön oas

Rum med grönskande golv och väggar. Grönt rum med exempelvis park, trädgård och skog på minst 0,1 ha.

Blomprakt

Blomprakt är ett uppskattat inslag i stadens parker. Platsen ska innehålla rik blomning och/eller trädgårdsodling i en miljö med soliga lägen och god jordmån. Planteringsytorna ska vara rejäla, även koloniområden med allmänna gångvägar ingår. Parker och allmänna platser med större planteringar med perenner och lökväxter som ger en rik blomning tillför estetiska och rekreativa värden.

Andra vistelsekvaliteter i Skärholmen

Plana gräsytor

Öppna klippta gräsytor används ofta för spontan lek och bollspel. Att det finns ett utbud av skyddade gräsytor nära bostadsbebyggelsen gör det enkelt för barn och ungdomar att träffas och använda ytorna.

I kartan till höger redovisas de sammanhängande ytor som sköts genom gräsklippning av stadsdelsförvaltningen. Vissa mindre ytor som ligger längs och mellan trafikerade gator, samt gräsremсор längs parkstråk, är inte redovisade i kartan.

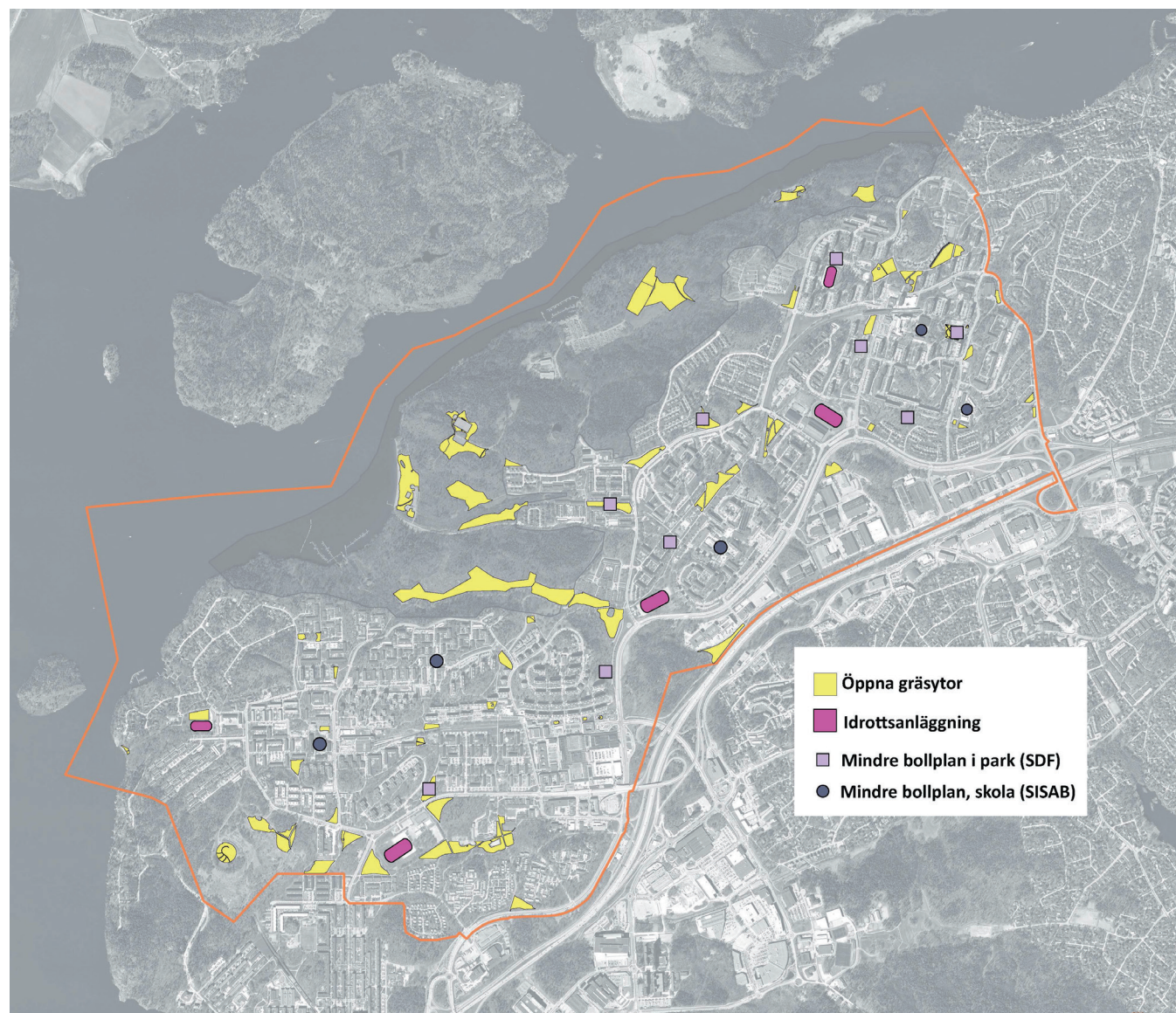
En populär aktivitet är bollspel. I ett kuperat område som Skärholmen är de öppna ytorna inte alltid flacka nog för att spela boll, men redovisas ändå då det finns andra vistelsevärden på öppen mark.

Hundrastning

Enligt stadens lokala föreskrifter ska hundar hållas kopplade på offentliga platser, med undantag för hundrastområden.

Ett hundrastområde är ett utpekade naturområde eller en inhägnad hundrastgård.

En hundrastgård är ett mindre inhägnat och uppskyttat rastområde för hundar där hundar kan släppas lösa. Hundrastgårdarna bör vara placerade en bit ifrån bostadsbebyggelse eftersom hundskall kan uppnå höga bullernivåer och anses vara störande.

Översikt över plana gräsytor och idrottsplaner i Skärholmen.

Ett hundrastområde är ett friare rastområde som inte är inhägnat. Där får hunden springa lös under förutsättning att man har den under uppsikt och att den kommer när man kallar på den. Hundägaren är alltid ansvarig för den skada som hunden kan vålla. Nedan listas ett antal punkter som är viktiga att tänka på:

- Perioden 1 mars till den 20 augusti bör man vara särskilt noga med att ha tillsyn över sin hund ute i naturen för att inte störa vilda djur med ungar.
- Tikar ska under löptid vara kopplade när de vistas utanför inhägnade områden.
- Hundar får inte vistas inom vissa områden eller vid vissa badplatser. Närmare information om detta finns på stadens hemsida.
- Hundägarna ska alltid se till att deras hund inte orsakar skada eller obehag för andra.

Stadsdelsnämnden har det övergripande ansvaret och beslutar om hundrastning inom sitt område.

Skärholmens stadsdelsområde har flera hundrastområden. Inom naturreservatet finns det hundrastområden på Varpaängen och på ängen mellan Borgmästare Skyttes park och Sättrastrandsbadet samt i början av Skärholmsbäcken väster om kvarteret Gillsätra. Det finns även en hundrastgård vid Bredängs camping, ett hundrastområde i norra delen av Västerholmsparken, samt ett hundbad längs strandpromenaden i höjd med Sättrastrandsbadet.

Vild natur

Upplevelsen av naturens vildhet och artrikedom. Minst 5 ha stort eller 30 m brett område med exempelvis våtmarker, äldre skog och naturstränder.

Skogskänsla

Upplevelsen av stor tyst skog. Minst 20 ha tät skog med en ljudnivå på max 40 dB.

Promenad

Flanerande, strövande, hundrastning och joggning. Trafiksäkra, trygga och sammanhängande stråk med sittmöjligheter i parker, natur eller vid stränder.

Landform

Det finns vissa landformer som är typiska för Stockholmslandskapet, och som har stort värde för Stockholms naturkaraktär och landskapsbild. Typiska landformer i regionen är förkastningsbranter, sprickdalar, Stockholmsåsen, gröna bergsryggar, klippbranter vid stränder samt vattenrum. I Skärholmen är det ursprungliga landskapet påtagligt mellan husen.

Öppen mark i Skärholmen.

Strategier för Skärholmens gröna vardagsrum

Stadsdelsområdets parker ska bidra till ett rikt och hälsosamt stadsliv. Skärholmens parker ska möta en växande befolkningens behov. Tillgången till gröna mötesplatser och gröna samband ska vara god.

Utveckling av parker med höga upplevelsevärden och plats för alla

Parkerna ska vara betydelsefulla mötesplatser för rekreation och olika aktiviteter. I parkerna ska årstidsväxlingar kunna följas och naturens ljud och dofter upplevas. Parkerna ska vara anpassade för många olika typer av besökare.

En generell strategi för tillgänglighet bör utarbetas. Trygghet och tillgänglighet ska vara givna utgångspunkter i utvecklingen av parkerna.

Innehållet i parkerna ska anpassas efter deras karaktär. Alla slags aktiviteter kan inte finnas överallt och upplevelsevärden ska renodlas i utpekade parker.

Tillfälliga evenemang kan berika de offentliga parkerna. Kommersiella budskap får inte förekomma i parkerna.

Parkerna ska främja folkhälsan och platser för fysisk aktivitet ska utvecklas. Attraktiva promenadslutor bör utvecklas med skyltning och med extra omsorg om detaljer.

Parkerna ska i högre utsträckning kunna användas året runt. Möjligheterna till vinteraktiviteter ska utvecklas och förbättras. Solbelysta och vindskyddade platser ska tas till vara.

Allmänhetens engagemang tillvaratas

Kunskapen om livet i staden, om hur parker och grönområden fungerar, finns till stor del hos dem som bor nära eller använder platserna ofta. Att hämta in kunskap, erfarenhet och förslag från närboende och besökare ska fortsatt vara en viktig och given del av arbetet med parkskötsel och parkupprustningar.

Metoder för medborgarmedverkan och återkoppling ska analyseras och anpassas efter projektets och brukargruppernas förutsättningar. Upprustningar och andra parksatsningar ska planeras så att prioriteringar kan göras om utifrån inkomna synpunkter och förslag.

Stadens kanaler för att lämna förslag, synpunkter och klagomål ska även i fortsättningen vara viktiga kanaler som för samman staden med dess invånare.

Dialogmetoder ska utvecklas för att särskilt passa barn och unga. Barns förslag och perspektiv ska fångas upp vid både planering och förvaltning. Skolor, förskolor, fritidsgårdar och ungdomsråd ska användas som resurser och ingångar till samtal om parkutveckling med barn, unga och andra grupper.

Avtal kring skötsel och underhåll av vissa delar av park- och naturmarken ska vidareutvecklas och skrivas med intresserade föreningar eller nätverk.

Goda förutsättningar för urban odling bidrar till ökad trivsel, gemenskap, kreativitet, förbättrad folkhälsa och ökad förståelse för kretslopp och ekologiska processer. Avtal för stadsodling ska skrivas med intresserade föreningar eller nätverk.

Förslag från allmänheten om tillfälliga evenemang och andra initiativ som kan berika parkerna ska uppmuntras.

Förbättrad park- och naturmark genom ökat samutnyttjande och samarbete

Om park- eller naturmark tas i anspråk för annat ändamål ska förlorade gröna kvalitéer och värden kompenseras i närområdet.

Den ekologiska infrastrukturen består av vegetationsklädda och vattentäckta ytor som har olika funktioner för människor, djur och natur. Det betyder att parker, skogar, kyrkogårdar, bostadsgårdar, villaträdgårdar, gröna skolgårdar, sjöar, naturmarker, våtmarker och gröna gaturum ingår i strukturen som bildar ett nätverk av grönska.

Skärholmens koppling till regionala samband

I Stockholm finns ett 10-tal skogsområden som är större än 50 hektar. Dessa områden är en del av de gröna kilarna och utgör ovärderliga resurser både regionalt och lokalt. De är viktiga ekologiska spridningskorridorer men erbjuder också värden i form av rekreation och friluftsliv, tystnad och vilda naturvärden som till stor del är beroende av storleken.

De gröna kilarna kopplar ihop stora naturområden långt utanför bebyggelsen med de inre parkerna i centrala Stockholm. Dessa sträcker sig från stora sammanhängande naturområden inåt i ett allt finmaskigare nät. Sätterskogens naturreservat är den innersta spetsen av Bornsjökilen.

Kärnområden och habitat

Kärnområden är platser där växter och djur kan klara hela sin livscykel. De kan finna föda, bo och

reproducera sig. För att dessa arter ska kunna överleva behöver de ytor av en viss storlek som innehåller många olika vegetationstyper. I de långsiktigt hållbara miljöerna har arterna uppnått en balans med lång kontinuitet på platsen.

Sätraskogens naturreservat är ett kärnområde. De höga biologiska värdena återfinns framförallt i det äldre odlingslandskapet där det finns välbevarade brynzoner med stora ekar, liksom i naturmarken längs de branta sluttningarna.

En viktig förutsättning för växt- och djurlivet är att kärnområden och andra ytor binds samman med väl fungerande spridningszoner. Spridningszoner utgörs av sammanhängande gröna stråk mellan kärnområden. Spridningszonerna är ekologiskt viktiga och känsligheten för påverkan är betydligt större än för kärnområden. Inom Skärholmens stadsdelsområde finns väl sammanhängande men smala spridningszoner för grönstrukturen inom och mellan stadsdelarna.

I det regionala ekologiska samspelet kan kärnområden och spridningszoner ha större eller mindre betydelse. Områden kan vara lokalt värdefulla för den biologiska mångfalden även om de inte är av regional betydelse.

Skärholmen med koppling till Bornsjökilen och närheten till Ekerökilen på andra sidan vattnet.

Dalgångarna i Skärholmen utgör på flera ställen viktiga ekologiska spridningszoner. Här finns en rik och varierad vegetation med ekbryn, öppen mark och partier som är fuktigare. Kopplingen Västerholmsparken-Sjukhemsparken-Vårbergstoppen är ett exempel på ett sådant stråk som ligger utanför naturreservatet. Sambandet till Bornsjökilen är svagt mellan Skärholmsdalen och söderut, men vid Vårbergstoppen och Vikingaberget finns ett större orört naturområde som bidrar till att kopplingen finns.

För att även i framtiden kunna tillhandahålla en rikedom av sammanhängande naturmiljöer i en expanderande Stockholmsregion är det viktigt att kommunerna samverkar över kommungränserna så att det ekologiska samspelet mellan kommunernas större grönområden och med regionens gröna kilar kan säkras.

Det ekologiska värdet i staden

Biologisk mångfald är en viktig förutsättning för robusta ekosystem och för ett ekologiskt hållbart samhälle. Det är även en förutsättning för att vi människor ska kunna dra nytta av så kallade ekosystemtjänster.

Biologisk mångfald är ett samlat begrepp som innefattar mångfald av ekosystem, arter och genetisk variation. Biologisk mångfald innebär att varje art, genetisk variation eller naturtyp har ett egenvärde i sig själv.

Förutsättningarna för biologisk mångfald i städerna anses relativt god jämfört med på landsbygden där stora områden används som produktionsmark och brukas rationellt. Städerna har därmed ett stort ansvar att bevara och utveckla den biologiska mångfalden.

Ekosystemtjänster

Urbana ekosystemtjänster är de funktioner hos ekosystem som gynnar människor, det vill säga upprätthåller eller förbättrar människors välmående och livsvillkor. Dessa tjänster produceras av ekosystemen och är "gratis".

Stadens olika ekosystem, från gammal ädellövskog till klippta gräsytor eller blomsterplanteringar, bidrar med ekosystemtjänster till staden. De fångar upp och renar dagvatten, förbättrar stadsluften, stödjer pollinering av fruktträd och bärbuskar och dämpar kraftiga temperaturhöjningar.

För att få en tålig grönstruktur som kan utföra en mångfald av ekosystemtjänster är det viktigt att utveckla variationen av park- och naturtyper. En robust och kontinuerlig grönstruktur med stor artrikedom tål förändringar och störningar bättre, har större anpassningsförmåga och är

intressantare för stadens invånare. För att stadens ekosystemtjänster ska fungera krävs en rik biologisk mångfald.

Biotoper och habitat

De olika växt- och djurarterna hör hemma i olika naturligt avgränsade miljöer som kallas biotoper. En biotop är ett område med en enhetlig ekologisk struktur och karaktär som kan fungera som livsmiljö för många växter och djur samtidigt. Biotoperna skiljer sig i storlek och kan innefatta allt ifrån en större granskog till en mindre damm.

Ett habitat är en lämplig livsmiljö för en viss art eller artgrupp. Habitatnätverk definieras som ett nätverk av habitat som är sammanlänkade med spridningszoner. Habitatnätverkens kvaliteter och sammanbindningsgrad är förutsättningen för arters möjlighet att överleva på sikt i området.

Habitat kan sägas vara områdets lämplighet som livsmiljö sedd ur artens perspektiv, medan biotopen är områdets naturtyp mer allmänt.

Variationen av biotoper, växt- och djurarter har betydelse för den biologiska mångfalden. Med en rik variation av växter, djur och levande ekosystem bevarar vi även en god livsmiljö för oss människor. För att bevara och gynna en biologisk mångfald i staden är alla gröna ytor av värde, inte bara de stora naturområdena. Till mindre grönområden med ekologiska värden räknas parker, bostadsgårdar, alléer, vägkanter, restytor m.m. Även villaträdgårdar och koloniområden har ekologiska värden med stor betydelse för den biologiska mångfalden. Trädgårdar och koloniområden innehåller ofta blommande och fruktbärande arter som är viktiga för insekter och fåglar och i förlängningen för djur högre upp i näringskedjan. Bin och vildbin är en

förutsättning för växters fortlevnad. För att gynna dessa pollinerande insekter är säl en viktig art i landskapet eftersom den blommar tidigt på våren.

Buskmark – öppen mark

Mindre torrbackar och ängsytor är artrika biotoper som ofta är förknippade med det äldre odlingslandskapet. Även brynzoner och halvöppna ytor med främst buskvegetation är viktiga livsmiljöer då de ofta är artrika och innehåller blommande träd och buskar såsom t.ex. slån, nyponrosor, fågelbär och hagtorn. På Vårbergstoppen finns dessa biotoper i en långsam process av igenväxning. De mycket branta slänterna har idag en blandad buskvegetation men i fältskiktet är gräset dominerande. På torrare partier uppe på höjdplatåerna är marken torr och här kan även viss torrängsflora återfinnas.

Träd och alléer - ädellövmråden och ekmiljöer

Till de ädla lövträden räknas avenbok, ask, alm, bok, ek, fågelbär, lind och lönn. Ädellövskogen förekommer endast i den södra delen av Sverige. Motsvarigheten i Skärholmen finns i äldre ekmiljöer som vuxit upp under gynnsamma förhållanden i tidigare hävdade hagmiljöer.

Ädellövträden utgör ett viktigt ekologiskt nätverk för bland annat skalbaggar som använder träden för reproduktion.

Naturinslag som kan höja det ekologiska värdet i områden som i övrigt har ett relativt lågt ekologiskt värde är gamla grova träd, både sådana som står på parkmark och på privat mark.

Skog

Barrskog förekommer framförallt i de större skogsområden på Vikingaberget och i Sätmaskogens naturreservat och på de högre belägna berknallarna.

Barrskogen består framförallt av äldre hållmarkstallskog på höjderna och en blandad tall- och grandminerad skog i lägre partier och sluttningar. Inom dessa områden finns inslag av äldre träd och död ved vilket ökar dess ekologiska värde. Äldre talldominerad barrskog förekommer alltmer sällan. Staden tillsammans med andra kommuner har därmed ett särskilt ansvar att bevara och förvalta dessa miljöer.

I anslutning till de större dalgångarna Västerholmsparken, Skärholmsdalen och Varpaängen förekommer även blandskog i naturmarken. Denna skog förekommer många gånger i gränsen mellan barrskog och lägre partier. Blandskogen domineras till stor del av tall, ek och hassel med inslag av björk, al, asp, alm, ask, gran, sälg och fågelbär. Även inom blandskogen finns inslag av äldre träd, hålträd och död ved som ökar områdets ekologiska värden. Blandningen av löv- och barrträd är bra för den biologiska mångfalden. Variationen innebär även att skogen är bättre rustad inför ett ökat antal skadeinsekter och stormfällningar, vilket är förväntade konsekvenser vid klimatförändringar. Detta beror på att en homogen skog löper större risk för att alla träd ska drabbas av samma skadegörare eller sjukdom samtidigt. I en heterogen skog blir det istället längre avstånd mellan samma slags mottagliga träd vilket gör det svårare för skadeinsekterna att etablera sig. Även de mindre inslagen av blandskog kan innehålla höga ekologiska värden om de fungerar som mindre livsmiljöer för olika växt- och djurarter.

Utsikt över Mälaren, sett från Vikingabergets topp.

Dessa kan bland annat vara de mindre öarna av naturmark som förekommer intill bebyggelsen och park- och naturstråken på berknallarna Vårberget, Odd Fellow, Tempelriddaren och Uddberget.

Våtmarker och vattendrag

Vattensamlingar och våtmarker utgör småbiotoper som också kan höja det ekologiska värdet i ett område. Diken och vattendrag har stor betydelse för flora och fauna men är ofta en bristvara i dagens stadslandskap.

Flera av landets våtmarker har torkat eller dikats ur. I våtmarkerna förekommer den största delen av

landets rödlistade arter, varav några av arterna utgörs av groddjur. I stadsdelsområdet finns Skärholmsbäcken i Skärholmsdalen med fuktiga partier i dalgången och Sätträån med en unik bäckravin.

Kartläggning av ekologiska nätverk

Som ett instrument för att visa på de ekologiska värdena och möjliggöra en rik biologisk mångfald arbetar staden med att kartlägga tre artrika habitatnätverk med dess kärn- och spridningsområden. Dessa miljöer anses vara särskilt ekologiskt betydelsefulla biotoper och genom att skydda dessa kan man behålla en stor del av den biologiska mångfalden i staden.

För att underlätta prioriteringar vid stadsplanering, exploatering och skötsel har de ekologiska nätverken sammanställts i fyra kartunderlag. Tre av dessa underlag är: Habitatnätverk för barrskogsfåglar, Habitatnätverk för eklevande insekter och Habitatnätverk för groddjur.

Det fjärde underlaget är en redovisning av den gröna infrastrukturen, dvs. kärnområden, särskilt betydelsefulla spridningszoner och särskilt betydelsefulla livsmiljöer för skyddsvärda arter utifrån habitatnätverken och förekomster av arter som klassats som skyddsvärda arter i Stockholms stad. Dessa nätverk har ekologiska funktioner som starkt påverkar förutsättningarna för biologisk mångfald i staden. Analysunderlagen som legat till grund för kartredovisningen av den gröna infrastrukturen är de tre olika artgrupper som indikerar på en hög biologisk mångfald. Inom Stockholms stad är dessa artgrupper eklevande insekter, barrskogsfåglar och groddjur.

Hassel som växer i stora knippen i området är en viktig fruktbärande art som gynnar den biologiska mångfalden.

Grön infrastruktur

I kartan redovisas stadsdelsområdets sammanhängande nätverk av ekologiska funktioner med kärnområden, de viktigaste spridningszonerna och de områden som bedöms ha tillräckligt stora kvalitéer för att hysa särskilt skyddsvärda arter.

Detta nätverk av funktioner är viktigt för att på sikt bevara stadens biologiska mångfald och en förutsättning för robusta ekosystem som över tid och i en föränderlig miljö kan leverera olika ekosystemtjänster.

Skärholmens sammanhängande nätverk av ekologiska funktioner utgörs av kärnområdet Sätterskogen och området vid Vårbergstoppen som bedöms innehålla livsmiljöer för skyddsvärda arter.

Karta över den gröna infrastrukturen i Skärholmen.

Teckenförklaring

- Kärnområde
- Livsmiljö för skyddsvärda arter
- Spridningszon

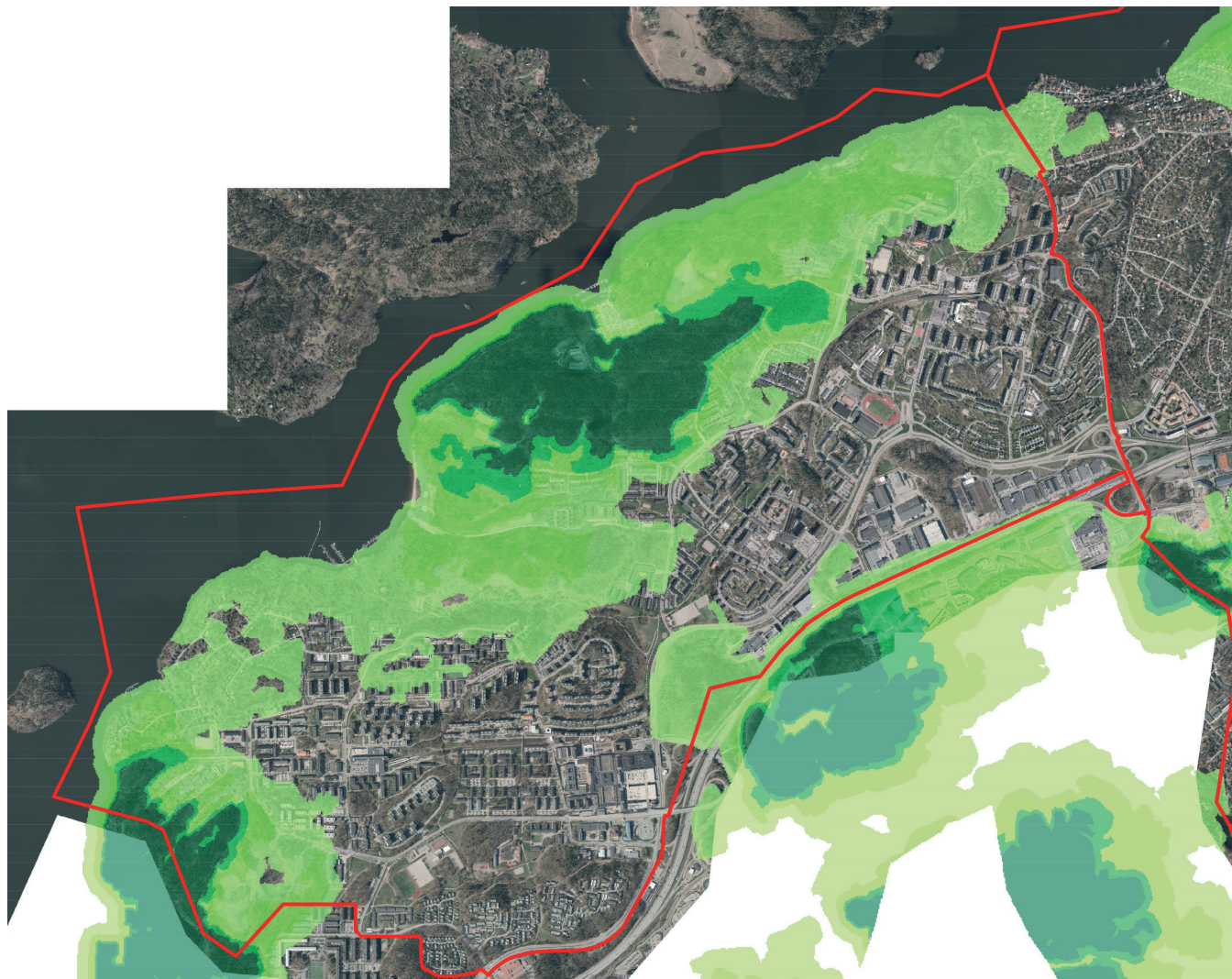
Habitatnätverk barrskogsfåglar

Karta över Skärholmens habitatnätverk för barrskogsfåglar. I kartan ser man olika grader av tillgänglighet till barrskogsfåglarnas livsmiljöer.

För att fåglarna ska hitta mellan skogsområdena är det viktigt att siktlinjer hålls öppna. Äldre träd har fler livsmiljöer att erbjuda insekter än unga träd. För fåglarna blir därmed äldre barrskogar en värdefull tillgång för att få föda. Barrskogsfåglarna vistas i större och täta skogsområden för att skydda sig från rovfåglar. För att bevara stadens biologiska mångfald är det viktigt att beakta barrskogsfåglarnas förutsättningar.

Barrskogen i Sättra naturreservat och vid Vikingaberget är stora och bidrar till en mycket hög tillgänglighet för barrskogsfåglar längs Mälaren.

Ur ett regionalt perspektiv är kopplingarna för barrskogsfåglar österut över E4 mot Glömstaskogen intressanta. Här är sambanden svaga.

Habitatnätverk barrskogsfåglar.

Teckenförklaring

	Mycket hög tillgänglighet
	Hög tillgänglighet
	Relativt hög tillgänglighet
	Medel tillgänglighet

Habitatnätverk eklevande insekter

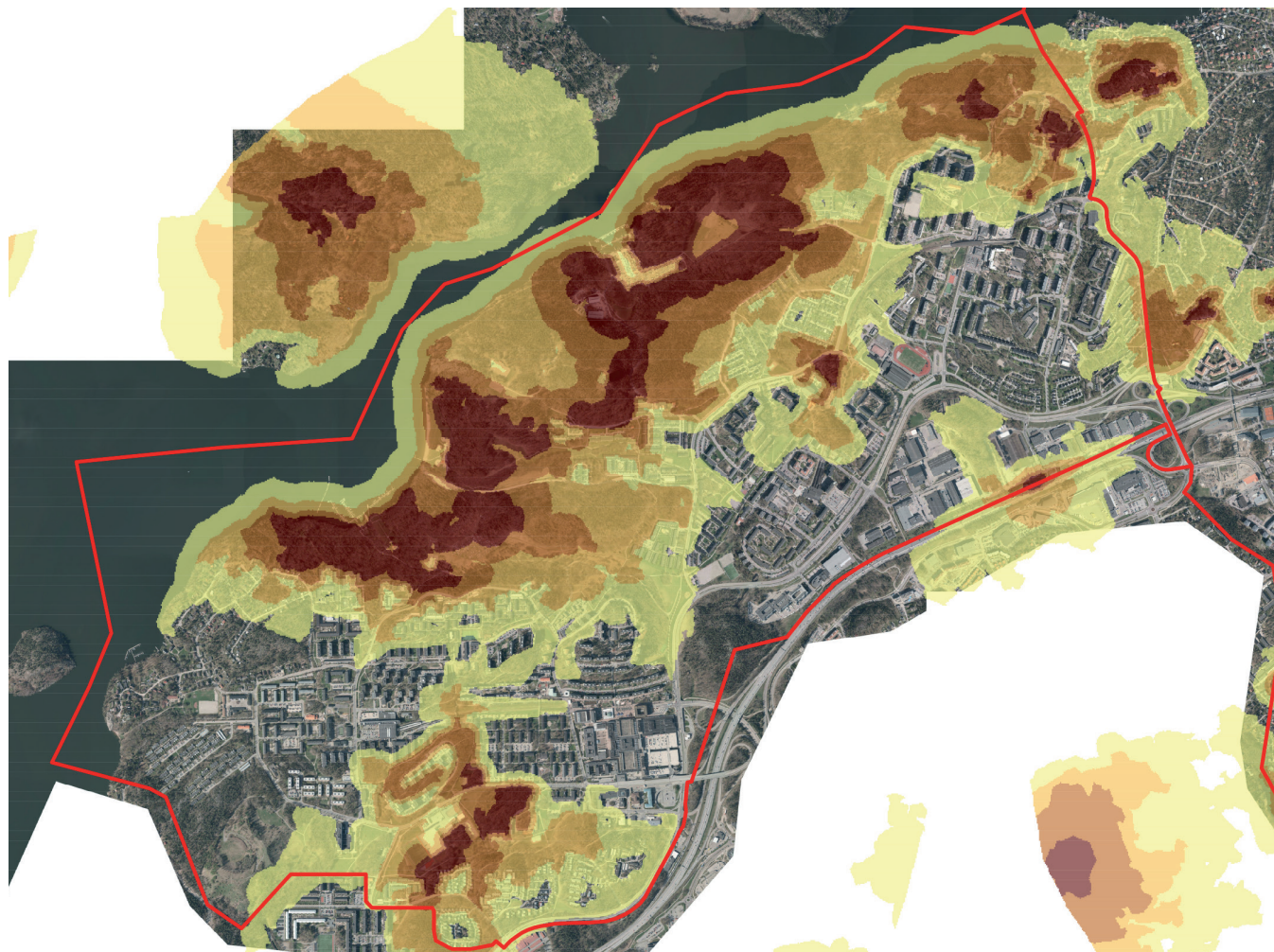
Karta över Skärholmens habitatnätverk för eklevande insekter. I kartan ser man olika avstånd för spridning som anger hur långt insekterna kan ta sig men fortfarande vara i sitt habitat.

Flera hotade och sällsynta insektsarter är knutna till gamla och ihåliga ekar. För att bevara stadens biologiska mångfald är det viktigt att säkerställa tillgången genom att planera generationsväxlingar av ekbeståndet.

Flera av områdets större ek- och tallmiljöer ingår i habitatnätverken. Dessa arter finns även i många parker och naturområden utanför habitatnätverken och har generellt ett högt ekologiskt värde då de utgör livsmiljö för många olika arter. Ekar och tallar ska därför i största möjliga mån sparas i park- och naturmarken.

De centrala habitaterna är vid de öppna kulturlandskapets odlingsytor och hagmarker vid Skärholmsdalen, Sätträån och vid Varpaängen. Även vid Västerholmsparken finns centrala ytor för eklevande arter.

Ur ett regionalt samband är kopplingarna över vattnet till Kungshatt och Ekerö intressanta.

Habitatnätverk eklevande insekter.

Teckenförklaring

	200 m spridning i skog
	500 m spridning i skog
	1 km spridning i skog
	2 km spridning i skog

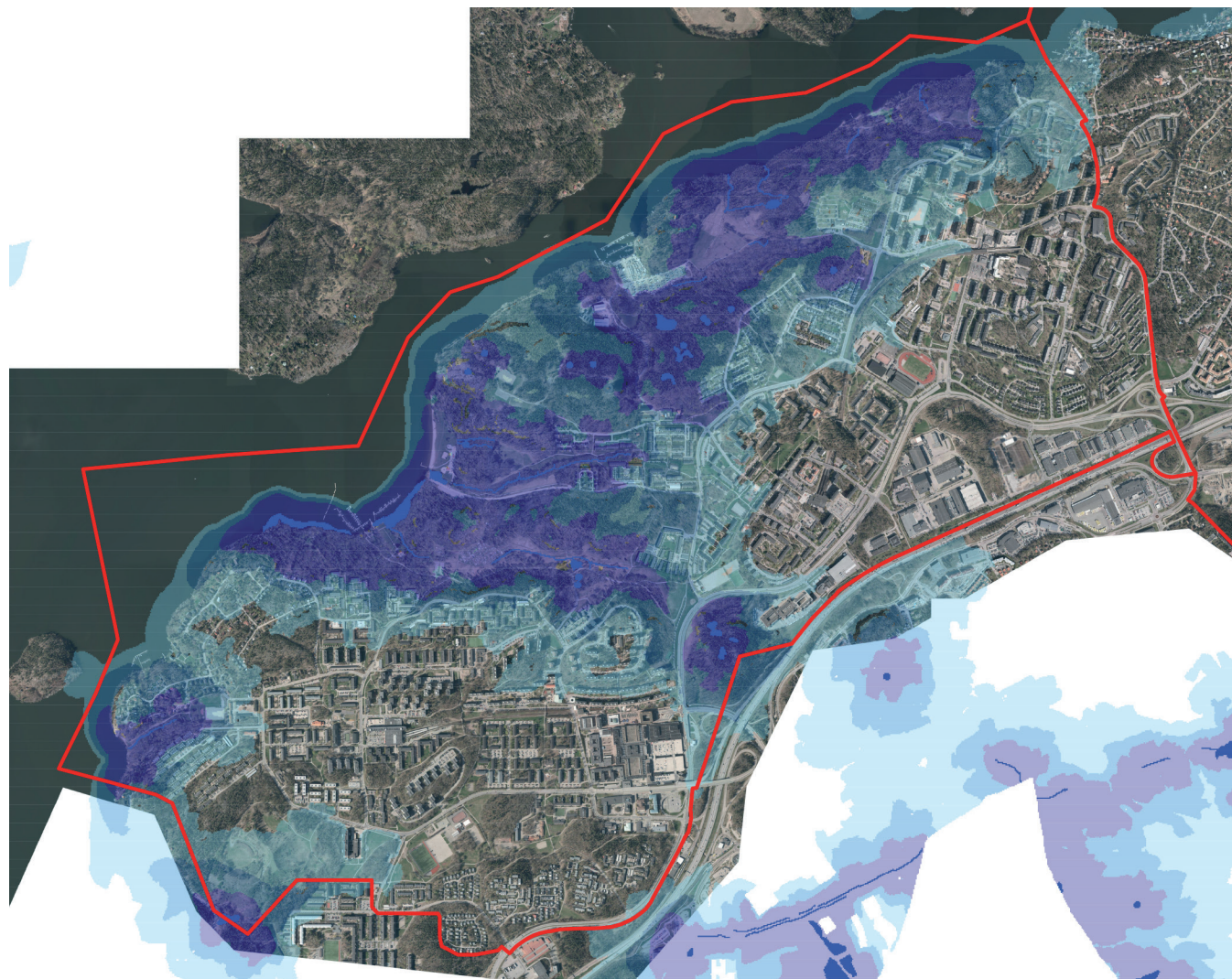
Habitatnätverk groddjur

Karta över Skärholmens habitatnätverk för groddjur. I kartan ser man trolig spridning för hur långt groddjuren kan ta sig inom sitt habitat.

För att bevara stadens biologiska mångfald är det viktigt att utveckla och koppla samman groddjurslokaler där groddjuren kan övervintra, hitta föda och föröka sig.

I Skärholmsdalen finns sådana både vid Skärholmsbäcken och Sätträbäcken samt i våtmarker med höga kvaliteter. Den långa strandlinjen mot Mälaren bidrar till att koppla samman våtmarksmiljöerna med varandra.

Ur ett regionalt perspektiv är kopplingarna för groddjur österut över E4 mot Glömstaskogen intressanta. För groddjur redovisas ett starkt samband mot Huddinge kommun.

Habitatnätverk groddjur.

Teckenförklaring

	Spridning högst trolig
	Spridning trolig
	Spridning möjlig

Träd i offentliga miljöer

Stadens träd i offentliga miljöer är en viktig del av grönstrukturen som ofta har höga kulturhistoriska, sociala och ekologiska värden.

Ekosystemtjänster

Parkträden utgör en viktig del av stadens grönstruktur. Träden utgör livsmiljöer för många växter och djur, de renar luften och reglerar temperaturen i staden under varma perioder. Skugga och transpiration från trädens löv bidrar till ett behagligare klimat i den täta stenstaden.

Identitet

I stadsdelsområdets parkmark finns många värdefulla träd. Flera av dessa träd växte ursprungligen i det jordbrukslandskap som fanns innan miljonprogrammets exploateringar. Bland dessa har vi idag framför allt många riktigt gamla tallar och ekar i parkerna. Under miljonprogrammets exploateringsarbete planterades också en mängd träd, huvudsakligen lönnar, lindar och oxlar längsmed parkvägarna och på andra viktiga platser. Sammantaget ger dessa träd karaktär och identitet till parkmiljöerna i hela stadsdelsområdet. Under efterföljande år har trädbeståndet kompletterats med fler arter, bland annat finns hästkastanj, oxel, magnolia, rödek och robinia i parkerna.

Ekologiska värden

Den biologiska mångfalden är en grund för att ekosystemen ska fungera och vara effektiva. För att bevara den biologiska mångfalden är det därför viktigt att spara olika biotoper. En del i detta arbete

handlar om att bevara dessa gamla, stora och döende träd. För att säkra tillgången på död ved är det även viktigt att bevara träd som fallit eller avverkats eftersom dessa har höga värden för den biologiska mångfalden.

För att olika växt- och djurarter ska ha möjlighet att anpassa sig till klimatförändringar är det viktigt att ha en genetisk variation av växtmaterial som bättre tål förändringar och nya sjukdomar.

Utmaningar

Stadsträden står inför flera utmaningar och hot. Förtätningen innebär ofta exploatering av grönytor vilket innebär en minskning av trädbestånden.

Gatuträden är de träd som får utstå störst påfrestningar i en stad. Många gatuträd mår dåligt och trädens situation i gaturummet blir allt svårare. Stressfaktorer som minskade livsrum både ovan och under mark bidrar till att gatuträden hämmas i sin tillväxt. Påkörningsskador med skador i barken på gatuträden bidrar till att sjukdomar och skadedjur lättare kan angripa träden. Inventeringar som genomförts visar att många träd inte mår bra och har liten tillväxt.

De vanligaste problemen för gatuträden är brist på utrymme, syre, vatten och näring, skador som framkallats via saltning, beskärning, ledningsschakt eller andra fysiska skador.

Ett förändrat klimat innebär också nya hot mot stadens träd. Ett varmare och torrare klimat med större variationer i nederbörd och på sikt förhöjd vattennivå. En ökad vind innebär att andelen

Bäverfällda träd vid strandpromenaden.

Ek med svamp och insekter

Äppelträd i Fruktlunden.

Vid Johannesdalsbadet används eken för att svinga sig ner i vattnet.

stormfällningar av enskilda träd blir högre. För stadsträden innebär dessa förändringar ett hot då de i högre utsträckning riskerar att hamna i ekologisk obalans. Andelen växtsjukdomar ökar i takt med klimatförändringarna vilket gör att träden löper större risk att drabbas av parasiter och sjukdomar.

Hantering av träd i staden

För att upprätthålla trädbeståndet finns behov av att planera och genomföra generationsväxlingar, där gamla träd ersätts med nya för att säkerställa återväxt och succession.

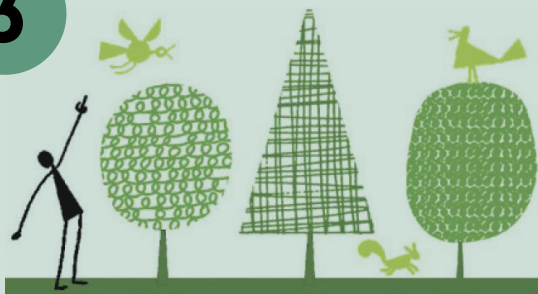
Nyplantering av träd samt renoveringar av växtbäddar sker löpande, där bevattningsteknik

med LOD (lokalt omhändertagande av dagvatten) används.

Parkträden inventeras regelbundet av utbildade arborister, trädexperter. Trädvårdsåtgärder utförs regelbundet för att anpassa träden efter parkmiljöns krav på infrastruktur och säkerhet. Exempel på trädvårdsåtgärder kan vara borttagning av döda grenar i kronan, beskärning från belysning samt uppstamning över parkvägar. Om trädens kondition är väldigt dålig, kan ibland hela träd tas bort.

För att träden ska må bra och utveckla stora kronvolymer är goda markförhållanden en

förutsättning, liksom att träd i staden tas om hand och sköts på ett bra sätt. I Stockholm pågår arbetet med att ta fram en trädplan.

Strategier för Skärholmens ekologiska infrastruktur

I området ska ett rikt växt- och djurliv värnas och en hållbar grönstruktur vidareutvecklas för att bidra till stadens klimatanpassning och mångfald av ekosystemtjänster.

Gröna samband förstärks genom utökad samverkan

Identifiera och värna gröna och blå samband som utgör den ekologiska infrastrukturen. Skapa en långsiktigt hållbar ekologisk infrastruktur med ett finmaskigt nätverk genom att utveckla kopplingar och överbygga barriärer.

Alla gröna ytor i stadsdelsområdet har betydelse för den ekologiska infrastrukturen. Bostadsgårdar och förgårdsmark är en del av de gröna sambanden på samma sätt som områdets parker och naturområden.

Genom samarbete mellan olika aktörer och mellan stadens förvaltningar skapas möjlighet att utveckla gemensamma strategier för biologisk mångfald och klimatanpassning.

Även nya bostadsområden och byggnader kan bidra med grönska. I nya projekt bör andelen gröna ytor på olika sätt ökas till exempel genom att omvandla hårdgjorda ytor eller anlägga gröna tak.

Användning av parkernas grönska och vatten för klimatanpassning

Den ekologiska infrastrukturen stärks för att bättre anpassas till nya klimatförutsättningar.

Investering i dagvattensystem i parker ska utvecklas för att kunna hantera en ökad nederbörd och en ökad andel kraftiga skyfall. Användning av dagvatten som bevattning av stadsträd och planteringar ska utvecklas.

Som en följd av ökande vindar kommer stormfällningar av enstaka träd bli allt vanligare. Nedtagning av träd i dålig kondition, trädvårdsinsatser och nyplantering av träd är av största vikt för att säkerställa återväxt och succession. Trädvårdsplaner är ett verktyg.

Med ett förändrat klimat ökar andelen växtsjukdomar. En större variation av träd, buskar och blommor ska planteras och därmed ge bättre tålighet mot kommande förändringar och nya sjukdomar.

Utveckling av parksskötseln för en ökad biologisk mångfald

Stadsodling skapar ökad blomning och pollinering vilket främjar den biologiska mångfalden. Möjligheterna till stadsodling i området ska förbättras.

Ett förändrat klimat ställer andra och nya krav på både skötsel och investeringar. Parker som är särskilt värdefulla att utveckla för en ökad artrikedom och en ekologisk skötsel ska identifieras. Långsiktiga skötselplaner är ett verktyg.

Skötsel av Skärholmens park- och naturmark

En god skötsel krävs för att säkra parkernas karaktär och värden. Med klimatförändringar och en tätare stad ställs högre krav på att skapa långsiktigt hållbara parker med plats för fler besökare. För att fungera som Stockholmarnas gröna vardagsrum är det viktigt att parker och grönområden upplevs rena, välskötta och säkra att vistas i. Ansvaret för stadens parker, natur och vatten ligger på flera av stadens förvaltningar och bolag.

Den löpande skötseln

Många av stadens parker används mycket flitigt och slitaget på både utrustning och vegetation är stort. En stor del av Skärholmens anlagda parkmark har ett högt besöksstryck vilket kräver en intensiv skötsel.

Skötsel är ett samlingsbegrepp för drift och underhåll. Drift är återkommande insatser som sker med olika frekvens beroende på vilken typ av åtgärd det gäller, till exempel gräsklippning. Underhåll är återkommande reparationer i mindre omfattning för att hålla en anläggning i gott skick, till exempel lagning av parksoffa.

För att kunna erbjuda attraktiva parker och säkra lekplatser behövs god planering av kontinuerliga underhållsinsatser. Det kan till exempel handla om att få fram gräsytor som tål ett högre slitage eller att maskinerna som används i arbetet blir mer miljövänliga.

Utöver det ordinarie arbetet är det vanligt att stadsdelsförvaltningen tvingas prioritera städning och återställande efter tjuvtippning och efter andras entreprenadarbeten.

I driften av park- och naturmarken ingår främst gräsklippning, ogrärensning, röjning av sly och underhållsbeskäring av träd. Besiktning av lekplatser samt provtagning av vattenkvalité vid bad och plaskdammar utförs enligt gällande rutiner. I driften ingår även renhållning med tömning av skräpkorgar. Städning av parkmarken sker kontinuerligt. Två gånger om året sker vår- och höststädning som ska vara klara till 15 maj respektive 1 december.

Vårgårdens parklek är en av stadsdelsområdets parker med högt besöksstryck. På förra sidan: Bild av slåtterytan vid Varpaängen.

Drift

Driften av stadens parker sker regelbundet enligt ett tydligt schema. I driften ingår att kontrollera utrustning och funktioner i parkerna för att se om det behövs särskilt underhåll.

Renhållning

Stadens skräpkorgar ska tömmas så ofta det behövs och aldrig vara överfulla. Staden tillämpar en 24-timmarsregel som anger att överfull skräpkorg ska vara tömd inom ett dygn efter att anmälan kommit in till entreprenören. Staden jobbar med ständiga förbättringar av renhållningen i parkerna så att de upplevs trivsamma och trygga. Det kan handla om att byta ut gamla skräpkorgar till nya och större eller se över placeringarna av skräpkorgarna så att de står där behovet är störst.

Vinterunderhåll

Snöröjning och halkbekämpning utförs längs de större kommunikationsstråken i parker och i trappor anslutna till dessa. Övriga parkvägar och trappor i parkerna vinterunderhålls inte.

Vårstädning

Efter snösmältningen vårstädas stadens parker. Skräp, grenar och andra föremål städas bort. Vinterns sandningssand sopas bort från gångvägar och trappor. Stränder ses över och strandkanterna rensas.

Sommarskötsel

Under sommarhalvåret genomförs kontinuerligt klippning av gräsytor och gräskanter, skötsel av perenner och annueller samt rensning av ogräs. Häckbuskage klipps två gånger per säsong.

Höststädning

På hösten utförs lövupptagning i parkerna. Lövstädningen genomförs med hjälp av lövblåsar och andra maskiner.

Plaskdammar

Vattnet i plaskdammar renas i ett reningsverk och kloreras. För att hålla en god vattenkvalitet stängs plaskdammarna av för grovrengöring och vattenbyte varje vecka. Mätning av vattenkvalitet och borttagning av skräp i vattnet görs dagligen.

Strand- och bryggbad

Inför varje badsäsong gör dykare en botteninsyn inom badområdet och eventuella föremål tas bort. Sand på stranden fylls på. Bojlinor som avgränsar badområdet och eventuella bryggor läggs ut. Om permanenta toaletter saknas på badplatsen ställs sommartoaletter ut. Prover på vattenkvaliteten tas regelbundet. Resultaten av provtagningarna anslås på badplatsen och på stadens hemsida.

Underhåll

Stadsdelsförvaltningen ansvarar för underhåll av anläggningar och utrustningar som finns i park- och naturmarken. Exempel på underhåll är asfaltering av parkvägar, lagning av parkmöbler, målning och fogning av trappor och murar.

För att hitta, åtgärda och förebygga fel genomförs löpande tillsyner av ytor där skötsel utförs. Även besiktning av lekplatser sker kontinuerligt för att upptäcka skador efter slitage eller skadegörelse. För att öka tryggheten och förbättra siktlinjer genomförs insatser som röjning av buskage och uppstamning av träd.

Med information ökar allmänhetens intresse och förståelse för de skötselinsatser som görs i området.

Lekplatssäkerhet

Varje år säkerhetsbesiktigas samtliga allmänna lekplatser. Lekplatsbesiktningarna görs av en oberoende besiktningsman och enligt svensk standard för lekredskap och stötdämpande underlag. Eventuella allvarliga fel åtgärdas omgående. Övriga eventuella fel och brister ska åtgärdas inom tre månader. Utöver den årliga säkerhetsbesiktningen genomför parkdriftentreprenören löpande kontroller av lekplatserna. Under vintertid när det är snö och is fungerar inte de stötdämpande fallunderlagen som finns under lekutrustningen.

Skötsel av naturmark

Skötseln av natur är vanligtvis mer extensiv än skötseln av anlagda parker. För naturreservat och vid fornlämningar kan det behövas högre skötselinsatser än vad som är normalt för naturmark för att lagkrav och åtaganden enligt skötselplaner ska kunna uppfyllas.

Med rätt skötsel gynnas den biologiska mångfalden och grönstrukturen blir mer tålig. Staden ska sträva efter att bedriva en ekologiskt inriktad skötsel med målet att skapa och bevara en hög biologisk mångfald.

Genom att sköta öppna gräsytor med slåtter och bete gynnas insekter och växter, samtidigt som bruket av bränslekrävande maskiner minskar.

Ek- och brynmiljöer som det finns gott om i området ska hållas öppna genom slyröjning för att bibehålla de biologiska värdena. Vid skötsel av naturmark ska fällda träd ligga kvar som död ved.

Trädvård

Att ha en god översikt över de träd som finns i området underlättar skötselinsatserna. För att kunna planera åtgärder i trädbeståndet upprättas ibland trädvårdsplaner.

Parkernas trädskick inventeras regelbundet av utbildade arborister, trädexperter. För att underhålla trädens hälsa genomförs trädvårdsinsatser. Trädvård prioriteras särskilt i anslutning till lekplatser och de mest besökta parkerna. Det kan handla om borttagning av torra grenar i trädens kronor. Om trädens skick är väldigt dålig, kan ibland hela träd behöva tas bort.

Gatuträd har ofta problem att ta upp näring och få tillräckligt med syre till rötterna. För att lösa några av dessa problem kan man åtgärda växtbädden, någonting som staden kontinuerligt arbetar med. Genom att renovera växtbäddar kan träden få bättre tillgång till luft och vatten. En så kallad skelettjord kan bära tung trafik utan att jorden kompakteras. När nya träd planteras är det av största vikt att de ges rätt förutsättningar.

Ansvar för skötseln

Stadsdelsförvaltningen har ansvaret för skötseln av parker och naturområden. I skötseln av parkmark ingår till exempel lekplatser, parkvägar, strandpromenader, motionsspår och utrustning som trappor, murar, parkmöbler, lekutrustning, skräpkorgar, stängsel, plaskdammar, gräsytor, planteringar och parkträd. Förvaltningen sköter även alla vegetationsytor på gatumark. Ansvar för belysning på vissa lekplatser, bollplaner och elljusspår ingår också i förvaltningens

Även naturmark behöver kontinuerlig översyn och skötsel.

åtagande liksom livbojar och räddningsstationer längs stränder och bryggor. I både parker och naturområden förekommer fornlämningar som kräver särskild skötsel.

Nyanläggning

I samband med att en ny park anläggs är i vissa fall, anläggningsentreprenören ansvarig för skötseln de första åren. En skötselplan utarbetas för etableringsskötsel respektive garantiskötsel. Inför överlämnande av skötselansvaret till stadsdelsförvaltningen sker en övertagandebesiktning. En skötselplan för förvaltningen av parken bör upprättas i samråd med stadsdelsförvaltningen. Den ska innehålla mål för park- och naturmarksskötsel samt skötselmetod.

Ianspråktagen mark

I Skärholmen finns det problem med fastighetsägare som olovligen utnyttjar stadens mark. Privatisering av kommunens mark försämrar tillgängligheten och gör att det blir svårare för alla att ta del av naturen. Om allmän park- och naturmark används för vedupplag, trädgårdsavfall, studsmattor, förrådsbodar och rishögar blir marken mindre tillgänglig. Marken upplevs privat och skötseln försvåras.

Enligt Brottsbalken kapitel 8 får inga olovliga åtgärder vidtas på annans mark vilket även omfattar offentligt ägd mark. Plan- och bygglagen anger att allmän platsmark inte får stängas av från allmänheten utan endast tillfälligt upplåtas. Den allmänna platsmarken är inte avsedd för bebyggelse eftersom den är reserverad för allmänhetens behov av grönområden eller som buffert mellan bostäder och annan verksamhet.

Undantagen är därmed endast när privata villaägare har sökt tillstånd för att använda allmän mark tillfälligt. Marken får då utnyttjas så länge tillståndet gäller.

I samband med parkplanen har en inventering påbörjats. I nästa steg bör samtliga gränser mellan

Ianspråktagen mark där rishögar försämrar tillgängligheten och försvårar skötsel.

privat och kommunal mark inventeras. Därefter kommer staden anmoda berörda fastighetsägare att flytta på det som olovligen ställts dit. Om inget händer efter det kommer åtgärdsplaner och avhysningar begäras hos Kronofogden.

Fastighetsägaren som använder allmän mark utanför sin tomt utan lov har två alternativ:

1. Ta bort anläggningen så fort som möjligt. Om anläggningen är stor bör kommunen kontaktas för att avtala en tidplan.
2. Om den allmänna marken behöver användas tillfälligt kan tillstånd sökas hos Trafikkontoret.

Målet med arbetet är att göra Skärholmens park- och naturmark mer tillgänglig samt att underlätta skötseln.

Hjälpmedel i skötselarbetet

Medborgardialog

En viktig del för att hålla grönyrtorna i gott skick är en god kommunikation med brukarna. Genom kontakt med dem som vistas i området kan lokala problem ofta lösas smidigt. Stadsdelsförvaltningen är Stockholms stads lokala ansikte utåt. Förvaltningen har kontakt med och tar hjälp av medborgarna på olika sätt.

Aktiviteter som Parkernas dag, olika former av brukaravtal och kampanjer mot nedskräpning ger delaktighet i skötselarbetet. Medborgarförslag kan lämnas till varje stadsdelsförvaltning. Via mejl eller telefon kan medborgarna kontakta staden och lämna felanmälan. På synpunktsportalen och i appen Tyck till Stockholm kan synpunkter, felanmälan, förslag och beröm lämnas.

Parkdatabasen

Parkdatabasen är stadens anläggningsregister över samtliga grönytor med fasta anläggningar och möbler som tillhör parker och naturmark. Parkdatabasen är ett underlag för Stadsledningskontoret vid tilldelning av budgetmedel för skötsel. Samtidigt är det ett hjälpmedel för skötsel och förvaltning.

Trafikkontoret i Stockholm har ett övergripande förvaltningsansvar för databasen medan stadsdelsförvaltningarna har ansvaret för karteringen. Den ska uppdateras kontinuerligt vid förändringar och nyanläggning.

Teknisk handbok

Handboken innehåller regler, typlösningar och riktlinjer för nyanläggning, upprustning, drift och underhåll på offentlig mark. Syftet är att säkerställa en hög kvalité på anläggningar och därmed öka livslängden. Hög kvalité kan på kort sikt innebära höga investeringskostnader men på längre sikt kan det leda till lägre drifts- och underhållskostnader.

Möbelprogrammet

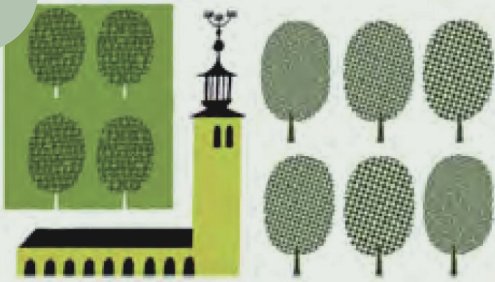
Möbelprogrammet från 2016 pekar ut riktlinjer vid möblering av nya gator, platser och parker samt vid upprustning av befintliga miljöer. Här finns förslag för soffor, bänkar, skräpkorgar och cykelställ.

En god skötsel av stadsdelsområdets utemiljöer behövs för att det ska finnas vackra och trevliga platser för invånarna att vara på.

Gallring av träd längs promenadvägar i naturreservatet öppnar upp för ljus och bidrar till ökad trygghet. Här vid strandpromenaden i Vårberg.

Strategier för skötsel av Skärholmens park- och naturmark

Stadsdelsområdets parker och naturområden ska skötas så att de kan möta en växande befolkning. Skötseln ska syfta till att skapa bättre parker som klarar av ett ökat slitage.

Utveckling av hållbara och tåliga parker

Parkerna ska skötas och utvecklas så att de blir långsiktigt hållbara och klarar en ökande befolkning. I en tätare stad är det en stor utmaning att anpassa parker och naturmark till ett högre slitage.

Skötselplaner för hållbara gräsytor ska vidareutvecklas.

God kvalitet och en kostnadseffektiv parkskötsel skapas redan i planeringsskedet. Genom ökat samarbete och kunskapsutbyte mellan verksamma i alla led, från planerare till parkarbetare, ska en fortsatt effektiv parkdrift med god kvalitet säkerställas.

Genom parkteknisk utveckling kring material och markuppbyggnad ska mer slitagetåliga parker skapas vid upprustning och nyanläggning.

Utveckling av parkskötseln för en ökad biologisk mångfald

Skötselns betydelse för den lokala biologiska mångfalden kan synliggöras. Genom utökad information i parkerna och på stadens hemsida skapas en bättre förståelse för olika typer av skötselinsatser och vad de innebär.

Förbättrad parkskötsel genom att nya metoder och processer utvecklas

Skötseln av parkerna ska utföras enligt stadens antagna riktlinjer och miljökrav.

Upphandling av parkdrift ska förenklas och effektiviseras genom enhetlig skötselstandard och gemensamma upphandlingar.

Analys av kostnader för skötsel av park och natur ska regelbundet tas fram som ett underlag för stadens budgetarbete för parkdrift.

Förutsättningarna för parkdrift förändras i takt med att befolkningen ökar. Därför bör den totala budgetramen och fördelningsnyckeln för parkdrift regelbundet ses över och uppdateras.

Metoder för kontroll och uppföljning av parkskötseln ska vidareutvecklas.

Ianspråktagen mark tas tillbaka. Samtidigt bör stadens processer för att hantera ianspråktagen mark ses över.

Referenser

Digitala källor

Fornsök [Elektronisk resurs]. (red.) (2002). Visby: Riksantikvarieämbetet. Tillgänglig: http://www.fmis.raa.se/cocoon/fornsok/search.html?utm_source=fornsok&utm_medium=block&utm_campaign=ux-test (Hämtad: 2016-02-04)

Miljöförvaltningens kartdatabas, DpMap [Elektronisk resurs]. (red.) (2016). Stockholm: Stockholms stad

Parkdatabasen, DpMap [Elektronisk resurs]. (red.) (2016). Stockholm: Stockholms stad

Sociotopkartan, DpMap [Elektronisk resurs]. (red.) (2009). Stockholm: Stockholms stad

Stockholmskällan [Elektronisk resurs]. (red.) (2016). Stockholm: Stockholms stad. Tillgänglig: <http://www.stockholmskallan.se/> (Hämtad: 2016-02-04)

Digitala museet, Arkitekturmuseums arkiv

Tryckta källor

Mall för parkplan, Trafikkontoret

Parkplan Skärholmen (2007)

Andersson, Thorbjörn (red.) (2000). Stockholms tekniska historia. 7, Utanför staden : parker i Stockholms förorter. Stockholm: Stockholmia

Firth, Daniel (2012). Framkomlighetsstrategin. Stockholm: Trafikkontoret, Stockholms stad

Idestrand, Ulla (2007). Mitt Skärholmen: om en stadsdel med omgivningar i ständig förvandling. [Skärholmen]: Ulla Idestrand

Johansson, Ingemar (1991). Stor-Stockholms bebyggelsehistoria: markpolitik, planering och byggande under sju sekel. 2. uppl. Stockholm: Gidlund i samarbete med Byggforskningsrådet

Klaesson, Lennart (2008). Stockholm - en stad för alla: handbok för utformning av en tillgänglig och användbar miljö. Stockholm: Trafikkontoret, Stockholms stad

Lekplats för alla- program för handikappsanpassning av lekplatser i Stockholms stad (2000). Stockholm: Gatu- och fastighetskontoret

Lindahl, Ulf (red.) (2003). Träd i Stockholm: en guide till stadens träd och om deras betydelse för vår miljö. Stockholm: Gatu- och fastighetskontoret, Stockholms stad

Parkskötsel (2015). Stockholms stad. Tillgänglig: <http://www.stockholm.se/KulturFritid/Park-och-natur/Parker/Parksksktsel/> (Hämtad 2016-04-14)

Skötselplan för Sätterskogens naturreservat (År

Söderström, Göran & Bernhardsson, Siv (red.) (2003). Stockholm utanför tullarna: nittiosju stadsdelar i ytterstaden. Stockholm: Stockholmia

Andersson, Magnus (1997). Stockholms årsringar: en inblick i stadens framväxt. Stockholm: Stockholmia

Övrigt

Stråk- och strukturutredning Fokus Skärholmen (Granskningshandling)

Stockholms stad (2014-01-13) Rapport: Bostadspotential i Stockholm. Stockholm stad, trafikkontoret, stadsbyggnadskontoret och exploateringskontoret.

Stockholms stad, Områdesfakta. <http://statistik.stockholm.se/omradesfakta> (Hämtat i november 2016)

Stockholms stad. Guide till tystnaden, Sätterskogens naturreservat. <http://www.stockholm.se/KulturFritid/Park-och-natur/Naturreservat-i-Stockholms-stad/1/Guide-till-tystnaden-i-Stockholm/>

Exploateringskontoret, Stockholms stad. Underlag inför Markanvisning Fokus Skärholmen, version 1.0 juli 2016

**Stockholms
stad**

Skärholmens
stadsdelsförvaltning

